

TILLSAMMANS FÖRSVARAR VI SVERIGE
Försvarmaktens årsredovisning 2023

FÖRSVARSMAKTENS ÅRSREDOVISNING 2023

Resultatredovisning,
resultat- och balansräkning,
anslagsredovisning,
finansieringsanalys samt noter

Denna årsredovisning publiceras även på Försvarmaktens hemsida (www.forsvarsmakten.se)

Försvarmaktens årsredovisning 2023. FM2023-9190:34

Huvuddokument

Framsida:

Archipelago Endeavor (AE) är en årligt återkommande övning mellan svenska amfibiesoldater och amerikanska marinkårssoldater.

I AE 2023 deltog cirka 350 svenska och amerikanska soldater och officerare. Övningen pågick under tre veckor vid Haninge garnison och i Stockholms skärgård

Foto: Carl Nyman/Försvarmakten.

Baksida:

Korvetterna HMS Gävle och HMS Sundsvall genomför en kopplad omförtöjning vid Berga, Haninge.

Foto: Ola Jacobsen/Försvarmakten.

Regeringen och sändlista

Ert tjänsteställe, handläggare

Ert datum

Er beteckning

Vårt tjänsteställe, handläggare

Vårt föregående datum

Vår föregående beteckning

HKV FST GEN

Eva Gillberg, 08-788 90 68

Försvarets årsredovisning 2023

(Huvuddokument och tre bilagor)

Försvarets årsredovisning för budgetåret 2023 fastställs. Den kompletta årsredovisningen utgörs av denna handling samt ytterligare tre handlingar, med särskild sändlista, enligt tabell på sida 3.

__ o 0 o __

Arbetsgatororganisationerna har informerats enligt *Avtal om samverkan för utveckling inom Försvaretsmakten*.

Generaldirektören, chefen för försvarsstaben, chefen för operationsledningen, chefen för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, chefsjuristen, tjänsteförrättande chefen ekonomi- och verksamhetsstyrningsavdelningen, personaldirektören och kommunikationsdirektören har under ärendets beredning getts tillfälle att yttra sig enligt 22 § förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvaretsmakten.

(EGI)

Postadress

Försvaretsmakten
107 85 Stockholm

Besöksadress

Lidingövägen 24

Telefon

08-788 75 00

Telefax

08-788 77 78

E-post, Internet

exp-hkv@mil.se

www.forsvarsmakten.se

Denna årsredovisning har beslutats av general Micael Bydén. I den slutliga handläggningen har dessutom generaldirektör Mikael Granholm, generallöjtnant Michael Claesson, chefsjurist Carin Bratt, överstelöjtnant Joakim Ericson, chefscontroller Eva Gillberg och chefscontroller Yvonne Sandfeldt deltagit och som föredragande generalmajor Michael Cherinet.

Micael Bydén
Överbefälhavare

Michael Cherinet

Handlingar/ bilagor	Benämning	Handling
Hdok (ES)	Huvuddokument	Denna handling
1. (ES)	Personalberättelse	Denna handling
2. (ES)	Materielberättelse	Denna handling
3. (H)	Hemlig resultatredovisning	FM2023-9190:35
4. (H)	Hemlig resultatredovisning, cyber	FM2024-6527:1

Under-bilagor	Benämning	Handling
2.1 (H)	Materielinvesteringar – Hemlig verksamhetsredovisning	FM2023-9190:35
2.2 (SK)	Materielinvesteringar – Ekonomisk redovisning	FM2023-9190:35
3.1 (KH)	Sammanfattning av krigsorganisationens samlade förmåga 2023	FM2023-9190:36
3.2 (KH)	Krigsorganisationens utveckling	FM2023-9190:36

Förklaring:

ES	Ej sekretess
SK	Sekretessklassificerad
H	Hemlig
KH	Kvalificerat hemlig

Sändlista

Försvarsutskottet
Riksdagens utredningstjänst
Riksrevisionen
Regeringen
Regeringskansliet (Fö)
Regeringskansliet (Fi)
Regeringskansliet (UD)
Försvarets materielverk (FMV)
Försvarets radioanstalt (FRA)
Kustbevakning (KBV)
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Rekryteringsmyndigheten
Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)
Ekonomistyrningsverket
Rikspolisstyrelsen
Riksarkivet
Fortifikationsverket
Statskontoret
OFR/O FM
OFR/S
SACO Försvaret
SEKO Försvaret

(fortsättning nästa sida).

Inom Försvarsmakten

ÖB

GD

AST, LG, I 13, I 19, I 21, K 3, K 4, P 4, P 7, P 18, A 8, A 9, Lv 6, Ing 2, T 2, SWEDEC, SkyddC,

MSS, MS, 1.ubflj, 3.sjöstriflj, 4.sjöstriflj, Amf 1, Amf 4, MarinB, SSS

FS, F 7, F 16, F 17, F 21, Hkpflj, LSS

MR Syd, MR Väst, MR Mitt, MR Norr, HvSS

FMLOG, FMTS, FömedC

MHS K, MHS H, FM HRC

LedR, FMTIS, FMUndSäkC

SOG

Infochefer vid förband, skolor och centrum

Inom Högkvarteret

HKV STAB

HKV FST

HKV FST STAB

HKV FST EVS

HKV FST STRA

HKV FST GEN

HKV FST STÖD

HKV FST RHS

HKV FST HR

HKV FST JUR

HKV FST KOMM

SFL

MUST

HKV OPL OPERATIONSLEDNINGEN

HKV REV

HKV SÄKINSP

HKV FLYGI

HKV FIHM

Arkiv

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

OM REDOVISNINGENS DISPOSITION OCH INNEHÅLL	1
ÖVERBEFÄLHAVARENS KOMMENTARER	2
STÖDET FÖR ETT MILITÄRT FÖRSVAR	3
ÖKAT FÖRTROENDE EFTER FÖRSÄMRAT SÄKERHETSPOLITISKT LÄGE	4
ANSLAGSREDOVISNING 2023	5
RESULTATREDOVISNING	8
INLEDNING	8
SAMMANFATTNING AV VERKSAMHETSÅRET 2023	9
FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL UKRAINA.....	10
NATIONELL VERKSAMHET INKLUSIVE OPERATIONER, BEREDSKAP OCH PARTNERVERKSAMHET.....	12
UPPBYGGNAD AV KRIGSORGANISATION OCH BEREDSKAP	14
STRATEGISK ÖVNINGSVERKSAMHET	14
PERSONALFÖRSÖRJNING.....	17
MATERIELFÖRSÖRJNING	17
INFRASTRUKTURFÖRSÖRJNING.....	19
MOBILISERINGSPLANERING.....	20
ARMÉN.....	20
MARINEN	22
FLYGVAPNET.....	23
SPECIALFÖRBANDEN	25
LEDNINGS- OCH UNDERRÄTTELSEFÖRBAND	25
CYBERFÖRSVAR.....	27
LOGISTIKFÖRBAND	28
GENERALLÄKAREN.....	28
HEMVÄRNET OCH DE MILITÄRREGIONALA STABERNA.....	29
INTERNATIONELLA INSATSER	30
VÄPNADE INSATSER INTERNATIONELLT	30
ÖVRIGA INSATSER INTERNATIONELLT	30
INSATSER FÖR SÄKERHETSSEKTORREFORM, SSR.....	33
FREDSFRÄMJANDE INSATSER	36
STÖD TILL SAMHÄLLET	38
STÖD ENLIGT FÖRORDNING (2002:375) OM FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL CIVIL VERKSAMHET	38
STÖD ENLIGT LAGEN (2003:778) OM SKYDD MOT OLYCKOR (LSO)	39
STÖD ENLIGT FÖRORDNING (2017:113) OM FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL POLISEN MED HELIKOPTERTRANSPORTER.....	39
ÖVRIGA GENOMFÖRDA STÖDINSATSER	39
FORSKNING OCH UTVECKLING (FOU)	40
STRATEGISKA KOMPETENSER.....	40
FORSKNING & TEKNIKUTVECKLING.....	42
STUDIER OCH KONCEPTUTVECKLING	45

TOTALFÖRSVARET	47
ARBETET MED EN SAMMANHÄNGANDE PLANERING.....	47
DET CIVILA FÖRSVARETS FÖRMÅGA ATT STÖDJA DET MILITÄRA FÖRSVARET	48
ANNAT ARBETE INOM TOTALFÖRSVARET	49
SAMVERKAN INOM DEN NYA STRUKTUREN FÖR CIVILT FÖRSVAR.....	50
INTERNATIONELLT SAMARBETE.....	52
UTVECKLING AV DET INTERNATIONELLA SAMARBETET	52
INTERNATIONELL MILITÄR TEST-, UTBILDNINGS- OCH ÖVNINGSVERKSAMHET (ITÖ)	61
RUSTNINGSKONTROLL	62
EXPORTSTÖD	62
MILJÖ	63
FÖRORENADE OMRÅDEN	64
MILJÖKRAV I DEN UPPHANDLANDE VERKSAMHETEN	65
UTFALL KOSTNADER OCH INTÄKTER PER VERKSAMHET	66
ÖVRIG REDOVISNING MED ÅTERRAPPORTERINGSKRAV	67
FÖRDJUPAD SAMVERKAN INOM CYBERSÄKERHETSOMRÅDET GENOM ETT NATIONELLT CYBERSÄKERHETSCENTER	67
INFRASTRUKTURFÖRSÖRJNING.....	68
SAMHÄLLSPANERING INKLUSIVE VIND- OCH VÅGKRAFT	70
AVGIFTSFINANSIERAD VERKSAMHET	72
FINANSIELL REDOVISNING	73
SAMMANSTÄLLNING ÖVER VÄSENTLIGA UPPGIFTER	73
RESULTATRÄKNING	74
BALANSRÄKNING.....	75
ANSLAGSREDOVISNING	77
REDOVISNING MOT ANSLAG (TKR)	77
REDOVISNING MOT INKOMSTTITEL (TKR).....	77
REDOVISNING AV BESTÄLLNINGSBEMYNDIGANDE (TKR).....	77
FINANSIELLA VILLKOR (TKR)	78
REDOVISNING AV UTFALL MOT VILLKOR I REGLERINGSBREV OCH REGERINGSBESLUT FÖR 2023.....	79
FINANSIERINGSANALYS	80
TILLÄGGSUPPLYSNINGAR OCH NOTER	81
REDOVISNINGS- OCH VÄRDERINGSPRINCIPER	81
UNDANTAG FRÅN EKONOMIADMINISTRATIVA REGELVERKET	84
LEDANDE BEFATTNINGSHAVARE I FÖRSVARSMAKTEN	85
LEDAMÖTER I INSYNSRÅDET VID FÖRSVARSMAKTEN	86
NOTER TILL RESULTATRÄKNINGEN	87
NOTER TILL BALANSRÄKNINGEN	90
NOTER TILL ANSLAGSREDOVISNINGEN	98
NOTER TILL FINANSIERINGSANALYSEN	99
REVISION, GRANSKNING, KONTROLL OCH TILLSYN.....	100
FÖRSVARSMAKTENS INTERNREVISION.....	100

FÖRSVARINSPEKTÖREN FÖR HÄLSA OCH MILJÖ	100
MILITÄRA FLYGINSPEKTIONEN	101
CHEFEN FÖR SÄKERHETSINSPEKTIONEN	101
MILITÄRA SÄKERHETSTJÄNSTEN OCH TILLSYN AV SÄKERHETSSKYDDET	102
MILITÄRA SÄKERHETSTJÄNSTEN.....	102
TILLSYN AV SÄKERHETSSKYDDET.....	103
FÖRSVARSMAKTENS INTERNA STYRNING OCH KONTROLL.....	104
BILAGOR	105
SÖKREGISTER ÅTERRAPPORTERINGSKRAV	105
ÖVERBEFÄLHAVARENS INTYGANDE AV MYNDIGHETENS ÅRSREDOVISNING	116

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1 Anslagsutfall samtliga anslag 2021-2023	5
Tabell 2 Anslag 1:1.1 – Större poster exklusive ekonomiska tillskott för stöd till Ukraina.....	6
Tabell 3 Tillskott för lämnat stöd till Ukraina och till det kopplat utfall	10
Tabell 4 Strategisk nationell och internationell övningsverksamhet	16
Tabell 5 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp 2021-2023.....	24
Tabell 6 Regeringsbeslut avseende SSR verksamhet, budget samt utfall	33
Tabell 7 Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslagspost 1:2.1 och 1:2.2 (inkl. finansiellt stöd till Ukraina).....	35
Tabell 8 Genomförd verksamhet vid Fredsfrämjande insatser.....	36
Tabell 9 Ekonomiskt utfall per insats utgiftsområde 5 anslag 1:2	37
Tabell 10 Kostnader uppdelat mellan relevanta lagar och förordningar	39
Tabell 11 Verksamhetsutfall anslag 1:4 fördelat på FoT-områden, koncernstödsuppdrag samt studier m.m.....	46
Tabell 12 Sammanställning Övriga bilaterala samarbeten <i>Memorandum of Understanding (MoU)</i>	58
Tabell 13 Utfall kostnader och intäkter 2021-2023.....	66
Tabell 14 Antal vindkraftsremitter som Försvarsmakten lämnat yttrande över under 2023.....	71
Tabell 15 Avgiftsintäkter utöver 4 § avgiftsförordningen som redovisas mot anslag 2021-2023	72
Tabell 16 Sökregister återrappporteringskrav i årsredovisning 2023	109
Tabell 17 Särskilda redovisningar som skett under 2023.....	115

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1 Vikten av ett militärt försvar (Källa: Verians varumärkesmätning 2023).....	3
Figur 2 Förtroende, kännedom och inställning till Försvarsmakten (Källa: Verians varumärkesmätning 2023)	4
Figur 3 Anslagsförbrukning/Andel 2023	7

FÖRSVARSMAKTENS VERKSAMHETSIDÉ

Vi försvarar Sverige och landets intressen, vår frihet och rätt att leva som vi själva väljer.

FÖRSVARSMAKTENS VISION

Ett starkare försvar – möter varje hot, klarar varje utmaning

FÖRSVARSMAKTENS ÖVERGRIPANDE MÅL

Ökad och trovärdig militär förmåga. Den säkerhetspolitiska utvecklingen i vårt närområde har försämrats vilket innebär att den totala svenska försvarsförmågan måste stärkas och utvecklas. Krigsförbandens operativa förmåga ska ökas för att kunna verka avhållande emot och möta hot och angrepp i alla former. Dimensionerande för våra krigsförband ska vara att möta ett väpnat angrepp från en kvalificerad motståndare.

Relevans och förtroende externt. För att verka avhållande mot angrepp på Sverige och Sveriges integritet, ska Försvarsmakten på egen hand och tillsammans med andra utveckla, upprätthålla och uppvisa en trovärdig och tillgänglig militär förmåga och därmed bidra till tröskeleffekt i enlighet med den svenska säkerhetspolitiken. Om Sverige trots detta utsätts för angrepp, hot eller påtryckningar ska landet försvaras med alla till buds stående medel.

Stolthet och förtroende internt. Personal är ett av grundfundamenten för vår operativa förmåga. Anställda, frivilliga och pliktpersonal ska vara ansvarstagande, stolta och ha förtroende för Försvarsmakten och förmågan att fullgöra uppgifterna. Tillgång till rätt antal individer med rätt kompetens är en förutsättning för operativ förmåga. Försvarsmaktens personal ska verka i en jämställd organisation där kvinnor och män kan utvecklas och bidra med sin fulla potential till Försvarsmaktens operativa förmåga.

OM REDOVISNINGENS DISPOSITION OCH INNEHÅLL

Årsredovisningen inleds med överbefälhavarens kommentarer som följs av resultatet av mätningar kopplat till allmänhetens förtroende, kännedom och inställning till Försvarsmakten. Därefter redogörs för anslagsredovisningen på en övergripande nivå samt resultatredovisningen, vilken utgör kärnan i redovisningen.

Resultatredovisningen i huvuddokumentet inleds med en kortfattad redogörelse av myndighetens huvuduppgifter enligt förordningen (2007-1266) med instruktion för Försvarsmakten och hur myndigheten löser dessa, i syfte att skapa förståelse för resultatredovisningens innehåll och disposition. I resultatredovisningens nästföljande avsnitt redovisas under året lämnat stöd till Ukraina. Genomförd verksamhet, i förhållande till de uppgifter som framgår av myndighetens instruktion, regleringsbrev eller andra instruktioner, redovisas sedan enligt följande indelning:¹

- *nationella operationer*
- *uppbyggnad av krigsorganisationen och beredskap*
- *internationella insatser*
- *stöd till samhället*
- *forskning och utveckling*
- *totalförsvaret*
- *internationellt samarbete*
- *miljö.*

Resultatredovisningen avslutas med en sammanställning över utfall kostnader och intäkter 2023 per verksamhet samt övrig redovisning med åiterrapporteringskrav. Den öppna delen av resultatredovisningen består i huvudsak av genomförd verksamhet.

Årsredovisningens följande avsnitt utgörs av den finansiella redovisningen och genomförd verksamhet inom revision, granskning, kontroll och insyn samt Försvarsmaktens interna styrning och kontroll. Därefter följer en förteckning över bilagor samt sökregister för åiterrapporteringskraven i som ingår i årsredovisningen och förteckning över särskilda redovisningar som skett under året. Dokumentet avslutas med överbefälhavarens intygande av myndighetens årsredovisning.

Bilaga 1 och 2, personal- respektive materielberättelse, utgör en del av resultatredovisningen avseende personal- och materielförsörjningen.

Bilaga 3, hemlig resultatredovisning, redogör för effekterna av den verksamhet som haft väsentlig påverkan på måluppfyllelsen samt Försvarsmaktens utveckling och operativa förmåga. I bilagan redovisas likt tidigare år en värdering av Försvarsmaktens operativa förmåga samt krigsorganisationens utveckling. Efterföljande avsnitt är nytt jämfört med tidigare år. Här redovisas den hemliga delen av resultatredovisningen (resultatet/effekterna av genomförd verksamhet) och motsvarar i stort indelningen av verksamheten i huvuddokumentet.

---

¹ Enligt 3 kap. 1 § i förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag (FÅB)

ÖVERBEFÄLHAVARENS KOMMENTARER

Rysslands pågående anfallskrig mot Ukraina har lett till genomgripande konsekvenser för Försvarsmakten. Utöver det omfattande stöd till Ukraina som Försvarsmakten bidragit till genom materieldonationer, transporter och utbildningsinsatser har säkerhetsläget i vårt direkta närområde ställt särskilda och uppfordrande krav på beredskap och operationer. Med det pågående kriget i Gaza, förhöjt spänningsläge i regionen samt den höjda terrorhotnivån här hemma har omvärldsutvecklingen ytterligare försämrats.

Försvarsmakten har under året därutöver särskilt prioriterat personell tillväxt, materiell tillgänglighet och ökad uthållighet. Det har gett resultat inom ett flertal områden men inte utan ansträngningar och ett högt arbetstidsuttag. Trots personalens uppföring och höga arbetsbelastning har det inte varit möjligt att fullt ut följa den tidigare planerade tillväxten och förmågeutvecklingen. Därtill har förberedelserna för kommande medlemskap i Nato samt en allt större insyn om vad ett sådant medlemskap kommer att kräva medfört justeringar i både verksamhet och planering.

När riksdagen beslutade om innevarande försvarsbeslut, hösten 2020, fanns inte förutsättningarna att förutse hur omvärldsläget, vår säkerhetspolitik och Försvarsmaktens möjligheter att utvecklas skulle komma att förändras. Försvarsbeslutet 2020 ställde upp höga målsättningar för såväl tillväxt som utveckling och operativ förmåga till 2025. Mot bakgrund av den ovan beskrivna verksamheten kan jag konstatera att det inte är möjligt att nå alla dessa mål till 2025.

Aktiviteten vid myndighetens alla förband, skolor och centra har generellt sett varit intensiv med en omfattande övningsverksamhet. Utöver försvarsmaktsövningen Aurora 23 har försvarsgrenar och stridskrafter haft en kvalificerad övningsverksamhet både nationellt och med internationella partner. Inte minst i vårt eget närområde. Värnpliktsutbildningen är avgörande för Försvarsmaktens personalförsörjning varför det är särskilt glädjande att denna genomförts med mycket goda resultat. Som en följd av detta har antalet anställda soldater och sjömän ökat markant. I nästan lika hög grad har antalet civilanställda kunnat ökas.

Särskilda ansträngningar har gjorts för att på både kort och lång sikt komma till rätta med en bristsituation på personlig utrustning. Då det i grunden är en fråga om förtroende för myndigheten kommer området kräva särskild uppmärksamhet även kommande år. Detsamma gäller för den effektbestämmande materielen för krigsförbanden. Även om flera leveranser skett är behoven stora samt att kvalificerad materiel, vapen och ammunition som donerats till Ukraina behöver återanskaffas.

Vid årets start etablerades Försvarsstaben i Hökvarteret. Det utgör ytterligare ett steg i den kontinuerliga vidareutvecklingen av myndighetens centrala ledning. I samband med denna förändring i organisation och arbetsmetoder har bibehållen ekonomisk styrning och kontroll varit ett prioriterat område. Vid årets slut kan det konstateras att den nya organisationen har svarat upp mot kraven.

I november 2023 redovisades det militära råd som ligger till grund för Försvarsberedningens rapport och parlamentariskt beslut hösten 2024. Ett beslut som kommer vara helt avgörande för Försvarsmaktens fortsatta resa för att både större och starkare träda in i rollen som fullvärdig medlem i Nato och kunna möta de kommande kraven. För även om vårt totalförsvaret på flera områden blivit robustare och det militära försvaret har blivit större – personellt och materiellt samt i fråga om uthållighet och förmåga - finns fortfarande avgörande områden som behöver stärkas.

Under året har Försvarsmakten effektuerat stora ekonomiska satsningar på både löner och villkor för medarbetarna. Utöver det avsätts ekonomi i planeringen för att kunna upprätthålla konkurrenskraften som arbetsgivare även på sikt. Försvarsmakten är dess personal och en fortsatt översyn, utöver löner och villkor, av rekryteringskraften och att över tid behålla medarbetare är nödvändig.

I Försvarsmakten har under året två tragiska arbetsplatsolyckor med dödlig utgång inträffat. Detta trots en generellt sett god säkerhetskultur och ett i många stycken väl fungerande arbetsmiljö- och verksamhetssäkerhetssystem. I den övnings- och träningsverksamhet som Försvarsmakten måste bedriva för att kunna lösa sitt huvuduppdrag finns risker. Hantering av dessa risker ska alltid prioriteras högt i vår planering och så långt möjligt undanröjas. Den goda traditionen som finns vid våra förband och verksamhetsställen, att återkommande balansera krigsförbandens träningsmoment och övningsupplägg i relation till risker, ska bestå över tid.

De högt ställda målen i Försvarsbeslutet 2020 som väglett oss under 2023 är fortsatt Försvarsmaktens ledstjärnor under 2024. I allt väsentligt bär dessa målsättningar även som allierad inom Nato. I grunden handlar det om att skapa personellt och materiellt uppfyllda, samtränade och omedelbart insatsberedda krigsförband. Det uppdraget är utgångspunkten såväl för försvaret av Sverige som för försvaret av alliansen och ankommer på alla och envar i Försvarsmakten.

Med krigsförbanden i centrum bygger vi ett starkare försvar.

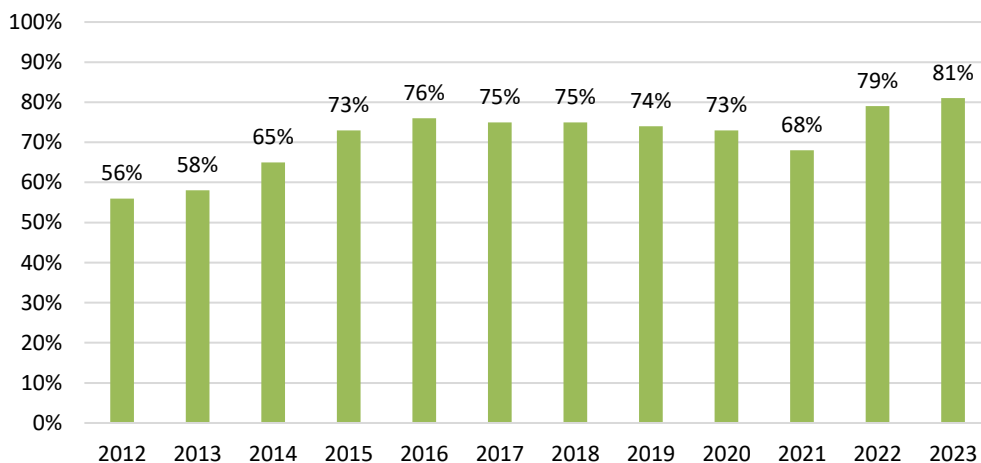
Överbefälhavarens besök i Eksjö under försvarsmaktsövning Aurora 2023. (Foto: Bezav Mahmod/Försvarsmakten)

STÖDET FÖR ETT MILITÄRT FÖRSVAR

I ett omfattande förändrings- och utvecklingsarbete är det viktigt att ha såväl medarbetarnas som allmänhetens förtroende. Försvarsmakten mäter sedan 2012 löpande hur myndigheten och dess uppgifter uppfattas.

I 2023 års externa mätning framgår att allmänhetens stöd för ett militärt försvar fortsatt är högt och högre jämfört med föregående år. Den största ökningen skedde i samband med Försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) då Försvarsmaktens synlighet ökade och försvarsfrågan stod högt upp på den politiska och mediala agendan. Det är drygt åtta av tio som uppger att de tycker det är viktigt att Sverige har ett militärt försvar. Stödet är något större hos män jämfört med kvinnor och i likhet med tidigare undersökningar framgår skillnader i olika åldersgrupper och vikten av ett militärt försvar ökar med stigande ålder. Bland unga är det 74 procent som anser att ett militärt försvar är viktigt. Motsvarande siffra för 60- till 79-åringar ligger på 89 procent.

Oro på grund av ett försämrat säkerhetspolitiskt läge i vårt närområde bedöms vara en betydande faktor för stödet för ett militärt försvar. Sedan det ryska anfallskriget mot Ukraina har orosnivån bland befolkningen varit förhöjd och nära 40 procent uppger under 2023 att de känner ganska stor eller mycket stor oro på grund av omvärldsläget, vilket är samma nivå som 2022. En majoritet uppger krig och konflikter som den största anledningen till oro, därefter oroar man sig främst för ekonomin och klimatet.

Figur 1 Vikten av ett militärt försvar (Källa: Verians varumärkesmätning 2023)

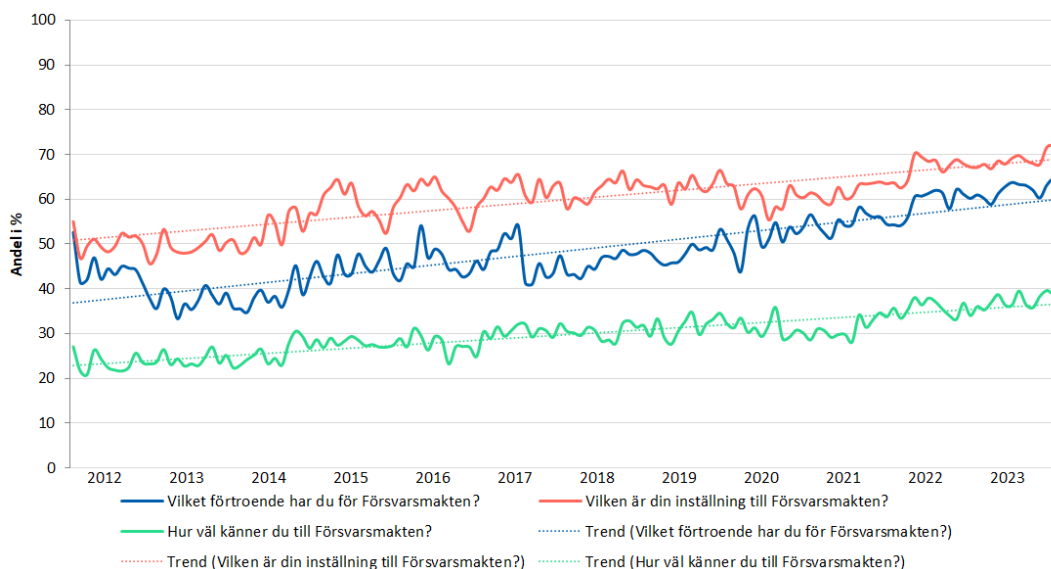
ÖKAT FÖRTROENDE EFTER FÖRSÄMRAT SÄKERHETSPOLITISKT LÄGE

Det övergripande förtroendet för Försvarsmakten fortsatte att öka under 2023 jämfört med 2022 och ligger på 62 procent, vilket är det högsta värdet på årsnivå sen undersökningens start 2012. Det militära försvaret var väl synligt i nyhetsrapporteringen och försvarsfrågan stod högt på agendan vilket bidrog till både ökad relevans och ökad trovärdighet.

Det högsta värdet, 64 procent, uppmättes under andra kvartalet med stort medialt och politiskt fokus på försvarsfrågan, ökad verksamhet i stora delar av landet och frekvent nyhetsrapportering i samband med FMÖ 23. Förtroendet låg under resten av året kvar på en hög och stabil nivå. Skjutfältskampanjen innan FMÖ 23 och varumärkeskampanjen "Det vi gör idag, gör vi för imorgon" tillhör även de aktiviteter som ytterligare bidrog till ökad synlighet och stärkt förtroende. Även i samband med nyhetsrapporteringen om stödet till polisen mot gängbrottsligheten ökade synligheten i media, vilket bidrog till att ett lika högt värde uppmättes som under andra kvartalet.

Förtroendet för förmågan att försvara Sverige i händelse av väpnat angrepp ökade och 44 procent uppger att de har hög tilltro till Försvarsmaktens förmåga att lösa uppgiften jämfört med 2022 (39 procent). Den faktor som tydligast förbättrades sedan mätningens start 2012 handlar om Sveriges förmåga att upptäcka och avvisa kränkningar av Sveriges gränser och 64 procent uppger att de har hög tilltro till Försvarsmaktens förmåga att lösa dessa uppgifter, vilket är samma nivå som föregående år.

Generellt syns ett samband mellan ökat förtroende för Försvarsmaktens nationella uppgifter, genomförda kommunikationsaktiviteter, nyhetsrapporteringen kring den skarpa verksamheten och övningar. Sammantaget bidrog det till ett fortsatt starkt förtroende under 2023.

Figur 2 Förtroende, kännedom och inställning till Försvarsmakten (Källa: Verians varumärkesmätning 2023)

ANSLAGSREDOVISNING 2023

Varav tillskott för lämnat stöd till Ukraina inkl. omfördelade medel inom 1:2 anslaget och till det kopplat utfall

Anslag/Anslagspost (Mnkr)	2023			2022	2021	2023			
	Disponibla anslag	Utfall	Anslags-sparande (+) kredit (-)	Utfall		Tillskott	Disp.	Utfall	Disponibelt .j. Utfall
Utgiftsområde 6 (Försvarsdepartementet)									
1:1.1 Förbandsverksamhet och beredskap	31 195	31 468	-273	27 411	25 447	517	520	473	47
1:1.2 Statlig ålderspensionsavgift	190	189	1	125	88				
1:1.3 Vidmakthåll materiel & anläggningar	17 955	18 163	-208	17 663	15 097	703	703	229	474
1:1.4 MUST	1 411	1 419	-8	1 323	1 212				
1:1 Förbandsverksamhet och beredskap	50 751	51 238	-487	46 522	41 845	1 219	1 223	702	521
1:2.1 Väpnade insatser internationellt samt Athena	799	762	37	945	1 161				
1:2.2 Övriga insatser internationellt	1 005	672	333	378	51	0	600	600	0
1:2 FM insatser internationellt	1 805	1 434	370	1 323	1 212	0	600	600	0
1:3.2 Anskaffning materiel & anläggningar	5 986	5 338	647	6 237	2 962	200	1 392	0	1 392
1:4 Forskning och teknikutv.	952	943	9	822	709	0	0	0	0
Utgiftsområde 5 (Utrikesdepartementet)									
1:2.1 Freds- och säkerhetsfrämjande vht	65	41	25	47	52	0	0	0	0
Summa Försvarsmakten	59 559	58 994	564	54 952	46 780	1 419	3 215	1 302	1 913

Tabell 1 Anslagsutfall samtliga anslag 2021-2023

Jämfört med föregående år är redovisningsprincipen för tabell 1 ändrad. Med anledning av att stödet till Ukraina antas löpa över flera år är tillskotten, omfördelning mellan anslag och tillhörande utfall inkluderade i tabellen. En utvecklad redovisning avseende stödet till Ukraina framgår av avsnittet *Resultatredovisningen*.

Anslag 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap

Totalt för samtliga anslagsposter inom anslaget 1:1 är utfallet 4 715 miljoner kronor högre än 2022. Anledningen är det under året fortsatta höga trycket i verksamheten.

För anslagspost 1:1.1 *Förbandsverksamhet och beredskap* hade Försvarsmakten ett anslagssparande vid årets början om elva miljoner kronor, varav fyra miljoner avser stödet till Ukraina, vilket ökade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 31 184 miljoner. Av tilldelade medel utgör 517 miljoner kronor finansiella tillskott för lämnat stöd till Ukraina. Utfallet uppgick till 31 468 miljoner kronor, varav 473 miljoner kronor avser stödet till Ukraina. Totalt sett innebär det att myndigheten nyttjat möjligheten att använda anslagskredit om drygt 300 miljoner kronor. Med anledning av ändrad redovisningsprincip avseende stödet till Ukraina återspeglas detta även i tabell 2 där nedbrytning av anslagsposten redovisas och 2022 års värden inkluderar därmed utfall relaterat till stöd lämnat till Ukraina.

Jämfört med 2022 är utfallet drygt fyra miljarder kronor högre. Detta förklaras främst av en högre verksamhet som föranlett att kostnader för resor ökade med 27 procent samt att kostnader för övrigt, där exempelvis drivmedel ingår, ökade med 45 procent. Personalrelaterade kostnader ökade med elva procent, en ökning som beror på ökad verksamhet, höjda ersättningar samt ökat antal anställda. Därutöver ökade även förhyrningen och mediakostnader vilket ledde till högre kostnader för lokalhyror med motsvarande elva procent.

Nedbrytning anslagspost 1:1.1 (Mnkr)	Utfall			Förändring jmf med fg år			Andel av totalt utfall			Not
	2023	2022	2021	2023	2022	2021	2023	2022	2021	
Personalrelaterade kostnader	20 678	18 662	17 430	+2 016	+1 232	+860	66%	68%	68%	1
Kostnader för lokalyror	4 384	3 953	3 393	+431	+560	+222	14%	14%	13%	
Rekryt-, officersaspirants- och pliktsersättningar	953	816	755	+137	+61	+84	3%	3%	3%	
Materielunderhåll	1 168	839	579	+329	+260	-2 182	4%	3%	2%	
Resekostnader	952	750	519	+202	+231	+121	3%	3%	2%	
Konsulttjänster	462	369	350	+93	+19	-61	1%	1%	1%	
Övrigt	2 871	2 022	2 421	+849	-399	-3 003	9%	7%	10%	
Totalt anslagsutfall	31 468	27 411	25 447	+4 057	+1 964	-3 959				

Tabell 2 Anslag 1:1.1 – Större poster exklusive ekonomiska tillskott för stöd till Ukraina

1. Främst fast lön, arbetsgivaravgifter, pensionspremier och lönetillägg.

Inom anslagspost 1:1.2 *Förbandsverksamhet och beredskap - STÅP* tilldelades Försvarsmakten 190 miljoner kronor. Anslagsposten avser statliga ålderspensionsavgifter för värnpliktiga som fullgör värnplikt. Utbetalning har i stort skett till SPV enligt tilldelad ram.

Vid ingången av 2023 hade Försvarsmakten en anslagskredit att reglera från 2022 om 1 018 miljoner kronor inom anslagsposten 1:1.3 *Vidmakthållande av materiel och anläggningar* vilket reducerade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 18 973 miljoner kronor. Av tilldelade medel utgör 703 miljoner kronor tillskott för lämnat stöd till Ukraina. Vidare ingår en omfördelning om 1 066 miljoner kronor till anslagen för materielanskaffning som Försvarsmakten och FMV disponerar, i syfte att renodla anslagen. Jämfört med 2022 ökade utfallet med närmare 500 miljoner. Det högre utfallet kopplas till det under året fortsatta höga trycket i verksamheten, bland annat stödet till Ukraina, som ökade behovet av underhåll och återanskaffning. Utfallet uppgick till 18 163 miljoner kronor vilket innebär att myndigheten nyttjat möjligheten att använda anslagskredit om 208 miljoner kronor. Exklusive tillskott och utfall för lämnat stöd till Ukraina uppgår anslagskredit till närmare 700 miljoner kronor.

För anslagspost 1:1.4 *MUST* hade Försvarsmakten ett sparande om drygt två miljoner kronor att överföra från 2022 vilket ökade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 1 409 miljoner kronor. Verksamheten genomfördes i stort enligt planerat. Utfallet uppgick till 1 419 miljoner kronor och innebär att myndigheten nyttjat möjligheten att använda anslagskredit om åtta miljoner kronor vilket redogörs för i särskild ordning av Must.

Anslag 1:2 FM insatser internationellt

Vid ingången av 2023 hade Försvarsmakten ett sparande om 34 miljoner kronor att överföra från 2022 till anslagspost 1:2.1 *Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena* vilket ökade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 765 miljoner kronor. Utfallet för anslagsposten uppgick till 762 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande om 52 miljoner kronor.

För anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt* hade Försvarsmakten ett sparande om tolv miljoner kronor att överföra från 2022 vilket ökade de disponibla medlem med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 994 miljoner kronor. Under året tillfördes anslagsposten 302 miljoner kronor samtidigt som villkoren justerades till att anslagsposten får användas för utbetalningar efter rekvisition till avgifter som följer av Sveriges Natomedlemskap. 2023 fattade regeringen inte något beslut om utbetalning. Utfallet för anslagsposten uppgick till 672 miljoner kronor, vilket innebär ett underutnyttjande om 363 miljoner kronor.

Försvarsmakten fick under året i uppdrag att finansiellt stödja Ukraina. Finansieringen skedde genom tilldelade medel på anslagspost 1:2.2. För mer information avseende det ekonomiska utfallet i förhållande till ramar hänvisas till avsnittet *Internationella insatser*.

Anslagspost 1:3.2 Anskaffning av materiel och anläggningar

Vid ingången av 2023 hade Försvarsmakten en anslagskredit att reglera från 2022 om 232 miljoner kronor inom anslagspost 1:3.2 vilket reducerade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 6 217 miljoner kronor. Av tilldelade medel utgör 200 miljoner kronor finansiella tillskott för lämnat stöd till Ukraina. Vidare ingår en omfördelning om 700 miljoner kronor från anslagspost från 1:1.3 i syfte att renodla anslagen. Utfallet uppgick till 5 338 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande 647 miljoner kronor, vilket förklaras av att föregående och innevarande års tilldelade medel för åter- och ersättningsanskaffningen samt underhållet av det materiella stödet till stödet till Ukraina inte varit möjligt att upparbeta under året.

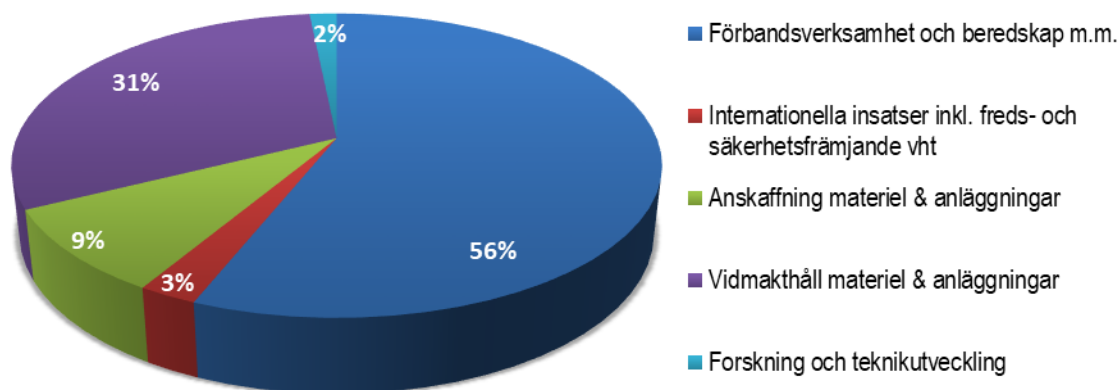
Anslag 1:4 Forskning och teknikutveckling

Vid ingången av 2023 hade Försvarsmakten en anslagskredit att reglera från 2022 om fyra miljoner kronor inom anslag 1:4 vilket reducerade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 952 miljoner kronor. Utfallet uppgick till 943 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande om nio miljoner kronor. Jämfört med 2022 ökade utfallet med drygt 120 miljoner kronor. Utfallet ligger i linje med den utökade anslagstilldelningen, som beslutades av regeringen i inriktningen för Försvarsmakten 2021-2025, vilket återspeglas i genomförd och utökad verksamhet.

Utrikesdepartementets anslagspost 5.1:2.1 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet

Vid ingången av 2023 hade Försvarsmakten ett sparande om närmare två miljoner kronor att överföra från 2022 till anslagspost 1:2.1 vilket ökade de disponibla medlen med motsvarande belopp jämfört med regleringsbrevets tilldelade 64 miljoner kronor. Utfallet uppgick till 41 miljoner kronor vilket innebär ett underutnyttjande om 25 miljoner kronor. För mer information avseende det ekonomiska utfallet i förhållande till ramar hänvisas till avsnittet *Fredsfrämjande insatser*.

Fördelning anslagsförbrukning per anslag

Figur 3 Anslagsförbrukning/Andel 2023

Förbandsverksamhetens andel av det totala utfallet uppgår till 56 procent vilket är högre än föregående års andel (53 procent) och förklaras av ökad verksamhet inklusive ökat antal anställda. Andelen för genomförandet av internationella insatser inklusive finansiellt stöd till exempelvis Ukraina, uppgår till tre procent vilket är något lägre än föregående år (två procent). Anskaffningen av materiel har sjunkit till nio procent jämfört med föregående år (elva procent) med anledning av att åter- och ersättningsanskaffning för lämnat materiellt stöd till Ukraina inte varit möjligt att genomföra under året. Vidmakthållandet av materielen ligger på motsvarande andel av det totala utfallet som föregående år. Slutligen ligger andelen för forskning och teknikutveckling något högre än föregående år (en procent).

RESULTATREDOVISNING

INLEDNING

Försvarsmaktens huvuduppgift är, enligt förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten, att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.

Av instruktionen framgår att Försvarsmakten ska:

- *främja Sveriges säkerhet och hävda Sveriges territoriella integritet*
- *organisera krigsförband och vidta de förberedelser som behövs för att kunna lösa myndighetens huvuduppgift*
- *planera för att kunna påskynda krigsförbandsproduktionen*
- *ha en aktuell försvarsplanering som ska omfatta alla resurser som behövs för att genomföra dess verksamhet*
- *värna Sveriges suveräna rättigheter och svenska intressen samt kunna förebygga och hantera konflikter och krig såväl nationellt som internationellt*
- *bedriva omvärldsbevakning, upptäcka och identifiera yttre hot mot Sverige och svenska intressen samt ta fram underlag för beslut om höjd beredskap*
- *omedelbart vid behov kunna inleda operationer med tillgängliga resurser*
- *kunna genomföra räddnings-, evakuerings- och förstärkningsinsatser*
- *kunna utföra uppgifter självständigt men även i samverkan med andra myndigheter, stater och organisationer, samt kunna ge respektive ta emot militärt stöd*
- *med myndighetens befintliga förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet, t.ex. vid olyckor, större polisinsatser eller pandemier.*

De målsättningar som Försvarsmakten planerar sin verksamhet utifrån utgår från *Inriktning för Försvarsmakten 2021–2025* (Fö nr 30) samt *Försvarsmaktens operativa förmåga och försvarsplanering 2021–2025* (Fö nr 4).

Försvarsmakten ska successivt under perioden 2021–2025 respektive 2026–2030 öka sin förmåga att:

- *omedelbart möta ett väpnat angrepp mot Sverige och göra det nödvändigt för en angripare att ta till vapenmakt för att nyttja svenskt territorium*
- *fördröja fientlig etablering av operativ kontroll på svenskt territorium och hindra fientlig etablering om styrkeförhållandena medger (om angriparen har etablerat sig på svenskt territorium ska Försvarsmakten bestrida fientlig operativ kontroll)*
- *i händelse av krig, skydda egen prioriterad verksamhet och infrastruktur*
- *i händelse av krig, att utan förberedelse och under pågående angrepp, mobilisera krigsorganisationen.*

Ovanstående uppgifter och målsättningar ligger till grund för innehållet i resultatredovisningen.

Sammanfattningsvis löser Försvarsmakten dessa genom att:

- *övervaka det svenska territoriet och ingripa mot kränkningar*
- *bygga upp en grundorganisation med förband som är tillgängliga för operationer i grundberedskap*
- *bygga upp en krigsorganisation för att främja Sveriges säkerhet genom att skapa en tröskel med målet att få en potentiell angripare att undvika att anfalla Sverige militärt*
- *delta i internationella militära insatser och stödja det civila samhället vid allvarliga händelser*
- *tillsammans med andra myndigheter bedöma om det föreligger hot mot Sverige, vilket ligger till grund för beslut om den egna beredskapen och som underlag till regeringen för eventuella beslut om höjd beredskap*
- *utforma den operativa planeringen utgående från regeringens krav samt delmål 2025 och slutmål 2030 för operativ förmåga, vilken utgör grunden för samordningen med övriga myndigheter som har viktiga uppgifter i totalförsvaret.*

Myndighetens huvuduppgift innebär att verka fredsbevarande och krigsavhållande. Fredliga och inkluderande samhällen utgör en grundförutsättning för att Sverige ska kunna bidra till att nå de nationella miljö kvalitetsmålen, en hållbar utveckling och Agenda 2030 (inklusive de globala målen för hållbar utveckling).

Försvarsmakten genomför även annan verksamhet exempelvis ordinarie statsceremoniell verksamhet. Den hemliga delen av resultatredovisningen inklusive Försvarsmaktens operativa förmåga framgår av *bilaga 3* och dess underbilagor.

SAMMANFATTNING AV VERKSAMHETSÅRET 2023

Försvarsmaktens verksamhet under 2023 präglades av anpassningar till ett försämrat säkerhetspolitiskt läge i närområdet. Det ryska anfallskriget mot Ukraina föranledde även detta år en rad förändrade styrningar från regeringen liksom utökad finansiering. I enlighet med myndighetens uppdrag upprätthölls beredskap dygnet runt och året om för att hävda Sveriges suveränitet samt för att upprätthålla den territoriella integriteten. Det försämrade omvärldsläget innebar att Försvarsmaktens beredskap anpassades under året samt att åtgärder vidtogs för att verka krigsavhållande i närområdet. Parallellt med att befintliga resurser omdisponerades för beredskap här och nu påbörjades investeringar för ökad förmåga och uthållighet på sikt, t.ex. genom att öka lagernivåer av beredskapsvaror och öka tillgänglighet på materiel.

Utöver åtgärder inom ramen för det aktiva försvaret, att verka krigsavhållande i närområdet, innebar Rysslands fortsatta anfallskrig mot Ukraina att Försvarsmaktens befintliga resurser togs i anspråk på andra sätt. Framför allt genom donationer av krigsmateriel i enlighet med regeringens styrningar men även genom bland annat utbildningsinsatser för ukrainsk personal. De omprioriteringar som skedde under året påverkade sammantaget både nivån på den militära förmågan liksom möjligheterna att genomföra åtgärder inom ramen för beslutad tillväxt, t.ex. vad avser övning och utbildning.

Under året fortgick Försvarsmaktens förberedelser för ett svenskt Nato-medlemskap. Integrationen förbereddes så långt som det är möjligt tillsammans med Nato utan att vara allierad. Därtill tilldelades Sverige interimistiska förmågemål och Försvarsmakten vidtog förberedelser för deltagande bland annat i alliansens gemensamma aktiviteter för avskräckning och försvar.

Inom personalförsörjningen genomfördes ett antal åtgärder i syfte att bygga attraktionskraft och nå framgång i att rekrytera, utveckla och behålla medarbetare. Grundutbildning med värnplikt utgör den främsta rekryteringsbasen för Försvarsmaktens militära personal och under 2023 överträffades målsättningen avseende antalet som påbörjade grundutbildning.

Jämfört med föregående år ökade utfallet med motsvarande drygt fyra miljarder kronor och förändringen syns främst inom anslaget 1:1 *Förbandsverksamhet och beredskap*. Anledningen är det under året fortsatt höga trycket i verksamheten. Totalt sett innebär det att myndigheten nyttjat möjligheten att använda anslagskredit om närmare 550 miljoner kronor för förbandsanslaget. Därutöver beslutade regeringen under året att öka anslagstilldelningen i form av ekonomiska tillskott med anledning av det utökade materiella stöd som Försvarsmakten fått i uppdrag att lämna till Ukraina. Det totala utfallet, inräknat årets tillskott och kvarvarande tillskott från föregående år, innebär ett underutnyttjande om totalt 549 miljoner kronor. Detta förklaras av att tilldelade medel för åter- och ersättningsanskaffningen samt underhållet av det materiella stödet inte varit möjligt att upparbeta under året.

HM Konungen 50 år på tronen. (Foto: Bezav Mahmud/Försvarsmakten)

FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL UKRAINA

Till följd av Rysslands anfallskrig mot Ukraina den 24 februari 2022 har Försvarsmakten fått i uppdrag av regeringen att stödja Ukraina med ett flertal stödpaket. Stödpaketen under 2023 innefattade mängdmateriel som ammunition, pansarvärnsvapen, understödsvapen samt tyngre materielsystem i form av stridsfordon, stridsvagnar, artilleripjäser och luftvärnssystem. Utöver detta genomfördes kontinuerliga leveranser av reservdelar och utbytesenheter genom en beslutad försörjningslösning för överlåtna materielsystem till Ukraina. Materielstödet genomfördes i form av omfattande logistikoperationer där samtliga försvarsgrenar var delaktiga.

Stödet inkluderade även utbildning i form av instruktörer som genomförde militär grundutbildning av ukrainska medborgare inom ramen för operation INTERFLEX, deltagande med instruktörer inom sjukvård och infanteriutbildning vid utbildningsinsatsen *European Union Military Assistance Mission Ukraine* (EUMAM UA) samt deltagande med instruktörer vid utbildningsinsatsen *Nordic-Lithuanian Explosive Ordnance Clearance Training Initiative* (NLETI) för utbildning av ukrainska minröjningssoldater. Försvarsmakten förlängde placeringen av stabsofficerare vid *Military Planning and Conduct Capability* (MPCC) i Bryssel samt placerade sambandsofficerare vid ukrainska generalstabens logistikkommando och de multinationella staberna *International Donor Co-ordination Centre* (IDCC), *Remote Distribution Centre Ukraine* (RDC-U) samt *Security Assistance Group Ukraine* (SAG-U) för samordning av det militära stödet till Ukraina.

Under året erhöll Försvarsmakten ekonomiska tillskott med anledning av det utökade materiella stöd som Försvarsmakten fått i uppdrag att lämna till Ukraina enligt ovan. Årets tilldelade medel för åter- och ersättningsanskaffningen samt underhållet av det materiella stödet har inte varit möjligt att upparbeta under innevarande år.

Under året förbrukade Försvarsmakten 473 miljoner kronor på anslagspost 1:1.1 *Förbandsverksamhet och beredskap* och 229 miljoner kronor på anslagspost 1:1.3 *Vidmakthåll materiel och anläggningar*.

Vid årets utgång kvarstod 47 miljoner kronor för anslagspost 1:1.1 *Förbandsverksamhet och beredskap*, 474 miljoner kronor på anslagspost 1:1.3 *Vidmakthåll materiel och anläggningar* samt 1 392 miljoner kronor för framtida återanskaffning på anslagspost 1:3.2 *Anskaffning materiel & anläggningar*. Av tabell 3 framgår kvarstående tillskott från föregående år, vilket är inkluderat i beräkningen.

Det finansiella stödet till *NATO Trust Fund - Ukraine* uppgick till totalt 600 miljoner kronor. Finansieringen skedde genom tilldelade medel på anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt* som utökades genom beslut om omfördelning av 70 miljoner kronor från anslagspost 1:2.1 *Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena*.

Anslag/Anslagspost (Mnkr)		2023				2022	
		Tillskott	Disponibelt	Utfall	Kvarstående att förbruka (Tillskott ./ Utfall)	Utfall	Kvarstående att förbruka (Tillskott ./ Utfall)
Utgiftsområde 6 (Försvarsdepartementet)							
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	517	520	473	47	36	4
1:1.3	Vidmakthåll materiel & anläggningar	703	703	229	474	77	0
1:1	Förbandsverksamhet och beredskap	1 219	1 223	702	521	113	4
1:2	FM insatser internationellt						
1:2.2	Övriga insatser internationellt	0	600	600	0	322	0
1:3	Anskaffning materiel & anläggningar						
1:3.2	Anskaffning materiel & anläggningar	200	1 392	0	1 392	166	1 192
Summa Försvarsmakten		1 419	3 215	1 302	1 913	600	1 196

Tabell 3 Tillskott för lämnat stöd till Ukraina och till det kopplat utfall

Med anledning av att det finansiella stödet finansieras med befintliga medel på anslagspost 1:2.2 har motsvarande redovisningsprincip tillämpats för jämförelseåret 2022.

Försvarsmakten har sedan anfallskriget mot Ukraina i februari 2022 kontinuerligt följt kriget och inhämtat erfarenheter och information från samarbetsländer, ukrainska företrädare och relevanta myndigheter, då särskilt Totalförsvarets forskningsinstitut och Försvarshögskolan. Regeringen gav Försvarsmakten den 13 juli 2023 i uppdrag att inkomma med en redovisning av erfarenheter och lärdomar från kriget i Ukraina och hur dessa kan tas tillvara i Försvarsmaktens verksamhet och den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret. En delredovisning av uppdraget genomfördes den 2 november 2023² och uppdraget kommer slutredovisas under 2024.

Svenska instruktörer utbildar ukrainska rekryter i Storbritannien. Rekryterna från Ukraina var frivilliga och kom direkt från sina civila yrken. De fick en grundläggande soldatutbildning under fem veckor. (Foto: Bezav Mahmoud/Försvarsmakten)

Vilken påverkan stödet haft på Försvarsmaktens förutsättningar att genomföra planerad verksamhet redovisas i avsnittet Uppbyggnad av krigsorganisation och beredskap och i *hemlig bilaga 3*.

---

² FM2023:2379-9

NATIONELL VERKSAMHET INKLUSIVE OPERATIONER, BEREDSKAP OCH PARTNERVERKSAMHET

Även 2023 präglades av det försämrade säkerhetsläget i närområdet och av Sveriges förberedelser för medlemskap i Nato. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget i närområdet genomfördes en rad aktiviteter inom ramen för avskräckning, efter principen att om någon angriper Sverige agerar Försvarsmakten omedelbart, även om myndigheten ytterst strävar efter att det aktiva försvaret ska verka konfliktdämpande och krigsavhållande. Svenskt territorium övervakades kontinuerligt och Försvarsmakten ingrep mot överträdelser av Tillträdesförordningen (1992:118). Tre överträdelser av tillträdesförordningen, två till sjöss och en i luften, konstaterades under året. Detta är en minskning från föregående år då tolv överträdelser konstaterades. Sverige överträdde annan nations tillträdesbestämmelser vid ett tillfälle.³ Vidare genomfördes insatser för att värna skyddsvärd verksamhet.

Under året anpassade Försvarsmakten beredskapen och verksamheten för att kunna ingripa eller möta hot genom nationella operationer, såväl självständigt som i samverkan med civila myndigheter, samt övade med internationella samarbetspartner.

Det finns ett starkt samband mellan övningar och nationella operationer givet omvärldsläget. Flexibiliteten i växlingen mellan övning och operation är ett viktigt verktyg i försvaret av Sverige. Lägesbilden som visar både Sveriges och andra nationers operationer och övningar uppdateras kontinuerligt för att synkronisera och effektivisera verksamheten.

Finska trupper under försvarsmaktsövning Aurora 2023 anländer till Oskarshamn för vidare transport till södra Sverige. (Foto: Bezav Mahmoud/Försvarsmakten)

Försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) genomfördes under våren med aktiviteter över hela territoriet, med fokus på södra Sverige och Gotland.

Samtliga försvarsgrenar och stridskrafter deltog i syfte att öka den samlade förmågan att möta ett väpnat angrepp mot Sverige.

Ett moment i övningen genomfördes inom ramen för *Joint Expeditionary Force* (JEF). Tillsammans med soldater från Storbritanniens marinkår övade svenska soldater på att säkra och försvara Oskarshamns flygplats.

Vidare genomfördes den första större övningen för marinen längs Sveriges östra och södra kust. Parallellt genomfördes arméövning Vintersol i norra delen av landet i syfte att stärka Försvarsmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp från en kvalificerad motståndare i subarktisk miljö.

Under sommaren genomfördes *Arctic Challenge Exercise* (ACE) i norra Sverige, Finland och Norge i syfte att öva förband att genomföra storskaliga multinationella flygoperationer. Vidare genomfördes *Archipelago Endeavor* med amfibiekåren och amerikanska marinkåren (USMC) i syfte att utveckla förmågor tillsammans och öka interoperabiliteten. Under hösten genomfördes marinens andra större övning med fokus på ytstrid, luftförsvar och ubåtsjakt. Vidare genomfördes skarpskjutning med robotsystem 23 som en del i den militära uppbyggnaden på Gotland.

Inom ramen för det nordiska försvarssamarbetet Nordefco genomfördes den finska arméns slutövning *Northern Forest* samt den finska totalförsvarsövningen RECCEX i syfte att öva interoperabilitet och stärka den gemensamma CBRN-förmågan. Vidare deltog den svenska ubåten HMS Uppland i den multinationella, USA-ledda marinövningen Baltops där bland annat luftförsvar, ubåtsjakt, minröjning och ytstrid övades. Fokus för Sveriges del var att öva väpnad strid till sjöss tillsammans med partners. Under hösten deltog Försvarsmakten med en korvett och en EOD-grupp i den multinationella övningen *Northern Coasts* som genomfördes längs den baltiska kusten. Syftet med övningen var att öva sjöövervakning, luftförsvar, ytstrid, landstignings- och kustförsvarsoperationer samt att utveckla samarbete och interoperabilitet mellan deltagande nationer.

³ Skrivelse FM2023-441:2, 2023-04-11, C OPL rapport avseende händelse 2023-04-05

Försvarsmakten deltog även i *Air Defender*, den hittills största flygvapenövningen i Natos historia och som i år leddes av Tyskland. Flygvapnet bidrog med två stridsflygdivisioner ur F 17 Ronneby, vilka var baserade i Sverige och från svenskt luftrum flög in över Tyskland för genomförande av övningsmoment.

Under året genomfördes även ett antal uppkomna aktiviteter mellan Försvarsmakten och internationella partners som verkade i Sveriges närområde. I februari samövade en svensk korvett med en fransk fregatt i Östersjön i syfte att bland annat testa och utveckla metoder för användning av datalänksystemet Link 22 (L22), vilket är en ny generation av Natogemensam datalänk, som används för utbyte av information mellan enheter till sjöss, på land och i luften. L22 användes även under FMÖ 23 och används bilateralt mellan finska och svenska marinen. Vidare under februari samövade svenska stridsflygplan med amerikanska strategiska bombflygplan ur *US Bomber Task Force* i svenskt luftrum. Sverige har ett väl utvecklat militärt samarbete med USA och tillsammans med andra bygger Försvarsmakten säkerhet och stabilitet i vårt närområde. Förmågan att tillsammans med partners möta ett väpnat angrepp under det försämrade säkerhetsläget i Sveriges närområde gör denna typ av internationella försvarssamarbeten viktigare än någonsin. I juni landade två amerikanska bombflygplan ur *US Bomber Task Force* på F 21 Kallax för basering och samövning med flygvapnet och enheter ur armén. Det var första gången i modern tid som amerikanska bombflygplan landade i Sverige. Syftet var att öva försvaret av Sverige på och över svenskt territorium. I juli genomförde en svensk korvett samövning med en amerikansk robotjagare samtidigt som Nato-toppmötet i Vilnius pågick i syfte att visa enighet med partners. Fartygen övade ubåtsjakt och ytstrid samt genomförde skarpskjutningsmoment. Under slutet av året deltog Sverige i JEF-ledd verksamhet i Östersjön i syfte att stärka den marina närvaron samt verka avskräckande mot hot riktade mot undervatteninfrastruktur.

Vidare genomförde Sverige och Danmark en gemensam flyginsats i form av följning av ett ryskt militärt flygplan av typ Ilyushin IL-20 över Östersjön. Det var första gången som en synkroniserad insats genomfördes på detta sätt. Under hela insatsen stod de svenska och danska flygföretagen under egen nationell ledning. Inom ramen för sjöövervakning utbyts lägesinformation inom ramen för *Sea surveillance cooperation Finland Sweden* (Sucfis) och *Sea surveillance cooperation Baltic Sea* (Sucbas) samt med Natos *maritime command* (Marcom). Sjöövervakningen koordineras kontinuerligt med Finland.

Samarbetet med andra myndigheter ökade Försvarsmaktens förmåga för att hantera olika behov och prioriteringar både nationellt, regionalt och lokalt. Arbetet resulterade i en gemensam grund för totalförsvarsperspektivet och skapade möjligheter till tät samverkan redan under grundberedskap, bland annat för genomförande av olika typer av operationer. En del myndigheter tog även fram och koordinerade sin beredskapsplanering utifrån Försvarsmaktens planer. Detta har skapat förutsättningar för att arbeta effektivt tillsammans till exempel vid höjd beredskap. Arbetet med en sammanhängande planering för totalförsvaret redovisas under avsnittet *Totalförsvaret*.

Den militära säkerhetstjänsten genomförde under året operationer syftande till att indikera, klarlägga samt motverka säkerhetshotande verksamhet riktad mot Försvarsmakten. Detta genomfördes även tillsammans med andra myndigheter. Resultatet av dessa operationer har legat till grund för ytterligare anpassningar av säkerhetsskyddsåtgärder, säkerhetsunderrättelseoperationer samt beredskap.

Beredskapsoperationer genomfördes på alla nivåer i syfte att säkerställa förmågan att lösa Försvarsmaktens huvuduppgift, att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Under året genomfördes tre oanmälda beredskapsoperationer enligt nedan.

I februari genomfördes en beredskapsoperation som innefattade aktivering och gruppering av en luftvärnsstridsgrupp med kvalificerade luftvärnssystem i Göteborgsområdet. Detta var första gången som luftvärnssystem 103 användes under en beredskapsoperation.

I början av juni genomfördes även en beredskapsoperation på Gotland i syfte att kontrollera Försvarsmaktens förmåga att kunna hantera hot omfattande kemiska stridsmedel. I beredskapsoperationen deltog enheter ur P 18, Totalförsvarets skyddscentrum samt Livgardet.

Under hösten genomförde Sverige och Finland en gemensam beredskapsoperation för att utveckla förmågan att tillsammans försvara respektive lands territorium. Verksamheten genomfördes i Stockholms skärgård och längs Norrlandskusten och omfattade att den svenska marinen mottog, integrerade och ledde finska amfibieförband samt deltog under finsk ledning i simulerad gemensam sjömålsstrid.

Särskild redovisning av nationella operationer inklusive beredskapsoperationer och deras resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

UPPBYGGNAD AV KRIGSORGANISATION OCH BEREDSKAP

Från den 1 januari 2023 är Försvarsmakten indelad i en grundorganisation (GRO) och en krigsorganisation (KRO). Det innebär att Försvarsmakten särskiljer hur verksamheten organiseras i grundberedskap och höjd beredskap. Det är ett naturligt steg efter återaktivering av totalförsvarspåbud och att krigsorganisationen till stor del nu består av mobiliseringsförband med i huvudsak totalförsvarspåbudlig personal vilka kan inkallas först under höjd beredskap eller vid särskild beredskapstjänstgöring.

Grundorganisationen indelas i organisationsenheter (staber, regementen, flottiljer och skolor) och består av en utbildnings- och produktionsorganisation samt stående krigsförband eller stående delar av krigsförband. Krigsorganisationen består av samtliga krigsförband varvid regementen och flottiljer övergår till militärbaser med uppgifter i krigsorganisationen.

Beredskapen upprätthålls därigenom i grundberedskap av grundorganisationens staber, resurser för underrättelse- och säkerhetstjänst samt skydd och bevakning, omedelbart gripbara stående förband och övriga stående förbands förmåga att aktiveras samt vid höjd beredskap av krigsorganisationens förmåga att mobiliseras.

Arbetet med "Ledning för ett starkare försvar"

Ledning för ett starkare försvar är samlingsnamn på förändringsarbetet med Försvarsmaktens ledningsstruktur samt materiel- och logistikförsörjning, i syfte att skapa en enkel, tydlig och robust ledningsförmåga som redan i fred är anpassad till högre konfliktnivåer.

Ett led i detta har varit ökad decentralisering genom att skapa tre försvarsgrensstaber samt fyra militärregioner. Den centrala ledningen fortsatte att utvecklas för ett tydligare, enklare och mer sammanhållet sätt att leda verksamhet och operationer.

I nästföljande steg organiserades en försvarsstab vid högkvarteret den 1 januari 2023 utifrån dåvarande Ledningsstab och Produktionsledning. Här till inrättades en Rikshemvärnsstab som en ingående del i Försvarsstaben.

Inom ramen för fortsatt utveckling av Försvarsmaktens centrala ledning påbörjades en översyn av hela högkvarterets organisation i syfte att dels göra den enklare att personalförsörja, dels att bättre möta kraven från ett kommande medlemskap i Nato. I ett andra steg kan operationsledningen tillsammans med funktions- och förbandsledning inom logistik, ledning samt HR och utbildning komma att omorganiseras.

Till följd av utvecklingen av Försvarsmaktens centrala ledning fortsätter decentralisering av ansvar och mandat till försvarsgrensstaberna.

STRATEGISK ÖVNINGSVERKSAMHET

Försvarsmakten ska redovisa genomförd internationell utbildnings- och övningsverksamhet samt till den kopplade erfarenheter i årsredovisningen⁴

SRB 13

Högkvarteret styr Försvarsmaktens övningsverksamhet genom att planera för hur övningarna ska bygga förmåga, bidra till avskräckning och utgöra en del av vår strategiska kommunikation. Under avsnittet *Nationella operationer* framgår att det finns ett starkt samband mellan övningar och operationer givet omvärldsläget. Flexibiliteten i växlingen mellan övning och operation är därmed ett viktigt verktyg i försvaret av Sverige. Övningsverksamheten går allt mer mot att genomföra övningar i relevanta geografiska områden med verklighetstroga scenarier och med skarpa planer mot en högkvalitativ motståndare (Ryssland). Strategiskt viktiga områden inom Sverige har pekats ut såsom Nordkalotten, Östersjöregionen (inkl. Gotland), Öresundsområdet inklusive västkusten tillsammans med ett par viktiga transiteringsområden.

Övningsverksamheten under 2023 genomfördes i stort enligt plan, dock genomfördes vissa justeringar på grund av yttre omständigheter såsom stödet till Ukraina, Natoanslutningsprocessen och uppkomna övningsaktiviteter tillsammans med prioriterade partners inom ramen för aktivt försvar.

Nedan följer en sammanställning över strategiska övningar som genomfördes 2023. En fördjupning av innehållet för vissa övningar framgår av det tidigare avsnittet *Nationella operationer*.

⁴ Rambeslut avseende Försvarsmaktens deltagande i internationell utbildnings- och övningsverksamhet under 2022 och 2023 (2021-10-28) Fö2021/01175

FISE och nordiskt samarbete

De operativa och taktiska målsättningarna för det finsk-svenska samarbetet (FISE) har sedan några år utgjort en motor för verksamhetens förmågeutveckling, och därmed påverkat struktur och övningsmål för genomförda övningsaktiviteter. FISE målsättningar för 2023 s.k. *Initial Operational Level* nåddes under året. Denna metod med operativa och taktiska målsättningar eftersträvas nu också i det övningskoncept som är under uppbyggnad inom ramen för det nordiska försvarssamarbetet *Nordic Defence Concept* (NDC).

I de fall där övningsbehov och krav från FISE och NDC sammanfallit med krav från andra prioriterade samarbetspartner (USA, Nato, JEF), koordinerades övningar och övningsmålsättningar i syfte att förstärka den strategiskt kommunikativa effekten och effektivt nyttja resurser såsom deltagande förband- och förmågor, men även avseende planeringskraft (personal, mötesarrangemang och administration).

Joint Expeditionary Force-JEF

Joint Expeditionary Force (JEF) är en snabbinsatsstyrka och ett försvarssamarbete mellan tio länder som leds av Storbritannien. Två årliga JEF-aktiviteter ingår Försvarsmaktens övningsprogram. Den ena är stabsövningen *Joint Protector* och den andra är övningen *Baltic Striker*.

Under 2023 ersattes *Joint Protector* av JEF-aktiviteter på Island som går under namnet *Asgard 23* med syfte att framför allt fokusera på framtagande och utvecklande av omfallsplaner, *Joint Response Options*. Även *Baltic Striker* utgick då Storbritannien inte hade möjlighet att delta. Uppkomna JEF-aktiviteter genomfördes när möjligheter uppstod och den mest framträdande var besöket av det brittiska hangarfartyget HMS Queen Elizabeth i Göteborg inklusive den taktiska övningsverksamhet som genomfördes i anslutning till besöket.

Fortsatt utveckling av övningsverksamheten inom JEF görs för att tydliggöra JEF roll i det nordiska försvarssamarbetet *Operational Capabilities Concept, Evaluation and Feedback* (OCC E&F) med utveckling mot Nato Evalueringssystem. Vid Sveriges inträde i Nato övergår partnerskapsprogrammet OCC E&F till Nato evalueringsstruktur.

I 19 transporter under försvarsmaktsövning Aurora 23.
(Foto: Davis Kristiansen/Försvarsmakten)

Övning	Syfte och övergripande beskrivning	Involverade försvarsgrenar/förband
ARCTIC CHALLENGE EXERCISE 23 (ACE 23)	Multinationell övning i Sverige, Norge och Finland. Bland annat prövades möjligheter till världlandsstöd (VLS). 2023 hade Finland planeringsansvar.	Flygvapnet
AURORA 23	Försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) genomfördes som en nationell operativ förbandsövning. Övningen syftade till att höja Försvarsmakten samlade förmåga att möta ett väpnat angrepp mot Sverige och att, tillsammans med andra, bidra till stabilitet i närområdet.	Samtliga
CYBER COALITION 23	Årlig Nato-ledd övning som genomfördes i slutet av november. Sverige deltog med förband ur Försvarsmakten samt med personal ur MSB, NCSC och FRA. Sverige har deltagit sedan 2010.	Enheter med anknytning till cyberförsvaret samt Flygvapnet
FREEZING WINDS 2023	Finsk nationell försvarsmaktsgemensam övning inom ramen för FISE målsättningar.	Marinen
LEDNINGSÖVNING 23	Inriktning för ledningsövning 2023 (LÖ 23) var att öva militärstrategisk och operativ ledningsnivå med fokus på FISE-samarbetet, baserat på framtagna interoperabilitetsnivåer i höjd beredskap och krig.	HKV (ledning) inkl. samtliga försvarsgrenar och stridskrafter
LOCKED SHIELDS 23	<i>Locked Shield</i> är världens största övning i cyberförsvaret. Försvarsmaktens syfte med deltagande var att utveckla samarbeten och utbyten av erfarenheter med övriga deltagare.	Lednings- och underrättelseförband
METEOR 23	Sjukvårdsövning för operativa förband inom <i>Intelligence Surveillance Reconnaissance</i> - ISR kontext. Vilket innebär att säkerhets- och underrättelseförband övade sjukvårdstjänst i en totalförsvarskontext. Förmågan till gemensamma insatser på taktisk nivå övades och Försvarsmakten stöd till polis samt hälso- och sjukvården vid belastning på samhället (terror). Övade MEDEVAC förmåga (<i>Rotary</i> och <i>fixed wing</i>) för flygvapnet.	Samtliga
NORTHERN COASTS 23	Samövning på taktisk nivå mellan länder runt Östersjön.	Marinen och Flygvapnet
NORTHERN FOREST 23	Förbandsövning där uppgifter kopplade till FISE OPS prövas. Är även en övning där utvecklingen inom interoperabilitet prövas.	Armén och Flygvapnet
STEADFAST JUPITER 23	STJU 23 är CAX/CPX. Utspelades som en Art 5 konflikt i östra Europa (NE+SE). Evaluering av NRF 24. Fokusområde: <i>Joint Fires, Counter A2AD</i> .	HKV (ledning)

Tabell 4 Strategisk nationell och internationell övningsverksamhet

Måluppfyllelse av strategisk övningsverksamhet beskrivs i *hemlig bilaga 3*.

PERSONALFÖRSÖRJNING

I personalberättelsen 2023 (*bilaga 1*) redovisas en samlad lägesbild av Försvarsmaktens arbete med personal- och kompetensförsörjning.

Myndigheten genomförde under året ett antal åtgärder i syfte att bygga attraktionskraft och nå framgång i att rekrytera, utveckla och behålla medarbetare. För att stärka tillväxten gjordes ett flertal rekryteringsfrämjande aktiviteter, reklamkampanjer samt skol- och yrkesinformatörsverksamhet. Grundutbildning med värnplikt utgör den främsta rekryteringsbasen för Försvarsmaktens militära personal och under 2023 överträffades målsättningen avseende antalet som påbörjade grundutbildning.

Utbildningsplatserna vid officersprogrammet utökades och en kampanj på olika medieplattformar genomfördes för att rekrytera till officersyrket. Arbetet med att utveckla reservofficerssystemet påbörjades under 2023 vilket förväntas underlätta förbandens nyttjande av utbildade reservofficerare.

Försvarsmakten måste kunna hävda sitt erbjudande som arbetsgivare i konkurrens med andra aktörer varför de lägsta lönenivåerna höjdes. För att utveckla och behålla personal förbättrades det försvarsmaktsgemensamma introduktionsprogrammet för nyanställda samt yrkesutvecklingsmöjligheter för de civilanställda medarbetarna.

En jämställd och inkluderande arbetsplats är viktigt vid val av arbetsgivare generellt i samhället. En positiv utveckling är att andelen kvinnor ökat gradvis inom myndigheten under de senaste åren och målsättningen för 2024 är redan uppnådd för samtliga personalkategorier. Den samlade lägesbilden för 2023 visar dock att det fortsatt finns utmaningar med att implementera Försvarsmaktens inriktning gällande jämställdhet och jämlikhet i organisationen.

Kollektivavtal syftandes till ökad tillgänglighet

Under 2023 tecknades centrala och lokala kollektivavtal som innebär ökad handlingsfrihet och flexibilitet för organisationen rörande personalförsörjning. Det på central nivå framtagna pensionsavtalet rörande möjlighet att skjuta upp officerspension, medförde att ett stort antal officerare, inklusive flygförare valde att skjuta upp sin pension. Reservofficersavtalet som tecknades på delegation av arbetsgivarverket syftar till en mer flexibel hantering av reservofficerarna och att hanteringen av reservofficerspremien kollektivavtalades. Försvarsmaktens timsemesteravtal förändrades i grunden vilket innebär att Försvarsmakten kan överenskomma om att flytta beslutad semester när behov uppstår. Avtal för flygförare tecknades för att trygga behålla-perspektivet för flygförarkollektivet vilket gav önskad effekt. Parterna arbetade intensivt för att öka flexibiliteten och tillgängligheten i ett framåtriktat perspektiv, i rådande omvärldsläge.

MATERIELFÖRSÖRJNING

Syftet med Försvarsmaktens materieförsörjningsprocess är att skapa förutsättningar så att verksamheten gällande förberedelser för nyanskaffning/modifiering, genomförande av nyanskaffning/modifiering samt förberedelser för vidmakthållande av materielen sker på ett resurs- och kostnadseffektivt sätt. Detta för att möta Försvarsmaktens operativa behov. Ansvaret för genomförandet av materieförsörjning överflyttades successivt till respektive materielområdesansvariga chefer, försvarsgrenschefer och sakområdesansvariga chefer. För att möta den nya ansvarsfördelningen, som trädde i kraft den 1 januari 2023, uppdaterades rutiner och vägledningar.

Under året vidtogs åtgärder inom ramen för Försvarsmaktens beslut om forcerad anskaffning. Därutöver vidtogs omfattande åtgärder i samband med att regeringen fattade beslut om ekonomiska tillskott och inriktningar samt i samband med tilldelning av medel som kompensation för återanskaffning av materielen vilken omfattats i stödet till Ukraina. Trots detta består konsekvenser av pandemin, kriget i Ukraina och övriga produktionsförutsättningar såsom komponent- och råvarubrister vilket delvis påverkade årets materiel- och vidmakthållandeproduktion negativt.

Behovet av att vidmakthålla materiel är omfattande och ökande. Några av orsakerna är tekniska utmaningar mellan gammal och ny teknik, bland annat mot bakgrund av Nato-medlemskapet och donationer till Ukraina.

Till armétridskrafterna fortsatte leveranserna av stridsfordon 90 och stridsvagn 122 efter genomförd renovering och modifiering, tillsammans med tunga släp för transport av fordonen samt leverans av förserie pansarterrängbil 300. Ledningsstödsystem Mark (LSS mark) integrerades efterhand, i begränsad omfattning, i fordon och ledningsplatser. Systemet omfattar marktaktiskt samband och marktaktiskt ledningsstödsystem. Eldenheter till medellångräckviddigt luftvärn (EldE 103 - Patriot) tillfördes luftvärnsbataljonerna. Vidare inleddes leveranser av UAV 06 Skatan under året.

Till marinstridskrafterna levererades korvetterna HMS Sundsvall och HMS Gävle efter genomförd halvtidsmodifiering. HMS Gävle slutliga delar i modifieringen avseende vapen- och ledningssystem genomfördes under första kvartalet 2023. Fartygens modifieringar ger ökad förmåga främst inom ramen för sjöstridsflottiljernas strid och uthållighet. Sjöstridsflottiljerna påbörjade även mottagandet av vapensystem Torped 47 till Visbykorvetterna, vilket efterhand kommer att säkerställa flottiljernas förmåga till verkan i undervattensdimensionen.

Därutöver mottog marinen under 2023 signalspaningsfartyget HMS Artemis som ersättare till HMS Orion. Under 2023 fick dessutom FMV i uppdrag av marinen att anskaffa artilleriplattformar till amfibiebataljonerna och att genomföra anskaffning av luftvärnsrobot till Korvett typ Visby. För att med god uthållighet säkerställa bibehållen förmåga till minröjning och ammunitionsröjning under vattnet började marinen slutligen livstidsförlängning av HMS Spårö, HMS Sturkö samt första fartyget i Kosterklass.

Till flygstridskrafterna levererades tre markoperativa helikoptrar 14E och en sjöoperativ helikopter 14F efter genomförd modifiering vilket ger helikopterflottiljen ökad förmåga till stöd vid taktisk transport. Flygbasbataljonerna fortsatte att öka sin förmåga till såväl fast som rörlig bastjänst genom fortsatta leveranser av ett stort antal flygunderhållsfordon. Till transportflyget tillfördes därutöver ett antal flygunderhållsfordon och lätta ledningsfordon. Vidare levererades sju skolflygplan av typen Sk40 samt *Computer Based Training System*, vilka kommer att nyttjas i nytt flygutbildningssystem från 2024. Slutligen levererades även ledningsplattform TAKTIL.

Under året beställdes effektbestämmande materiel till JAS 39-systemet med planerad versionsutveckling, vilket kommer att förstärka stridsflygsystemets förmåga. Därutöver inleddes förberedelsearbete för anskaffning av ytterligare långräckviddig bekämpningsförmåga och ett program för framtida stridsflyg i konceptfas. Vidmakthållande av flygmaterielsystemen kunde i stort genomföras som planerat men verksamheten påverkades av kostnadsökningar till följd av oförutsedd valuta- och marknadsutveckling.

Inom ledningssystemområdet fortsatte Försvarets telenät att utvecklas materiellt för att kunna betjäna både Försvarsmakten och övriga totalförsvaret med it-tjänster. Säkra gemensamma system och komponenter tillfördes löpande för att bibehålla och utöka förmågan till ledning och informationsspridning. Exempel på leveranser är ytterligare signalskyddsmateriel till it-arbetsplatser, system för videokonferenser samt viruskontrollterminaler. Under 2023 vidtogs därutöver förberedelser för att ansluta sig till ledningssystem med delar av Nato. Slutligen beställdes utökad anskaffning av ny sensorkedja.

Inom logistiken genomfördes återanskaffning av reservmateriel för att möta den ökande verksamheten och tillväxten. Inom arbetet med personlig utrustning startades en arbetsgrupp för att skapa en korrekt och gemensam lägesbild där jämställdhetsperspektivet beaktades under arbetets gång. En riktad inventering genomfördes för att säkerställa lägesbild i myndighetens stödsystem. Vidmakthållande, avhjälpande och förebyggande underhåll, genomfördes med vissa kapacitetsbegränsningar. Påbörjade åtgärder inom logistiken ökar tillgängligheten och uthålligheten inom Försvarsmakten.

För detaljerad redovisning avseende materielförsörjningen se *Materielberättelsen (bilaga 2)*.

INFRASTRUKTURFÖRSÖRJNING

Försvarsmaktens infrastrukturförsörjning utövas i nära samverkan med Fortifikationsverket (FortV) i rollen som ägarföreträdare och byggherre samt med Försvarets materielverk (FMV).

Infrastruktur omfattar de anläggningar, fastigheter, etableringar, enskilda byggnader och lokaler, skjut- och övningsfält och tekniska försörjningssystem som Försvarsmaktens verksamhet nyttjar. Styrande för arbetet är krigsorganisationens behov och hur krigsförbanden ska produceras och användas.

Tillsammans med FortV har lokalförsörjningen genomgått en omfattande utveckling under ett par års tid. Utvecklingen syftar till att effektivisera och möta de förändrade krav på infrastrukturförsörjningen som uppstått i samband med Försvarsmaktens tillväxt.

Förutsättningsskapande åtgärder

Nedan redovisas ett urval av vidtagna och initierade åtgärder under 2023

Anskaffning av infrastruktur

- Färdigställande av cirka 115 objekt för tillträde om en ökad hyra på 131 miljoner kronor. Färdigställda objekt är bland annat lokaler för fler värnpliktiga, kadetter och anställda till följd av tillväxten. Detta innefattar även interimslösningar.
- Markförvärv där större del har koppling till förrådsupbyggnaden och den tillförsel av materiel som beslutades under 2021. Gällande genomförda införlämningsplatser står uppställningsplatser för drivmedelscisterner för den största kostnaden samt ombyggnation av hangarer på Malmen för att möjliggöra utbildning på SK40.
- Fortsatt utveckling av infrastrukturprocessen gällande anskaffning både i syfte att effektivisera och att öka kvaliteten på processens underlag. Vidare påbörjades implementering av jämställdhetsperspektivet i Försvarsmaktens arkitekturpolicy.
- Säkerställd fortsatt hög produktionstakt genom att den personella produktionskapaciteten och infrastrukturkompetensen utökades.
- Utökade ramar för vidmakthållande av befintligt bestånd med motsvarande 100 miljoner kronor årligen med en stegvis ökning från 38 miljoner kronor 2022 till full effekt 2024. En utökning av ramarna för FortV ägarrelaterade investeringar har varit nödvändig för att omhänderta utmaningarna med att vidmakthålla och modernisera ett föråldrat bestånd och möta Försvarsmaktens ökade operativa krav i befintliga anläggningar.
- Produktion av infrastruktur för krigsorganisationens behov i enlighet med fastställd anläggningsplan.

Vidmakthållande av befintliga resurser

- Förstärkning och utveckling av arbetet med beredskap och anläggningar inom infrastrukturuområdet bland annat genom översyn av nuvarande myndighetsöverenskommelse *Jour och Beredskap* mellan Försvarsmakten och FortV.
- Prioritering och kravställning av anläggningsbeståndet samt krigsplacering av anläggningar.
- Beredning avseende behovet av en större satsning på lagerhållning av skyddsprodukter tillsammans med FortV.
- Påbörjat arbete kring en utökning av myndighetens förrådskapacitet, forcering av vidmakthållandeåtgärder för utvalda geografiska områden och andra nödvändiga delar av logistiken.
- Genomfört arbete, kopplat till Försvarsmaktens arbete inom samhällsplaneringsprocessen, med att utveckla ett planeringsunderlag vad gäller åtgärder kopplat till störningskänslig bebyggelse vid Tofta skjutfält. Detta är ett pilotprojekt i syfte att underlätta regionens dialog med medborgarna avseende vilka plan- och lovåtgärder som riskerar skada riksintresset Tofta skjutfält. Ambitionen är att motsvarande åtgärder på sikt ska innebära viss minskning av bygglovsremisser till Försvarsmakten.

Särskild redovisning av infrastrukturförsörjning och dess resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

MOBILISERINGSPLANERING

Enligt Förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten ska krigsorganisationen kunna mobiliseras.

Mobilisering omfattar alla åtgärder som krävs för att sammanföra personal, förnödenheter, anläggningar samt planer till krigsförband. Försvarsmaktens förmåga att krigsorganiseras genom mobilisering har vidmakthållits under året, bland annat genom fortsatt arbete med krigsplacering av personal och förnödenheter samt utveckling av planer för mobilisering.

De ständigt pågående mobiliseringsförberedelserna omfattar alla nivåer och delas upp i fackmässiga- respektive territoriella förberedelser, med tydligt fördelade mandat och ansvar. Försvarsgrens- och stridskraftschefer har i uppdrag att samtliga krigsförbands repetitionsutbildningar ska inledas med en mobiliseringsövning. För enskilda och krigsförbandschefer har detta inneburit ansvar för att bland annat genomföra obligatoriska webbaserade kurser i Försvarsmaktens Lärportal. Därtill genomfördes under året kvartalsvisa möten med mobiliseringsofficerare och planeringsansvariga vid försvarsgrensstaber, stridskraftsavdelningar och militärregionstaber.

I inledningen av försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) genomfördes ett moment där en organisationsenhet per försvarsgren var särskilt utpekad att öva mobilisering. Resultatet av övningsmomentet bidrog till att dels utveckla de aktuella krigsförbanden, dels till att öka kunskapen för Försvarsmakten som helhet avseende planering och genomförande av mobilisering. Under mobiliseringsdelen av övningen skedde även ett samarbete med Sveriges Radio som sände information om inkallelse av berörda.

Under året påbörjades även en översyn av beredskapskonceptet från 2017 som behöver anpassas till de förändrade förutsättningarna. Exempel på förändringar är ett Natomedlemskap och den återupptagna grundutbildningen med värnplikt.

Försvarsmakten uppfattar en ökad medvetenhet om beredskapsrelaterade frågor vilket bland annat tar sig form av ökat antal förfrågningar om att kunna krigsplacera personal som disponeras av Försvarsmakten.

En värdering av förmågan att krigsorganiseras genom mobilisering återfinns i redovisningen av krigsorganisationsvärderingen i *hemlig bilaga 3*.

ARMÉN

År 2023 har för armén innefattat en balansering av resurser för att kunna genomföra ökad grundutbildning, fortsätta etableringen av nya regementen, lämna ett omfattande stöd till Ukraina parallellt med omfattande nationella operationer vilket har ställt stora krav på svåra avvägningsbeslut. Det förändrade säkerhetspolitiska läget tillsammans med omfattande stöd, i form av materiel och utbildning, till Ukraina föranledde förändringar i planerad och genomförd verksamhet. Resultatet visar att planerad kärnverksamhet genomfördes enligt plan, men med ambitionssänkningar inom flera områden. Till följd av exempelvis stödet till Ukraina begränsades arméns planerade operativa förmågetillväxt genom ökad krigsduglighet hos ett betydande antal krigsförband. Det har inte varit möjligt att under 2023 fullt ut kunna kompensera för den effekt som omfattande tillkommande uppdrag har inneburit för årets planerade verksamhet.

Armén upprätthöll under 2023 både nationell och internationell beredskap och deltog i ett antal beredskapsoperationer.

Armén genomförde och deltog under 2023 i stor omfattning i nationella operationer, främst inom ramen för bevaknings-, underrättelse- och säkerhetsfunktionen. Hos vissa förband skapade detta betydande utmaningar i att samtidigt bedriva förbandsproduktion vilket påverkade både förbandens uthållighet och den planerade förmågeutvecklingen negativt. Sammantaget bidrog erfarenheter från insatsverksamheten på ett positivt sätt till den fortsatta utvecklingen av arméns krigsförband, om än i en lägre tillväxttakt än ursprungligen planerat.

Avseende beredskap deltog armén i ett antal mindre beredskapsoperationer samt i en mer omfattande beredskapsoperation, Operation Grön. Denna övergick i den gemensamma svensk-finska *Operation Omega*. De övergripande målen för beredskapsoperationen uppnåddes och flera värdefulla erfarenheter drogs avseende samverkan med andra försvarsgrenar, mellersta militärregionen och tilltransporterade förbandsenheter från internationella partners.

Vidmakthållandet och den planerade utvecklingen av krigsförbanden påverkades negativt på grund av begränsade personella resurser och brister i materiell tillgänglighet, inklusive påverkan av bortskänkt materiel till Ukraina. Stort fokus lades under 2023 på att åtgärda brister i personlig utrustning.

Utvecklingen av arméns brigader fortsatte under året samtidigt som strukturer för divisionsförmåga etablerades. Vidare fortsatte arbetet med att återinrätta regementen där en av de större utmaningarna handlar om tillgången på relevant infrastruktur (se avsnitt om *infrastrukturförsörjning*).

*Stridsfordon 90 under försvarsmaktsövning Aurora 2023, P 7.
(Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten)*

Under det första halvåret deltog första divisionsstaben och en brigadstridsgrupp, ledda av andra brigadstaben, tillsammans med ett antal armégemensamma förband i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23). Den svenska brigadstridsgruppen var underställd förband från Finland och USA. Före sommaren genomförde en brigadstridsgrupp, under ledning av tredje brigadstaben, övningen *Northern Forest 23* inom ramen för det svensk-finska samarbetet (FISE). Sammantaget bedöms övningarna ha bidragit till fortsatt förmågeuppbyggnad för armén samt förbättrad förmåga att samverka med samarbetspartners.

I avvaktan på Sveriges medlemskap i Nato fortsatte de bilaterala samarbetena att öka i omfattning. Armén har inom ramen för FISE ett djupt och etablerat samarbete med Finland, vilket under 2023 fortsatte med samma ambition även efter Finlands Natomedlemskap. Fortsatta samarbeten med övriga nordiska länder och länder i vårt närområde samt med USA, bidrog under 2023 till att upprätthålla en gemensam lägesbild med möjlighet till förmågeutveckling.

Armén lyckades generellt sett väl med rekryteringen inom samtliga personalkategorier under 2023. Det finns emellertid alltför få vakanser att fylla inom några kompetensområden och funktioner, såsom inom underrättelsetjänst, ledningssystem, logistik och teknisk tjänst. Flera beslutade åtgärder på myndighetsnivå påverkade positivt personalförsörjningen av armén under 2023, bland annat ett förändrat pensionsavtal för yrkesofficerare samt ett nytt reservofficers- och semesteravtal.

Inom materielområdet bidrog fortsatta leveranser av Ledningsstödsystem mark till bättre möjligheter att leda och följa upp verksamheten inom hela markdomänen. Andra materielleveranser som påtagligt ökade förmågan i krigsförbanden samt gav ökad tillgänglighet för förbandsproduktionen var splitterskyddade bandvagnar, nya last- och personbilar, bättre utrustning för maskering och signaturanpassning, soldatburna pansarvärnssystem, nya minsökare och ammunitionsröjningsrobotar samt personlig skyddsutrustning och CBRN-materiel.

Lägre tillgänglighet till stridsfordon och stridsvagnar samt hjulfordon fortsatte påverka förbandsproduktionen negativt. Den främsta anledningen till låg tillgänglighet var de pågående renoveringarna av stridsvagnar och stridsfordon samt ett sedan flera år uppbyggt behov av reparationer samt behov av utbytes- och reservdelar. Därutöver har Försvarsmakten skänkt stridsfordon, stridsvagnar och artilleripjäser till Ukraina, vilket ytterligare minskade tillgänglighet för såväl förbandsproduktionen som behovstäckningen i delar av krigsorganisationen.

Eftersom stora delar av materielen under 2023 var, och fortsatt är ålderstigen, med ett högt nyttjande i grundutbildning och övning, åtgick stora delar av verkstadskapaciteten till att hantera uppkomna problem och haverier. Detta gjorde att reparationsskulden inte minskade i planerad omfattning. Under 2023 gjordes stora ansträngningar för att med olika aktörer skapa ökad verkstadskapacitet, i syfte att bättre kunna möta behovet av underhåll av markmaterielen, oaktat högt prioriterade stödpaket till Ukraina.

Under 2023 ansvarade armén för rotationen av observatörsinsatserna samt enskilda stabsofficerare globalt. Armén genomförde, med stöd av operationsledningen, hemtagning av det internationella förbandsbidraget *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA). Träningsinsatserna *Operation Inherent Resolve* (OIR) i Irak samt *European Union Training Mission* (EUTM) i Somalia fortsatta under 2023.

Stödet till andra myndigheter omfattade materiel- och ambulanstransporter, expertis inom sökförmåga, säkerhetstjänst och CBRN samt allmän stabspersonal. Under 2023 avdelades fortsatt stöd till Polismyndighetens nationella bombstyrka (NBS) samt till Nationellt bombdatacentrum (NBDC). Oaktat att detta stöd till del sker på bekostnad av egen planerad verksamhet har aktiviteterna bidragit positivt till att stärka samordningen mellan berörda myndigheter och därigenom den samlade totalförsvarsförmågan. Härutöver avdelades stöd till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), för katastrofhjälp efter den jordbävning som drabbade Turkiet i februari.

En utvecklad redovisning av arméns förmåga framgår av *hemlig bilaga 3*.

MARINEN

Marinen upprätthöll under året nationell och internationell beredskap och deltog i ett antal beredskapsoperationer. Tre verksamhetsområden hade särskilt fokus: stödet till Ukraina, utvecklingen av nya krigsförband och förberedelserna för Sveriges Nato-medlemskap.

Vid etableringen av den 2.marina basbataljonen.

HMS Trossö i bakgrunden.

(Foto: Ola Jacobsen/Försvarsmakten)

Planerad förbandsverksamhet genomfördes med en rimlig balans mellan produktion- och insatsverksamhet. Marinen fortsatte att utveckla framförhållning och struktur i planering och genomförande av uppkommen produktions- och insatsverksamhet, vilket underlättade avvägningen mellan kritiska resurser. Uppkommen insatsverksamhet ledde till ett fortsatt högt tryck på marinens personal.

Marinens nationella operationer var högt prioriterade där den ständigt pågående sjöövervakningsoperationen syftade till att bygga och upprätthålla en sjölägesbild till stöd för Försvarsmaktens behov, för att upprätthålla territoriell integritet, svara på egna underrättelsebehov såväl som för informationsbehovet hos andra myndigheter.

Sjöövervakningsoperationen kombinerade dynamiskt anpassad beredskap med övervakning genom den fasta sensor kedjan och rörliga enheter.

Ledningen av de marina operationerna övergick under 2023 till Marinstabens nya marina operationscentral (MOC), som invigdes på Muskö under våren.

Antalet operationer, utöver sjöövervakningen, ökade i jämförelse med 2022 som en direkt följd av den negativa omvärldsutvecklingen. Trots en ökning av insatsverksamhet och operationer kunde förbandsproduktionen i huvudsak genomföras enligt plan. Detta beror delvis på att de marina förbanden regelmässigt planerar utbildnings- och träningsverksamhet parallellt med genomförandet av operationer.

Generellt sett lyckades marinen väl med rekryteringen inom samtliga personalkategorier under 2023. Dock föreligger alltså ett vakansläge främst avseende tekniska kompetensområden.

Inom ramen för marinens krigsförbandsproduktion fortsatte utvecklingen av första och andra marina basbataljonerna i Karlskrona och den femte amfibiebataljonen i Göteborg.

De marina krigsförbanden genomförde sin planerade tränings- och övningsverksamhet. Den svenska och finska marinen uppträdde vid flera tillfällen i gemensamma operationer och övningar under 2023. Det långsiktiga tränings- och övningsarbetet med den amerikanska marinkåren, benämnt *Archipelago Endeavour*, utvecklades till att också omfatta funktioner och förmågor som den svenska marinen organisatoriskt saknar. Under 2023 ökade marinen ambitionsnivån i sina samövningar med Nato. Detta dels för att underlätta den svenska marinens integrering i Natos styrkestrukturer, dels för att dra nytta av att Nato stärkte sin närvaro i Östersjön och därmed skapade fler möjligheter till samövning. Marinen deltog i försvarsmaktsövningen Aurora (FMÖ 23) med en stor bredd av förbandsenheter.

Av karaktären större materielleveranser till marinen ersattes HMS Orion av det försenade signalspaningsfartyget HMS Artemis under 2023, se vidare *hemlig bilaga 3*.

En årligen återkommande verksamhet för marinen är stöd till Polismyndigheten avseende ammunitionsröjning i vatten. Trots att det är svårt att planera för när stödet behöver lämnas så sker det i så liten omfattning att detta under 2023 inte hade någon avgörande påverkan på utvecklingen av krigsförbanden. Vidare lämnades stöd efter stödbegäran från civila myndigheter vilka ofta löstes inom ramen för marinens grundoperation. En annan återkommande verksamhet är att stödja vid utredningar och hantering av nedlagda skjutfält och platser där ammunition har dumpats under 1900-talet. Verksamheten till stöd för dessa miljöåtgärder hanterades utan konsekvenser för förbandsproduktionen av försvarsgrenens ammunitions- och minröjande krigsförband.

Marinen lämnade inte bara stöd utan fick även stöd av andra myndigheter. Under 2023 fortsatte Kustbevakningen att bidra till sammanställningen av den marina lägesbilden. Detta skedde med både fartyg och flygplan parallellt med att enheterna löste Kustbevakningens uppgifter. Givet att Kustbevakningen är tänkt att användas av Försvarsmakten i krig är det viktigt att i vardagen dels öva och på ett kostnadseffektivt sätt merutnyttja statliga maritima resurser, dels utveckla former för samarbeten som kan användas även i högre konfliktnivåer inom ramen för totalförsvaret.

Effekterna av genomförda operationer och den utökade övningsverksamheten inklusive krigsförbandens utveckling och förmåga framgår av *hemlig bilaga 3*.

FLYGVAPNET

Flygvapnet upprätthöll under året nationell och internationell beredskap och deltog i ett antal beredskapsoperationer. 2023 var liksom 2022 ett intensivt år för flygvapnet, med utbildningar, övningar och operationer, många i samverkan med partners (USA, Storbritannien, Nato, samt våra nordiska grannländer). Övningsverksamheten var i paritet med 2022, vilket positivt bidrog till utbildning och vidmakthållande av krigsförbanden, samt flygvapnets goda förmåga att verka tillsammans med andra nationers flygstriidskrafter.

Med enstaka undantag nådde krigsförbanden ställda krav avseende operativ förmåga. Begränsningarna berodde främst på personalbrist. Nationella operationer genomfördes enligt order och vid flera tillfällen anpassades uppgifter och antalet flygplan i beredskap, allt i syfte att möta den försämrade omvärldsutvecklingen i närområdet.

Flygvapnet deltog i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23), *Arctic Challenge Exercise 23 (ACE 23)*, *Air Defender 23 (AD 23)* *Baltic Operations 23 (BALTOPS)* samt *Ruska 23*. Inom ramen för *Finnish Swedish Training Event (FSTE)* genomfördes ett antal mindre samövningar, med deltagande från bland annat USA. Här till skedde också samövningar inom ramen för *Cross Border Training (CBT)* löpande under året. Utvecklingen av den sjöoperativa förmågan (sjöövervakning, ubåtsjakt samt gemensam sjömålsstrid) utvecklades fortsatt tillsammans med marinen. Stödet till armén med markmålsbekämpning kunde inte genomföras i planerad omfattning under 2023. Anledningen var och är fortsatt pilotbrist inom stridsflyg. Förmågan hos flygvapnets bas- och stridsledningsförband utvecklades enligt plan. Därutöver lämnades stöd till Ukraina, inklusive utbildning av personal.

Under året tog de nordiska flygvapencheferna fram ett gemensamt koncept för fördjupat samarbete mellan ländernas flygvapen. Konceptet bygger på fyra pelare: gemensam planering och ledning av luftoperationer, samordnad utveckling och utnyttjande av de nordiska flygbaserna, utökad gemensam situationsförståelse samt gemensam utbildning, träning och övningsverksamhet. Konceptet kommer att stärka den gemensamma förmågan till luftoperationer samt skapa förutsättningar för en effektiv och sömlös övergång till ett kollektivt försvar inom ramen för Nato.

Avsikten är att konceptet kommer att operationaliseras under 2024 med målsättningen att från 2025 ha förmåga att från ett gemensamt, digitalt sammankopplat *Joint Air Operation Center*, leda flygoperationer inom Norden.

JAS 39 Gripen under Försvarsmaktsövning Aurora 2023 vid Skavsta. (Foto: Hampus Hagstedt/Försvarsmakten)

Beträffande tillgängligheten på JAS 39 var den fortsatt god under 2023 efter de senaste årens vidtagna åtgärder. Arbetet med att öka tillgängligheten för JAS 39 vid flygflottiljerna F 7, F 17 och F 21 fortsatte under året och tillgången på reservmateriel var relativt god och utgjorde inte någon begränsning. Övriga flygsystem genomförde planerad flygtidsproduktion. Däremot överskred behovet av flygtid flygvapnets produktionskapacitet, vilket begränsade möjligheten till utbildning och förmågehöjande verksamhet främst inom helikoptersystemen.

Under 2023 upplevde flygvapnet fortsatta utmaningar i att bibehålla och rekrytera personal. Detta innebär fortsatt brist på nyckelkategorier såsom flygstriidsledare, flygtekniker, räddningspersonal samt piloter. Det nya avtalet för piloter som tecknades i juni 2023 resulterade i att samtliga piloter som 2022 och under vårterminen 2023 var tjänstlediga för studier återgick i tjänst, undantaget de som studerar inom ramen för sin fortsatta utveckling i flygvapnet till exempelvis flygingenjör och flygläkare.

Under året levererades sju SK 40, en modifierad helikopter 14F och tre modifierade helikopter 14E samt kvalificerad flygammuniton av typ GBU-49 (bomber) och jaktrobotar. Härutöver levererades flygunderhållsbilar, tankbilsekipage, hjullastare, snöslungor samt räddningsfordon. Dessa leveranser bidrar till flygvapnets rörlighet, uthållighet samt förmåga att vidmakthålla och utveckla krigsförbanden.

Flygmaterielunderhållet kunde i stort genomföras för att stödja planerade uppgifter. Flygverkstäderna har utmaningar med att utbildad personal fortsatte att lämna sina anställningar för nya arbeten utanför Försvarsmakten under 2023. De åtgärder som myndigheten vidtog i form av höjda ersättningsnivåer m.m. innebar inte att denna nyckelkategori medarbetare i tillräcklig utsträckning stannade kvar i flygverkstäderna. Arbetet med att etablera bakre underhållsresurser på F 17 påbörjades under 2022, men rekryteringen motsvarade inte förväntningarna och F 17 kunde inte etablera ett tillsynslag under 2023. Konsekvensen är att Försvarsmakten istället upphandlade underhållstjänster av extern leverantör.

Flygplanstyp	2023	2022	2021
JAS 39	11 092	10 364	11 727
Sk 60	4 341	4 770	5 085
Tp 84	1 627	1 714	1 711
Fpl 100	1 019	864	1 025
Fpl 102	1 627	1 947	1 850
Hkp 14	1 316	1 133	1 170
Hkp 15	3 364	3 221	3 350
Hkp 16	2 082	2 293	2 403
Summa	26 468	26 306	28 321

Tabell 5 Flygtimmar per flygplans- och helikoptertyp 2021-2023

Bland de viktigare åtgärderna som genomförts för att nå en högre tillgänglighet på JAS 39 kan nämnas fortsatt tillförsel av utbytesenheter och reservdelar, översyn av avtal med leverantörer samt fortsatt uppbyggnad av underhållsresurser på F 17. Flygvapnet startade tillsammans med Saab ett arbete, där målet var att skapa ett robustare reservdelslager på bakre nivån. Detta bidrog till att färre apparater under långa tider var ur bruk för reparation.

Helikopter 14 hade motsvarande tillgänglighet för den sjöoperativa versionen (helikopter 14F) som föregående år. Däremot minskade tillgängligheten för den markoperativa versionen (helikopter 14E). Under året påbörjades arbetet med att ta fram ett nytt långsiktigt externt underhållskontrakt som komplement till det tidigare planerade underhållet vid flygverkstäderna. Verkstäderna för helikopter 14 i Ronneby och Luleå är ännu inte fullbemannade och rekryteringen av teknisk personal gick långsamt under 2023.

Avseende helikopter 15 fortsatte bristen på teknisk personal, likt föregående år, att påverka tillgängligheten negativt. Prioriterad verksamhet genomfördes, med vissa brister i tillgången på antalet helikoptrar för respektive förband.

Utöver ordinarie underhåll av helikopter 16 låg stort fokus på att genomföra återställningen efter *Desert Reset*, på de helikoptrar som deltog i operationen *Task Force Takuba*. Härtill skedde förberedelser för en modifiering av hela helikopterflottan, som påbörjades under tredje kvartalet 2023.

Efterfrågan på flygplan 100 var omfattande vad avser radarspaning och transporter, med en producerad flygtid på ungefär samma nivå som 2022. Trots relativt få flygplan, fortsatt teknikerbrist på Flygunderhållskompaniet och *obsolescence-problematik*⁵ kunde tillgängligheten hållas på en efterfrågad nivå, till stor del genom beställningar av externt underhåll.

Avseende flygplan 102 var antalet felutfall lågt med god tillgänglighet på de system som har varit i drift. Efterfrågan var fortsatt stor på både transporter och signalspaning. Flygtidsproduktion för TP 102C var något lägre än beräknat eftersom vissa underhållsåtgärder drog ut på tiden.

⁵ Vissa materielsystem är nu så gamla att det vare sig finns någon ny- eller reservdelsproduktion tillgänglig på marknaden.

Tillgängligheten för skolflyg SK 60 var god och producerade väl över årsplanen. Under 2023 beslutades att totalavveckla SK 60 och den sista flygningen i Försvarsmakten regi genomförs den 30 juni 2024. Skolflygplan SK 40 började användas av flygskolan under 2023, med sju av tio beställda flygplan i drift under året.

Transportflygsystem 84 är likt flygplan 100 föråldrat, vilket gav begränsad tillgänglighet. Planerad produktion och operationer kunde genomföras men med återkommande omprioriteringar. Vidare upptäcktes i samband med underhåll omfattande korrosion, vilket påverkat antalet tillgängliga skrov och avsevärt ökat underhållskostnaderna.

Under 2023 deltog flygvapnet med personal och flygplan i evakueringen av bland andra svenska medborgare i samband med inbördeskriget i Sudan. Operationen planerades och genomfördes med kort varsel och ett mycket gott resultat. Flygvapnet lämnade även stöd till MSB med transporter i samband med jordbävningkatastrofen i Turkiet samt till Frankrike med hemtagning av fransk materiel från Niger. Därutöver lämnade flygvapnet stöd, enligt lagen om skydd mot olyckor (LSO), vid totalt sex tillfällen. Stöd enligt förordningen (2017:113) om Försvarsmaktens stöd till polisen med helikoptertransporter lämnades vid totalt fyra tillfällen, varav tre insatser (ett av dessa tillfällen enbart beredskap) samt en övning. Samarbetet fungerade väl och ingen begäran om stöd nekades under 2023. Stödet inklusive beredskap har inte begränsat förbands- och förmågeutvecklingen i krigsförbanden.

Under 2023 organiserade Flygstaben en egen avdelning för rymddomänen. Förutom att skapa en kompetensuppbyggnad kring anskaffning, arkitektur och operationalisering av satellitförmågor, är syftet att demonstrera hur rymdsystem kan ge stöd till multidomäna operationer. En förstudie initierades som ska ligga till grund för den kommande anskaffningen av en demonstratorsatellit. Därutöver påbörjade Flygvapnet utvecklingen av förmågan att producera och distribuera en rymdlägesbild till övriga delar av Försvarsmakten.

En utvecklad redovisning av flygvapnets förmåga samt insatsen i Sudan framgår av *hemlig bilaga 3*.

SPECIALFÖRBANDEN

Under året fortsatte utvecklingen mot en mer robust organisation för genomförande av specialoperationer. Därigenom skapades förutsättningar för att specialförbanden i innevarande försvarsbeslutsperiod fortsatt ska kunna utveckla förmågor inom fullt uppgiftsspektrum av specialoperationer. Detta för att säkerställa en relevant förmåga inom ramen för nationellt försvar.

Inom ramen för nationella operationer genomfördes ett flertal verksamheter som på ett positivt sätt bidrog till Försvarsmaktens gemensamma målsättningar samt gav avsedd avskräckning. Under året genomfördes övningsverksamhet tillsammans med armén, marinen, flygvapnet och hemvärnet, vilken bidrog till Försvarsmaktens förmåga till gemensamma operationer och ökad interoperabilitet med andra stater, främst USA.

Huvuddelen av materielproduktionen riktades mot vidmakthållandet av materiel inom specialförbandssystemet, genom omsättning och uppdatering av befintliga system. Eftersom inga större internationella operationer bedrivits under 2023 genomfördes materielunderhåll på system som nyttjats i övnings- och träningsverksamhet.

Sammantaget genomfördes förbandsproduktionen 2023 enligt fastställd planering. Detta innebär att operativ förmåga och krigsförbandens krigsduglighet inom specialförbanden vidmakthölls under året.

En utvecklad redovisning av specialförbandens förmåga framgår av *hemlig bilaga 3*.

LEDNINGS- OCH UNDERRÄTTELSEFÖRBAND

Lednings- och underrättelseförbanden upprätthöll under året nationell och internationell beredskap och deltog i ett antal beredskapsoperationer. Verksamheten hade under 2023 i uppgift att stödja krigsförband med lednings- och träningsövningar på operativ nivå. Krigsförband och staber har övats och tränats på ett sätt som har ökat både den samlade operativa förmågan och svenska förbands interoperabilitet med Nato. Förbanden bidrog under 2023 till Försvarsmaktens stöd till Ukraina samt till Polismyndighetens operativa verksamhet.

Sammantaget genomfördes planerad verksamhet med justering för anpassad beredskap och operationer. Den säkerhetspolitiska utvecklingen innebar en förskjutning av uppgifter och resurser från förbandsproduktion till beredskap, operationer och förmågehöjande åtgärder. Trots detta utvecklades lednings- och underrättelseförbandens krigsduglighet positivt där operationerna bidrog till att uppnå fastställda mål för verksamheten. Ur ett ekonomiskt perspektiv var anpassning av beredskap och genomförda operationer kostnadsdrivande, främst avseende personalkostnader.

Utöver planerade operationer, deltog lednings- och underrättelseförbanden i flertalet uppkomna nationella operationer under 2023. Detta bidrog på ett avgörande sätt till ett aktivt försvar och att upprätthålla en god lägesbild. Deltagandet omfattade bidrag med förband och funktioner i syfte att bl. a. möjliggöra ledning, telekrig, *counter unmanned aerial system* (C- UAS). Vidare förbereddes ett kommunikationssystem med Nato i syfte att förbereda inför det kommande svenska medlemskapet.

Övningsverksamhet omfattade försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) och *Northern Forrest 23* (NF 23). Under FMÖ 23 deltog divisionsledningsförband, operativa sambands- och kommunikationsförband, telekrigsförband, Försvarsmaktens meteorologiska och oceanografiska centrum (METOCC), telekrigsstödförband, Försvarsmaktens Telekomunikations- och Informationssystem förband (FMTIS) samt personal ur Försvarsmaktens Underrättelse- och Säkerhetscentrum (FMUndSäkC). Resultatet av övningsverksamheten för krigsförbanden redovisas i *hemlig bilaga 3*.

Genom FMÖ 23 skapade FMTIS bättre förutsättningar för Försvarsmakten att utöva ledning på operativ och strategisk nivå och förbandet utvecklade sin förmåga att ge stöd åt hela Försvarsmakten. Utöver detta lämnade FMUndSäkC stöd till planering, genomförande och erfarenhetshantering inom ramen för FMÖ 23, vilket bidrog till viktiga erfarenheter för den samlade utvecklingen inom underrättelse- och säkerhetstjänst. Under NF 23 bidrog stridskraften med brigadlednings- och brigadssambandsresurser för att möjliggöra ledning av sammansatta svensk-finska förband, ett viktigt förmågeskapande inom ramen för gemensamma operationer. Därtill deltog telekrigsstödförbandet i flygvapnets och marinens övningsverksamhet varigenom funktionen utvecklades.

Genom deltagande i aktiviteter rörande Nato, inom telekrig, C-UAS, geografisk informationssystemtjänst och vädertjänst utvecklades lednings- och underrättelseförbandens internationella samarbeten.

Lednings- och underrättelseförbanden hade under 2023 en varierande rekryteringssituation. Den totala personaltillgången ökade främst inom kategorierna specialistofficerare, gruppbefäl-, soldater- och sjömän (GSS/K) och civilanställda. Under året genomfördes en utredning av personalförsörjning av civil it-personal, vilken omsattes till attraktions- och rekryteringsfrämjande insatser som gav ett delvis positivt utfall. Precis som övriga Försvarsmakten är personalförsörjningen en av de allra viktigaste komponenterna för att lyckas med tillväxt och ökad operativ effekt i krigsförbanden.

Vid Ledningsstridsskolan (LedSS) och FMUndSäkC genomförs grundläggande officersutbildning och yrkes- och befattningskurser. Under 2023 tog 55 specialistofficerare med inriktning ledningssystem examen. Vid Totalförsvarets Signalskyddsskola (TSS) utbildades 1 942 elever under året med deltagande från andra myndigheter. Vid FMUndSäkC diplomerades 40 säkerhetsofficerare och 15 säkerhetschefer auktoriserades. FMUndSäkC hade under 2023 totalt 1 071 elever.

Lednings- och underrättelseförbanden deltog i de internationella operationerna och FMTIS ansvarade under 2023 för att bemanna insatsen EUTM (Somalia). Vidare var förbanden delaktiga i det stöd Försvarsmakten lämnar till Ukraina och till Polismyndighetens operativa verksamhet. Stödet till Ukraina omfattade stöd till Försvarsmaktens strategiska kommunikation, instruktörs- och tolkstöd för genomförda utbildningsinsatser, framtagande av en sambandslösning för att möjliggöra ledning och samband inom Försvarsmaktens försörjningsstöd och bakre tekniskt stöd. Sammantaget innebär allt detta en kraftansträngning från de förband som bidragit, i synnerhet för FMUndSäkC och deras tolkstöd.

En utvecklad redovisning av lednings- och underrättelseförbandens förmåga framgår av *hemlig bilaga 3*.

CYBERFÖRSVAR

Försvarmaktens cyberförsvar med it-försvarsförband⁶ genomförde under året cyberoperationer till skydd och försvar av funktioner och system vitala för det militära försvaret. Etableringen av det andra It-försvarsförbandet fortsatte under 2023 och detta förband stod bland annat värd för cyberförsvarsdelen i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23).

Drönare stärker CBRN-skydd. (Foto: Jimmy Croona/Försvarmakten)

Som del i cyberförsvarets personalförsörjningssystem fick Förvarshögskolan uppdraget av Försvarmakten att utveckla en kurs i operativ cyberjuridik vilken genomfördes under året. Kursen riktar sig mot personal som ska kunna besluta om cyberoperationer. De två första kadetterna från specialistofficersutbildningen med cyberförsvarsinriktning avlade examen i december 2023. Utbildning av värnpliktiga cybersoldater samt specialistofficersutbildningen genomfördes med stöd av KTH inom Centrum för cyberförsvar och informationssäkerhet (CDIS).

Försvarmakten arrangerade den årliga cyberförsvarsövningen *Swedish Armed Forces Exercise Cyber* (SAFE Cyber), med stöd av FOI och cyberanläggningen CRATE för att öva incidenthantering och incidentrapportering, tillsammans med externa aktörer av särskild betydelse för Försvarmaktens operativa förmåga. Temat för 2023 års övning var transportsektorn i en kontext av värdlandsstöd.

Under försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) integrerades experimentövningen *Bold Quest* med övningsändamålet att öva värdlandsstöd och informationsdelning. Cyberförsvaret har genom detta haft möjlighet att testa processer, arbetsmetoder och ledningsförmåga inom FMN-konceptet (*Federated Mission Networking*).

Försvarmakten deltog i Natos årliga cyberförsvarsövning *Cyber Coalition* i syfte att öka förmågan att tekniskt och ledningsmässigt hantera incidenter i samarbete med andra nationer.

Inom ramen för Försvarmaktens uppgift att samordna Sveriges deltagande i Natos cyberförsvarscentrum CCD COE i Tallinn deltog ett antal aktörer som är av betydelse för totalförsvaret i den internationella cyberförsvarsövningen *Locked Shields*.

Sammantaget genomförde Försvarmaktens cyberförsvar operativ verksamhet samtidigt som cyberförsvarsförmågan utvecklades enligt gällande inriktningar.

En utvecklad redovisning av cyberförsvaret framgår av *hemlig bilaga 3*.

---

⁶ Namnbyte sker till Cyberförsvarsförband.

LOGISTIKFÖRBAND

Försvarsmaktens logistikförband upprätthöll under året nationell och internationell beredskap och deltog i ett antal beredskapsoperationer. Logistikförbanden upprätthöll myndighetens lägesbild avseende transporter och förnödenhetsförsörjning. I anspråkstagandet av logistikförbandens förmågor ökade påtagligt under 2023 såväl för att stödja de nationella operationerna som ett led i Sveriges stöd till Ukraina.

Logistikförbanden hade under 2023 problem med att rekrytera i en takt som motsvarade planerad tillväxt samt för att möta hela omfattningen av tillkommande uppgifter under året. Ledningen för logistikförbanden valde att prioritera genomförandet av operationer framför att genomföra delar av rekryteringen.

Logistikförbanden tilldelades endast en mindre mängd ny materiel som bestod av ett fåtal drivmedelslastbilar och rullflakslastbilar till Försvarsmaktens logistik (FMLOG) samt diverse sjukvårdsutrustning till Försvarsmedicinskt centrum (sjukhuskompaniet). Detta är till del enligt beslutad planering, men det finns också begränsningar inom infrastruktur och personal. Som komplement till egen materiel hyrdes lastbilssekipage in under 2023 för ökad robusthet. Återetablering av förmågan att genomföra förbandstransporter med järnväg påbörjades under året vilket kommer skapa både redundans och ökad flexibilitet. Förmågan nyttjades såväl nationellt som internationellt vid ett flertal tillfällen.

Tillväxten vid markverkstäderna fortsatte avseende såväl fler medarbetare som etablering på nya orter. Verksamheten i Falun och Östersund påbörjades i tillfälliga lokaler. Med ytterligare drygt 40 mekaniker har antalet produktionstimmar i verkstäderna ökat med cirka 50 000 timmar jämfört med 2022.

Under första kvartalet 2023 började beredning av en försörjningslösning för stödet till Ukraina då den skänkta materielen blivit alltmer tekniskt avancerad. I samband med beslutet att skänka stridsfordon 90 beslutades att en tillfällig bemanning skulle skapas såväl vid *International Donor Coordination Centre* (IDCC) i Wiesbaden som vid RDC-U i Rzeszow. I juni 2023 fattade regeringen beslut⁷ om etablering av en försörjningslösning. Den valda försörjningslösningen bygger huvudsakligen på att Försvarsmakten bistår med visst underhåll, inklusive reservmateriel. Flera av de aktiviteter som har genomförts kopplat till försörjningslösningen för stödet till Ukraina är helt unika och har resulterat i värdefulla erfarenheter för omhändertagande av krigsskadad materiel. Att bedöma kostnader för framtida behov och omfattning av reservmateriel i ett krigförande land är inte enkelt. De modelleringar som kunnat göras visade sig stämma ganska väl med verklig förbrukning på slagfältet.

Logistikförbanden deltog i internationella operationer genom avveckling och hemtagning av det internationella förbandsbidraget *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA), stöd till Turkiet i samband med jordbävningen i februari samt i evakueringen från Sudan och Israel. FMLOG har också bemannat Natos *Joint Logistic Support Group* JLSG i Norge och IDCC.

I samband med både nationella operationer och internationella insatser genomförde *National Movement Coordination Centre* (NMCC) och Stridskraft LOG arbete inom ramen för olika samarbetsforum *Movement Coordination Center Europe* (MCCE), FISE med mera. Utöver detta pågick införandet av Natos logistikledningssystem LOGFAS.

En utvecklad redovisning av logistikförbanden framgår av *hemlig bilaga 3*.

GENERALLÄKAREN

Under 2023 deltog generalläkaravdelningen i ett omfattande revideringsarbete avseende framtagning av verktyg för beräkning av resursåtgång av läkemedel och sjukvårdsförnödenheter i krig. Detta planeringsverktyg kan även användas för prognosbedömning avseende antal skadade och döda baserat på aktuell stridsfrekvenslinjal.

Under försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) konstaterade generalläkaren att sjukvårdsförbanden inte övade hela funktionskedjan utan som solitärer.

Generalläkaren lämnade under 2023 stöd till Socialstyrelsen i flertalet regeringsuppdrag. Den samordning som skett mellan myndigheterna innebär bland annat att metoder för prognos och beräkning harmoniserats i den utsträckning detta har varit möjligt, vilket bidrar till att öka den samlade totalförsvarsförmågan.

---

⁷ Regeringsbeslut 1:5 Framställning från Försvarsmakten om en försörjningslösning för donerad materiel till Ukraina (2023-06-15)

I syfte att ytterligare utöka Försvarsmaktens kapacitet och säkerställa redundans avseende blodförsörjning, ansökte generalläkaren under året om godkännande av väsentlig förändring vid blodverksamhet. Inspektionen för vård och omsorg beslutade i mars 2023 att godkänna utökning av lokaler för blodverksamhet.⁸ Utvecklingen av den egna kapaciteten har bidragit till större handlingsfrihet för Försvarsmakten.

Inom ramen för ett nordiskt samarbete kring blodförsörjning stod generalläkaren värd för konferensen *Nordic Meeting on Blood Preparedness and Supply*. Vidare genomfördes samverkan med andra myndigheter vilket bidragit till nationell beredskap, bland annat angående afrikansk svinpest. Inom ramen för myndighetens stöd till Ukraina lämnade delar av Försvarsmaktens försvarsmedicinska verksamhet stöd med hälso- och sjukvård samt tandvård. Under året undersöktes även möjligheterna att skänka omsatta läkemedel till Ukraina.

Vidare deltog försvarsmedicinsk personal i arbetsgrupper kopplade till *Permanent Structured Cooperation, European Defence Agency (Pesco), Multinational Medical Coordination Centre/European Medical Command (MMCC/EMC), FISE, Nato* och *Committee of the Chiefs of Military Medical Services in NATO (COMEDS)*.

En utvecklad redovisning av verksamheten kopplad till totalförsvarsförmågan, FMÖ 23 och stödet till Ukraina framgår av *hemlig bilaga 3*.

HEMVÄRNET OCH DE MILITÄRREGIONALA STABERNA

Förbandsproduktionen i Hemvärdnet genomfördes under 2023 i allt väsentligt i enlighet med övergripande målsättningar och tilldelade resurser. Året präglades av ökade beredskapsåtgärder, övningar och nationell insatsverksamhet. I förbandsproduktionen spelade de frivilliga försvarsorganisationerna en viktig roll. De problem som Hemvärdnet hade under året är personalluppfyllnaden i organisationen, vissa materiella brister samt tillgänglig ekonomi. Hemvärnsförbandens krigsduglighet och förmåga att upprätthålla beredskap vidmakthölls. 2023 fortsatte att präglas av det stora intresse för befattningar i hemvärdnets krigsorganisation, som en direkt folklig reaktion på Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Det totala antalet ansökningar till Hemvärdnet under 2023 uppgick till 5 788 och det finns fortfarande ansökningar från 2022 att hantera.

Inför och under nationella övningar, inte minst försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23), samt vid örlogsbesök och övningar med internationella deltagare efterfrågades Hemvärdnets förmåga att skydda och bevaka av övriga försvarsgrenar och stridskrafter. Hemvärdnet tog under 2023 ett stort ansvar avseende stödet till Ukraina, främst genom utbildningsinsatser i Storbritannien (INTERFLEX).

Militärregionstaberna bidrog under året med ledningsförmåga och stöd till operationer genomförda av andra försvarsgrenar och stridskrafter över hela landet. Exempelvis genom samverkan med civila aktörer och andra myndigheter, samordning, invisning och trafikledning när förband grupperar, manövrerar och återhämtar sig. Verksamheten har i många fall haft ett övergripande syfte att stödja samförståndsavtalet med Nato om värdlandsstöd. Hemvärnsförbanden lämnade under 2023 stöd till andra myndigheter, primärt till Polismyndigheten avseende eftersök av försvunna personer.

Hemvärdnets stridsskola (HvSS) genomförde under året 26 av 35 planerade kurser och 400 elever avslutade sin utbildning med godkänt resultat, vilket är 181 färre än 2022. Anledningarna till detta är främst prioriteringen av INTERFLEX. Även lärarbrist och i vissa fall färre anmälda kursdeltagare bidrar till nedgången.

Huvuddelen av hemvärnsförbandens krigsförbandsövningar genomfördes i samband FMÖ 23. I övningen deltog P 18 med stab, tre militärregionstaberna (Södra, Mellersta och Norra) med ledningsplutoner, 21 hemvärnsbataljoner och samtliga hemvärdnets funktionsförband⁹ samt två musikkårer. Totalt övade cirka 9 000 personer. Inom ramen för FMÖ 23 genomfördes regional övningsverksamhet inom samtliga militärregioner och på Gotland.

Nya materielsystem började införas, såsom personlig utrustning anpassad för fler kroppstyper, ny hundförarutrustning, uppgraderade versioner av kulspruta m/58 samt automatkarbin 4. Vissa materielsystem i hemvärnsförbanden är väl anpassade till aktuella uppgifter och fungerar bra, medan andra system (särskilt fordon) har lägre tillgänglighet till följd av förslitning och ålder.

Beslutad tilldelning av fordon påverkade verksamheten negativt. Materielunderhållet genomfördes däremot som planerat utan större avvikelser.

⁸ Inspektionen för vård och omsorgs beslut dnr 4.2.2-40477/2022 daterat 2023-03-10.

⁹ Granatkastarpluton, pionjärpluton, CBRN-pluton och trafikpluton

Deltagandet i Hemvärnets samlade övningsverksamhet var högre än tidigare år där hemvärnsbataljonen på Gotland beviljades extra avtalsdygn, i syfte att vidmakthålla 2022 års förmågehöjning. Även andra hemvärnsförband beviljades extra avtalsdygn under 2023. Utöver detta genomfördes ett stort antal utbildningar där skyddsvaktsutbildningar har lett till ökad tillgänglighet på skyddsvakter för Försvarsmakten. Under året deltog Militärregionstaberna i Försvarsmaktens ledningsövning vilken samordnats med hemvärnsförbandens ledningsövning *Geltic Bear* i syfte att samtidigt träna ledningsförmåga på flera nivåer.

Uppgiften att planera och bedriva förbandsproduktionen inom respektive militärregion genomfördes parallellt med insatser och operationer. För att kortsiktigt hantera den ökade belastningen på militärregionstaberna anställdes reservofficerare. Under 2023 kunde också långsiktiga rekryteringar av framför allt civila medarbetare göras, vilket skapade ökad kvalitet och bättre arbetsmiljö i verksamheten. Under året påbörjades också etableringen av säkerhetsgrupper, som verkar inom respektive militärregions markterritoriella ansvarsområde. Detta i syfte att öka förmågan till säkerhetsunderrättelsetjänst. Dessa säkerhetsgrupper bemannas av kontinuerligt anställd personal. Under året genomförde 489 värnpliktiga repetitionsutbildning varav samtliga kunde tillföras krigsorganisationen.

En utvecklad redovisning av Hemvärnet och de militärregionala staberna framgår av *hemlig bilaga 3*.

INTERNATIONELLA INSATSER

[Internationella militära insatser](#)

Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultat och erfarenheter från genomförda internationella militära insatser.

RB p 3
(del av)

VÄPNADE INSATSER INTERNATIONELLT

MINUSMA Mali

Med anledning av det kraftigt försämrade säkerhetsläget i Mali fattade regeringen beslut i mars 2022 om att avveckla det svenska förbandsbidraget till MINUSMA. Försvarsmakten påbörjade en omfattande planering för att kunna genomföra avvecklingen under ordnade former. Det svenska styrkebidraget till MINUSMA avvecklades den 30 juni 2023, en insats som pågått sedan 2014.

Genomförandet av MINUSMA insatsen bedöms i enlighet med dess målsättningar ha bidragit till att stärka bilden av Sverige och Försvarsmakten som en kapabel och pålitlig aktör i fredsfrämjande insatser. Insatsen har vidare gett Försvarsmakten möjligheten att tillsammans med relevanta samarbetspartners utveckla personalen och organisationen i en miljö som inte går att skapa endast genom nationell övnings- och träningsverksamhet.

Det ekonomiska utfallet för insatsen uppgick till 270 miljoner kronor av tilldelad ekonomisk ram om 275 miljoner kronor. Avseende återställningskostnader uppgick utfallet till 99 miljoner kronor av tilldelad ekonomisk ram på 100 miljoner kronor. Bägge posterna finansieras via anslagspost 1:2.1 *Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena*.

Sudan

Redovisning framgår av *hemlig bilaga 3*.

ÖVRIGA INSATSER INTERNATIONELLT

Försvarsmakten konstaterar att deltagande i nedanstående insatser har utvecklat förmågan hos Försvarsmaktens personal att verka i multinationella staber och miljöer.

EUFOR Bosnia-Herzegovina Military Operation ALTHEA

Insatsen utgör en del av EU:s *Common Security and Defence Policy* (ESDP), operationen leds av EU med stöd av Nato och baseras på det så kallade Berlin Plus avtalet.

Insatsens övergripande målsättning är att övervaka och implementera de militära delarna av Dayton avtalet syftande till att säkerställa en så kallad *Safe and Secure Environment* (SASE), vilket främst sker genom att EUFOR stödjer landets myndigheter och deras väpnade styrkor (AF BiH). I detta sammanhang bidrar Sverige sedan november 2023 till insatsen med en stabsofficer vid insatsens högkvarter i Sarajevo.

Det ekonomiska utfallet uppgick till 0,3 miljoner kronor och rymms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

European Union Military Assistance Mission (EUMAM) – Ukraina

Insatsen syftar till att stödja Ukrainas väpnade styrkor med såväl utbildning (förbands- och specialistutbildning) såsom stödåtgärder (vapen och andra materielsystem samt därtill kopplad utbildning).

Insatsen leds på militärstrategisk nivå av *Military Planning and Conduct Capability* (MPCC) i Bryssel, varvid Försvarsmakten sedan starten bidrar med en stabsofficer till denna enhet.¹⁰ Insatsen som sådan består av två utbildningskontingenter varav en i Tyskland med fokus på specialistutbildning respektive en i Polen med fokus på förbandsutbildning.

Den sedan tidigare övergripande målsättningen att under 2023 utbilda cirka 30 000 ukrainska officerare och soldater uppnåddes under året. I detta sammanhang bidrog Sverige med totalt cirka 50 instruktörer inom ramen för den tyska utbildningskontingenten. Fokus för det svenska instruktörsstödet var sjukvårdstjänst samt utbildning av lätt skyttekompani inom ramen för ett samarbete med Norge.

Inom ramen för stödet till Ukraina genomfördes även utbildning på ett flertal vapen och materielsystem på plats i Sverige såsom exempelvis Stridsfordon 90 och Stridsvagn 122. Utbildningen genomfördes såväl i EUMAM UA regi såsom i en bilateral kontext mellan Sverige och Ukraina.¹¹

Finansieringen för insatsen sker via anslagspost 1:1.1 *Förbandsverksamhet och beredskap*. Det ekonomiska utfallet kopplat till utbildningen inom ramen för den tyska utbildningskontingenten uppgick till sex miljoner kronor.

EUNAVFOR Somalia Operation Atalanta

Syftet med den EU-ledda marina insatsen Atalanta är att bidra till att avvärja, förebygga och bekämpa sjöröveri utanför Somalias kust. Under 2023 deltog Försvarsmakten med tre stabsofficerare till det operativa högkvarteret i Rota (Spanien). Det ekonomiska utfallet uppgick till fyra miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

EUNAVFOR MED Irini

Operation Irini har som uppdrag att stärka FN:s vapenembargo mot Libyen, utbilda och träna den libyska kustbevakningen samt att motverka människosmuggling och illegal oljeexport. Sverige har, allt sedan *Operation Sophia* inleddes i juni 2015 och som därefter ersattes av *Operation Irini*, bidragit med personal. Under 2023 bidrog Försvarsmakten med två stabsofficerare till det operativa högkvarteret i Rom (Italien).

Det ekonomiska utfallet uppgick till tre miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

European Union Training Mission (EUTM) - Somalia

Utbildningsinsatsens uppdrag i Somalia omfattar strategisk rådgivning till den somaliska försvarssektorn och direkt stöd till den somaliska nationella armén genom utbildning, rådgivning och mentorskap. Syftet med den EU-ledda insatsen är att bidra till en stabilisering i Somalia.

Försvarsmakten deltog i insatsen med sex till åtta personer över tiden (stabsofficerare och instruktörer) och insatsen bidrog till somalisk kapacitetsuppbyggnad samt utvecklade den deltagande försvarsmaktspersonalens förmåga att verka i multinationella utbildningsinsatser.

Det ekonomiska utfallet uppgick till 16 miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

¹⁰ Regeringsbeslut I:7 Uppdrag till Försvarsmakten att placera officerare vid Military Planning and Conduct Capability (MPCC) till stöd för EU:s militära insats EUMAM UA, 2022-11-10, Fö2022/01407

¹¹ Regeringsbeslut I:6 Framställning från Försvarsmakten om ötokning av personalramar för utbildningsinsatser till stöd för Ukraina, 2023-03-23, Fö2023/00574

Nato Mission Kosovo (KFOR)

Försvarsmakten fortsatte under 2023 att bidra till utvecklingen av Kosovos säkerhetsstruktur genom att delta med stabspersonal i högkvarteret för *Kosovo Force* (KFOR) samt till *NATO Advisory and Liaison Team* (NALT). Det senare har till uppgift att verka som rådgivare åt Ministeriet för *Kosovo Security Force* (MKSF) och *Kosovo Security Force* (KSF). I detta sammanhang bidrog Försvarsmakten under 2023 till insatsen med totalt fyra personer över tiden.

Det ekonomiska utfallet uppgick till fyra miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

Nato Mission Iraq (NMI)

Den övergripande politiska målsättningen med Sveriges militära deltagande i Natos insats i Irak är att bidra till att stärka de irakiska försvarsstyrkornas militära förmåga att motverka hotet från Daesh.

Försvarsmakten vidmakthöll bemanningen med en stabsofficer under året och avvaktar den fortsatta utvecklingen i dialog med Nato och berörda samarbetspartners.

Det ekonomiska utfallet uppgick till fyra miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

Operation Gallant Phoenix - Jordanien

Sverige deltog under 2023 med upp till fem personer i *Operation Gallant Phoenix* (OPG) i Jordanien. Insatsen utgörs av ett multilateralt samarbete och omfattar såväl militär som civil personal samt brottsbekämpande enheter och organ.

Samarbetet leds av USA och har skapat förutsättningar för en ökad och fördjupad förståelse såväl inom Försvarsmakten som för övriga svenska myndigheter avseende transregionala våldsbejakande extremistiska organisationer och nätverk.

Det ekonomiska utfallet uppgick till fyra miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

Operation INTERFLEX

Försvarsmakten bidrog under 2023 med totalt cirka 400 instruktörer, fördelade på åtta olika utbildningsomgångar inom ramen för den brittiska utbildningsinsatsen (INTERFLEX), varvid armén ansvarade för det första halvåret och Hemvärnet för det andra halvåret 2023.¹²

Utbildningen syftar till att genomföra militär grundutbildning inom markdomänen av ukrainska medborgare för fortsatt tjänstgöring inom Ukrainas försvarsmakt och under 2023 utbildades cirka 35 000 soldater.

Finansieringen för insatsen sker via anslagspost 1:1.1 *Förbandsverksamhet och beredskap*. Det ekonomiska utfallet kopplat till utbildningen inom ramen för den brittiska utbildningsinsatsen uppgick till 128 miljoner kronor.

Operation Inherent Resolve (OIR) – Irak

Operation Inherent Resolve (OIR) genomförs i Irak och i Syrien och verkar inom ramen för en koalition som leds av USA. Det svenska deltagandet i OIR har samma övergripande syfte som insatsen NMI nämligen, att bidra till att stärka de irakiska försvarsstyrkornas militära förmåga att motverka hotet från Daesh.

Det ekonomiska utfallet uppgick till tolv miljoner kronor och ryms inom ramen för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*.

Operation UNIFIER - Ukraina

Med anledning av Rysslands anfallskrig mot Ukraina bedrev *Operation UNIFIER* inte någon verksamhet i Ukraina under 2023.

---

¹² Regeringsbeslut I:6 Framställning från Försvarsmakten om utökning av personalramar för utbildningsinsatser till stöd för Ukraina, 2023-03-23, Fö2023/00574

INSATSER FÖR SÄKERHETSSEKTORREFORM, SSR

Internationella militära insatser

[...] Resultatet av genomförda insatser inom säkerhetssektorreform ska redovisas.

RB p 3
(del av)

Försvarsmaktens stöd till säkerhetssektorreform (SSR) inriktas av regeringen genom årliga särskilda regeringsbeslut för respektive land och kostnader för samarbetena ska rymmas inom Försvarsmaktens ekonomiska ramar för anslagspost 1:2.2 *Försvarsmaktens övriga insatser internationellt*. Ansatsen fortgick under året med att tidigarelägga planering, begränsa antalet aktiviteter samt ge tydligare målbeskrivningar. Bedömningen är att detta resulterade i färre aktiviteter men ett mer fokuserat stöd. Detta i sin tur bedöms, likt tidigare år, positivt bidra till Försvarsmaktens övergripande måluppfyllnad.

Med anledning av Rysslands anfallskrig mot Ukraina den 24 februari 2022 innebar rådande säkerhetsläge 2023 likt föregående år svårigheter när det gäller implementering av SSR-arbetet i framför allt Ukraina men även i Moldavien. Omständigheterna ledde till inställda utbildningar, övningar och resor vilket begränsade Försvarsmaktens verksamhet visavi länderna.

Utvecklingen i Ukraina har även påverkat Försvarsmaktens målsättning att utöka samarbetet och kunskapsdelningen mellan Ukraina, Georgien och Moldavien, vilket sker inom ramen för Försvarsmaktens internationella centrum (SWEDINT) stöd till det ukrainska centret för internationell stabsmetodikutbildning. Ambitionen, som inte förändrats jämfört med föregående år, är att Ukraina som kommit längre i sin SSR-utveckling, ska ge stöd till Georgien och Moldavien. På grund av säkerhetsutvecklingen har arbetet inte kunnat genomföras som planerat men strategin kvarstår.

Sammanställning regeringsbeslut

Region	Regeringsbeslut	(Tkr)		
		Budget	Utfall	Avvikelse
Ukraina	Regeringsbeslut I:7, (Fö2022/01189) (delvis), 2022-12-22 Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Ukraina under 2023	5 650	3 655	1 995
Georgien	Regeringsbeslut I:5, (Fö2022/01189) (delvis), 2022-12-22 Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Georgien under 2023	1 800	1 931	-131
Moldavien	Regeringsbeslut I:6, (Fö2022/01189) (delvis), 2022-12-22 Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Moldavien under 2023	1 125	207	918
Summa		8 575	5 793	2 782

Tabell 6 Regeringsbeslut avseende SSR verksamhet, budget samt utfall

Ukraina

Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.

SRB I:7

Under 2023 kanaliserades betydande delar av Försvarsmaktens stöd till Ukraina via det omfattande militära stöd som lämnats av Sverige till Ukraina. Det stöd som lämnats inom ramen för SSR följer i stora drag tidigare överenskomna samsamarbetsområden men med viss omfördelning av uppdrag. Detta förhållande bedöms kvarstå även under 2024 och framöver. För 2023 budgeterades sammanlagt 5,65 miljoner kronor för genomförande av de överenskomna aktiviteterna i enlighet med den bilaterala årsplanen i syfte att stödja utvecklingen av landets säkerhetssektor.

Med anledning av Rysslands anfallskrig mot Ukraina ställdes majoriteten av aktiviteterna under både 2022 och 2023 in, alternativt sköts upp. Några av de inställda aktiviteterna inkluderar mötena inom ramen för det multinationella samordningsforumet *Multinational Joint Commission (MJC) Ukraine*. Inga möten genomfördes under 2023 i forumet.

Ukraina deltog med en mindre kontingent i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) samt i den marina övningen *Sea Breeze*. Ukraina är fortsatt inbjudna att delta i utbildning med övningar i vinter/subarktisk miljö liksom kursdeltagande vid SWEDINT och det nordiska centret för gender i militära operationer (NCGM). Initialt noterades, med anledning av invasionen, en markant nedgång i ukrainskt deltagande i SWEDINT och NCGM aktiviteter men detta deltagande har under 2023 återupptagits, om än i liten skala.

Det bilaterala stödet till den ukrainska säkerhetssektorn med utbildning i minröjning på plats i Ukraina samt stöd i etablerandet av ett ukrainskt minröjningscentrum har, givet Rysslands anfallskrig, skjutits på framtiden. Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC) tog fram ett utbildningspaket för utbildning av ukrainsk personal i grundläggande ammunitionsröjning under 2023. Tillsammans med flera andra nordiska länder och Litauen genomförde SWEDEC därefter två utbildningsomgångar av ukrainsk personal i Litauen. Utbildningsstödet benämns *Nordic Lithuanian Explosive Ordnance Clearance Training Initiative* och efter sommaren påbörjades en tredje utbildningsomgång vilken slutfördes under hösten 2023.

Försvarsmakten kommer även fortsatt att erbjuda ukrainska säkerhetssektorn deltagande i utbildning i att öva och verka i vinter/subarktisk miljö. Försvarsmakten planerar, genom SWEDINT, fortsätta stödet till det ukrainska centret för internationell stabsmetodikutbildning kombinerat med en regional ansats med Georgien och Moldavien. Inom ramen för FN-resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet kommer Försvarsmakten fortsatt att erbjuda elevplatser vid NCGM.

Georgien

Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.

SRB I:5

För verksamhetsår 2023 budgeterades sammanlagt 1,8 miljoner kronor för genomförande av en bilateral årsplan och för att stödja utvecklingen av landets säkerhetssektor.

Huvuddelen av Försvarsmaktens verksamhet har under föregående och innevarande år bestått i att sekondera en *Programme Management Advisor* till *Nato Core Team* i Tbilisi under Natos kapacitetsuppbyggnadsprogram *Substantial NATO-Georgia Package* (SNGP). Tjänsten som bemannades mellan juni 2022 och juni 2023 är nu avslutad.

Inom ramen för NCGM verksamhet deltog Georgien under 2023 i centrets utbildningar för *Gender Focal Point*, *Gender Advisor* samt i *Key Leader Seminar*.

Försvarsmakten ämnar även fortsättningsvis att bidra finansiellt avseende språkstöd till det georgiska Försvarsdepartementet då behovet av språkutbildning fortsatt bedöms vara stort. Kopplat till Försvarsmaktens tidigare nämnda regionala ansats, att genom SWEDINT fortsätta stödet till det ukrainska centret för internationell stabsmetodikutbildning, kommer även Georgien att erbjudas möjligheten till elevplatser vid centret. Inom ramen för FN-resolution 1325 kommer Försvarsmakten fortsatt att erbjuda utbildning vid NCGM.

Moldavien

Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.

SRB I:6

För verksamhetsåret 2023 budgeterades sammanlagt 1,125 miljoner kronor för genomförande av de överenskomna aktiviteterna i enlighet med den bilaterala årsplanen i syfte att stödja utvecklingen av landets säkerhetssektor. Beloppet är en tillfällig höjning från tidigare års budget på 370 000 kronor. Höjningen motiverades av behovet att kompensera för verksamhet som fallit bort med anledning av utvecklingen i regionen och dess påverkan på Moldavien.

Huvuddelen av stödet under 2023 var ämnat som stöd till det moldaviska försvarsdepartementets implementering av dess nationella handlingsplan när det gäller FN-resolution 1325 genom NCGM. I linje med detta, deltog Moldavien under det första halvåret 2023 i huvudsak regelbundet i olika kurser på området *Gender Focal Point*.

Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslag 1:2*Internationella militära insatser**[...] Utfall i förhållande till budget ska redovisas i enlighet med särkostnadsmodellen*RB p 3
(del av)

Insats (Mnkr)	2023			2022		2021		Not
	Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	
Anslagspost 1:2.1 Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena								
MINUSMA Mali	275	270	98%	511	89%	600	100%	
Återställningskostnader MINUSMA						40	40%	1
TAKUBA				120	70%	317	99%	
SWE TF/OIR - Irak						42	71%	2
RSM Afghanistan						34	69%	3
Återställningskostnader och insatsrelaterade gemensamma kostnader	100	99	99%	80				1
Uppföljning personal i internationella insatser	20	15	73%	10	51%	10	100%	
Europeiska fredsfaciliteten och Athena	355	351	99%	225	75%	119	40%	4
Sudan	30	28	92%					5
Summa Försvarsmaktsram	780	762		945		1 161		
Totalt tilldelat anslagspost 1:2.1	780	762	98%	945	83%	1 161	83%	
Överföringar från 2022	34							
Totalt disponibelt anslagspost 1:2.1	814							
Anslagspost 1:2.2 Försvarsmaktens övriga insatser internationellt								
EUTM Somalia		16		16	105%	13	98%	
EUTM Mali				6	66%	9	99%	
EUTM RCA (Centralafrikanska republiken)				4	50%	12	100%	
Stab - OHQ EUNAVFOR op Atalanta		4		3	93%	2	71%	
Stab - OHQ EUNAVFOR MED Irini		3		2	98%	2		
EUFOR Bosnia-Herzegovina Military Operation ALTHEA		0,3						6
NATO Mission Irak (NMI)		4		3		2	57%	
Nato Mission Kosovo (KFOR)		4		5				
Operation Inherent Resolve (OIR) - Irak		12		10				2
Operation UNIFIER - Ukraina		0		0,4				6
Operation Gallant Phoenix - Jordanien		4		4	100%			7
SSR, verksamhet		6		2		8	88%	8
Ekonomiskt stöd till NATO Trust Fund		615		322				9
Medlemsavgift Nato		0						
FN DPO Trust Fund		14						10
Summa Försvarsmaktsram		684		378		51		
Totalt tilldelat anslagspost 1:2.2	1 024		0%	378	96%	51	85%	
Överföringar från 2022	12							
Totalt disponibelt anslagspost 1:2.2	1 035							

Tabell 7 Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 6, anslagspost 1:2.1 och 1:2.2 (inkl. finansiellt stöd till Ukraina)

- Finansieringen för återställningskostnader sker fr.o.m. 2022 gemensamt inom ramen för *Återställningskostnader och insatsrelaterade gemensamma kostnader*. Utfallet 2023 är kopplat till MINUSMA där avvecklingsstyrkan är på plats sedan november 2022 och avvecklingen fortgått enligt plan.
- Finansieringen för OIR sker sedan 2022 genom anslagspost 6:1:2.2.
- RSM i Afghanistan avslutades 2021.
- Försvarsmakten fakturerades 351 miljoner kronor avseende fonden för den europeiska fredsfaciliteten och Athena.
- Evakueringsinsatsen i Sudan genomfördes under kort period 2023 och utfallet ligger i nivå med tilldelad ram.
- Insatsen ALTHEA i Bosnien påbörjade i november 2023 vilket förklarar det låga utfallet.

7. *Operation Gallant Phoenix* redovisas separat från 2022. Tidigare år har motsvarande verksamhet redovisats inom ramen för *Insatsnära stab*.
8. Se tabell 5, SSR insatser
9. Ekonomiskt stöd om 600 miljoner kronor utbetalades till *NATO Trust Fund – Ukraine* under året. Resterande 15 miljoner kronor avser utbetalningar till *NATO Trust Fund*.
10. Ekonomiskt stöd avser utbetalningar till fonder via FN.

Ram för anslagsposterna avser den del av anslaget som Försvarsmakten disponerar. För anslagspost 1:2.1 tilldelas dessutom ramar per insats eller uppgift.

FREDSFRÄMJANDE INSATSER

Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa samarbetet med andra svenska myndigheter om freds- och säkerhetsfrämjande samt konfliktförebyggande verksamhet och hur erfarenheterna tas om hand inom myndigheten.

RB p 4

Försvarsmaktens deltagande i internationella insatser bidrar i likhet med tidigare år till att vidmakthålla och utveckla förtroendet för Sverige och Försvarsmakten som en kapabel och pålitlig aktör i fredsfrämjande insatser. Sammantaget syftar verksamheten till att följa de mandat som ligger till grund för insatserna som Sverige deltar i, och utgör en del i Sveriges breda och långsiktiga internationella engagemang för fred och säkerhet. Deltagandet skapar förutsättningar för att utveckla internationella kontakter och samarbeten, och ökar kompetensen hos Försvarsmaktens personal. Efter varje rotation i utlandet genomför Försvarsmakten en erfarenhetsanalys, vilket ligger till grund för utbildningen av kommande personal. Inom ramen för fredsfrämjande insatser deltog Försvarsmakten likt tidigare år i fredsfrämjande rådet. Deltagandet har möjliggjort samverkan med andra svenska myndigheter och därmed bidragit till en högre transparens och kunskap om andra myndigheters verksamhet internationellt.

Nedan redogörs för bemanning och genomförd verksamhet under 2023.

Insats	Bemanning och genomförd verksamhet
EU delegation i Kina/Peking	Försvarsmakten avvecklade under 2023 sin bemanning vid delegationen
MINURSO, Västsahara	Under första halvåret bemannade Försvarsmakten insatsen med två observatörer. Militärobservatörernas huvuduppgift är att övervaka eldupphöröverenskommelsen mellan parterna i konflikten
NNSC, Sydkorea	Sverige deltog, likt tidigare år, med fem officerare i Neutrala nationers övervakningskommission i Korea som kontrollerar efterföljandet av vapenstillståndsavtalet mellan Nord- och Sydkorea. Försvarsmakten deltar i arbetet sedan 1953. Under året har rotation genomförts av delegationschef
UNMHA, Jemen	Sverige ska bemanna med två stabsofficerare i etableringen av FN:s övervakningsinsats <i>United Nations Mission to support the Hedaydah Agreement</i> , med uppgift att stödja implementeringen av Stockholmsavtalet. Insatsens grundorganisation består av cirka 75 observatörer vilka bland annat har till uppgift att övervaka avtalet om eldupphör samt ett ömsesidigt tillbakadragande av parterna från Al-Hudaydah och hamnar. På grund av säkerhetsläget har riskhanteringsbeslut inneburit att avsedd svensk bemanning inte kunnat uppfyllas under 2023
UNMOGIP, Indien/Pakistan	Sverige deltog med två militärobservatörer i övervakning av vapenvilan mellan Indien och Pakistan längs stillståndslinjen i Jammu- och Kashmirområdet.
UNTSO, Mellanöstern	Under året bemannade Försvarsmakten sex befattningar i UNTSO. De sex befattningarna är fördelade mellan <i>Observer Group Lebanon (OGL)</i> och <i>Observer Group Golan (OGG)</i> som arbetar vid gränsen till Syrien.

Tabell 8 Genomförd verksamhet vid Fredsfrämjande insatser

Ekonomiskt utfall per insats under utgiftsområde 5, anslag 1:2

Insats (Mnkr)	2023			2022		2021		Not
	Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	Utfall	Utfall/ Ram	
EU delegation i Kina/Peking		1,8		2,6		2,4		
EU delegation i Kenya/Somalia				0,4		2,4		
EU OSSE				1,6		6,3		
UNTSO		12,9		12,0		11,5		
UNMOGIP		4,7		7,7		7,6		
NNSC		18,4		18,7		16,9		
MINURSO		1,9		3,4		4,1		1
UNMHA		0,0		0,0		0,0		2
Summa Fredsfrämjande insatser	56,0	39,7	71%	46,4	83%	51,1	79%	3
Insatsnära vht (främst utbildning)	2,8	1,1	40%	0,8	30%	1,1	46%	4
Summa Försvarsmaktsram	58,8	40,8		47,2		52,2		
Totalt anslagspost 1:2.1	63,7	40,8	64%	47,2	79%	52,2	77%	5
Överföringar från 2022	1,8							
Totalt disponibelt anslagspost 1:2.1	65,5							

Tabell 9 Ekonomiskt utfall per insats utgiftsområde 5 anslag 1:2

1. Insatsen MINURSO i Västsahara har uppehåll sedan sommaren då det saknas möjlighet till medicinsk evakuering, varför utfallet är lägre än föregående år.
2. Likt föregående år genomfördes inte insatsen UNMHA i Jemen p.g.a. säkerhetsläget i området.
3. Enligt regleringsbrev för budgetåret 2023 får 56 miljoner kronor användas inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik respektive FN:s fredsbevarande insatser.
4. Tilldelad ram för insatsnära verksamhet, främst utbildning för enskilda insatser, sänktes aldrig trots att EUTM Mali och EUTM RCA avslutades under 2022.
5. Av totalt tilldelad ram planerade Försvarsmakten verksamhet för 53,8 miljoner kronor.

Ram avser den del av anslaget som Försvarsmakten disponerar, d.v.s. de delar som regeringen särskilt beslutar om för fredsfrämjande insatser sammanlagt eller övriga uppgifter.

För utgiftsområde 5 anslag 1:2 tillämpas inte särkostnadsmodellen. Samtliga kostnader inklusive grundlönekostnader ingår i utfallet i ovan tabell.

STÖD TILL SAMHÄLLET

Försvarsmakten ska med myndighetens befintliga förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet vid exempelvis olyckor, större polisinsatser eller pandemier. Försvarsmakten ska även kunna genomföra räddnings-, evakuerings- och förstärkningsinsatser. Stödet ges efter begäran från en myndighet eller annan aktör inom ramen för den reglering som finns om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.¹³

Försvarsmakten har under året säkerställt att beredskapen för denna uppgift byggts upp och gjorts tillgängligt där behov har uppkommit. Detta har inneburit att planer har skapats, övats och resurser tillgängliggjorts för att Försvarsmaktens stöd till samhället ska lämnas så precist och effektivt som möjligt.

Hundförare letar efter överlevare i Turkiet efter jordbävningen.
(Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten)

STÖD ENLIGT FÖRORDNING (2002:375) OM FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL CIVIL VERKSAMHET

Under 2023 begärdes stöd enligt förordningen vid 59 tillfällen varav åtta avslogs. Begäran om stöd kan avslås exempelvis då Försvarsmakten inte har möjlighet att avdela resurser, begärt stöd inte har stöd i författningen eller om stödet finns att tillgå på den allmänna marknaden.

Det stöd som Försvarsmakten lämnade till civil verksamhet under 2023 gick i huvudsak till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Stödet berörde främst hantering av oexploderad ammunition och sprängmedel samt stöd med teknisk kompetens. I övrigt lämnades stöd till Säkerhetspolisen, MSB och FMV vid flera tillfällen. Därutöver lämnades även stöd till Utrikesdepartementet och svenska ambassader i Mellanöstern under det gångna året. Mottagare av 51 beviljade stöd var:

• Försvarets materielverk (FMV)	3
• Fortifikationsverket	1
• Kustbevakningen	1
• Länsstyrelsen Gotland	1
• Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)	4
• Polismyndigheten	31
• Svenska Ambassaden i Israel	1
• Svenska Ambassaden i Jordanien	1
• Svenska Ambassaden i Beirut	1
• Säkerhetspolisen	5
• Trafikverket	1
• UD	1

Stödet delas in i följande kategorier:

• Stöd till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen	36
• Stöd till övrig civil verksamhet	15

¹³ Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet. Förordning (2017:113) om Försvarsmaktens stöd till polisen med helikoptertransporter

STÖD ENLIGT LAGEN (2003:778) OM SKYDD MOT OLYCKOR (LSO)

Under 2023 var det framför allt Polismyndigheten som fick stöd av Försvarsmakten med hänvisning till LSO. Vid 39 tillfällen lämnade Försvarsmakten personellt stöd vid eftersök av försvunnen person. Vid två eftersök lämnade Försvarsmakten även stöd med helikopter. Mottagare av 45 beviljade stöd var:

- Fortifikationsverket 2
- Polismyndigheten 40
- Räddningstjänsten 2
- Sjö- och flygräddningscentralen, Sjöfartsverket 1

Det givna stödet enligt LSO delas in följande kategorier:

- Stöd vid eftersök av försvunnen person 39
- Stöd med personellt stöd vid brand 1
- Stöd med hantering av höga vattenflöden 1
- Stöd vid oljeutsläpp 2
- Stöd med helikopter vid livräddning 1
- Stöd med materielhantering 1

STÖD ENLIGT FÖRORDNING (2017:113) OM FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL POLISEN MED HELIKOPTERTRANSPORTER

Stöd enligt förordningen om Försvarsmaktens stöd till polisen med helikoptertransporter lämnades under året vid ett tillfälle i samband med en skarp insats.

Kostnader uppdelat mellan relevanta lagar och förordningar:

Lag/förordning (Mnkr)	2023	2022	2021
Lag om skydd mot olyckor	7,0	4,1	6,7
Förordning om FM stöd till civil verksamhet	-0,2	7,7	59,4

Tabell 10 Kostnader uppdelat mellan relevanta lagar och förordningar

Under året kunde fler stödinsatser till civil verksamhet faktureras än tidigare år, vilket förklarar varför intäkterna var något högre än kostnaderna.

ÖVRIGA GENOMFÖRDA STÖDINSATSER

Försvarsmakten genomförde under året ett antal ytterligare stödinsatser genom militärregionerna och försvarsgrenarna.

I februari fattade regeringen beslut om att Sverige skulle bistå Turkiet med anledning av jordbävningkatastrofen. Uppdraget gavs till MSB som i sin tur lämnade in en stödbegäran till Försvarsmakten. Ett militärt transportflygplan lastades under korta tidsförhållanden med materiel och specialutbildad personal från F17 och SWEDEC för transport till de turkiska jordbävningdrabbade områdena. Försvarsmakten bidrog även med sjukvårdsresurser i form av en lätt traumagrupp med läkare, sjuksköterska och specialistsjukvårdare samt ett mobilt medicinskt arbetslag som kan genomföra omhändertagande och livsuppehållande åtgärder på svåråtkomliga platser.

Under oktober inkom Polismyndigheten med en hemställan till Försvarsmakten gällande stöd i bekämpning av grov organiserad brottslighet. Försvarsmakten placerade personal vid Polismyndigheten i Stockholm, i syfte att vara en länk mellan myndigheterna. I och med detta säkerställdes bästa möjliga stöd, utifrån rådande förutsättningar, till Polismyndigheten.

I oktober inkom även Utrikesdepartementet, genom ambassaderna i Tel Aviv och Amman, med en hemställan till Försvarsmakten om stöd. Behovet avsåg assisterad utresa för att hjälpa svenskar och andra medborgare att resa ut ur Israel och Jordanien. Även ambassaden i Beirut gjorde en hemställan om motsvarande stöd. För att säkerställa operativ rörlighet med transportflygresurser ombaserade flygvapnet med en TP 84 Hercules med besättningar ur F 7 till Medelhavet. Mot bakgrund av den allvarliga situationen i regionen i Mellanöstern och behovet av en god lägesbild i planeringsarbetet hade Försvarsmakten en löpande dialog med Utrikesdepartementet, våra nordiska grannländer och internationella partner.

Särskild redovisning av stödet till Turkiet och Polismyndigheten och deras resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

FORSKNING OCH UTVECKLING (FOU)

Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa hur resultat från forskning, utveckling och innovation, inklusive internationella samarbeten och civil-militär samverkan, tillgodogörs till nytta för försvarsförmågan.

RB p 8

Forskning och utveckling är en förutsättning för att Försvarsmakten ska kunna upprätthålla operativ förmåga samt bidra bland annat till att trygga tillgången till integritetskritisk kunskap och strategisk kompetens i Sverige. Genomförd verksamhet inom forskning och teknikutveckling samt studier har fortsatt öka jämfört med tidigare år. Genom fortsatt förstärkning av samtliga domäner (mark, sjö, luft, rymd och cyber) ökas nyttiggörande i operativ förmåga. Den kunskap som byggts upp har varit efterfrågad under året för såväl analys av händelser i omvärlden som för kravställning av nya förmågor.

Under året redovisades flera regeringsuppdrag avseende nyckeltekniker och innovation. Försvarsmakten har konstaterat behovet av att kunna följa, värdera, utveckla och implementera nyckeltekniker för militär nytta samt föreslagit innovationsprogram tillsammans med Vinnova syftande till att inom forskning och utveckling nå civil-militära synergier.^{14,15} Vidare föreslog Försvarsmakten tillsammans med Vinnova testcenter och acceleratorer som svenskt bidrag till Natos försvarsinnovationsinitiativ *DIANA*.¹⁶

STRATEGISKA KOMPETENSER

Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa hur myndigheten säkerställer tillgången till strategiska kompetenser vid höjd beredskap och då ytterst i krig.

RB 22 p 8

I regleringsbrevet för budgetåret 2022 fick Försvarsmakten uppdraget att redovisa hur tillgången till strategiska kompetenser säkerställs. Med anledning av att analysen sträckte sig fram till inledningen av 2023 redovisas, som utlovat i årsredovisning 2022, härmed resultatet av genomförd analys.

I den försvarspolitiska inriktningen anges att forskning och utveckling ska bidra till den långsiktiga förmågeutvecklingen och stärka Försvarsmaktens förmåga att möta framtida hot. Bedömningen är att den framtida operations- och stridsmiljön kommer att skilja sig från dagens. Särskilt kommer den tekniska utvecklingen att få stort genomslag på såväl materiel som taktik. Forskningen inriktas mot att i större omfattning prioriteras mot förutsedda behov utifrån den framtida förändrade operationsmiljön och behovet av operativa förmågor.

Behov av kompetens inom nya områden ska kontinuerligt identifieras, värderas och balanseras mot befintliga områden och successivt ges plats i Försvarsmaktens forsknings- och utvecklingsportfölj. Angelägna kompetensområden, eller områden där verksamheten nyligen har utökats, är bland annat cyber, rymdrelaterade förmågor, obemannade farkoster och artificiell intelligens (AI).

Tillgången till strategiska kompetenser vid höjd beredskap

Tillgången till strategiska kompetenser oavsett beredskapsläge förutsätter en grundproduktion av militär personal, rekrytering av civila eller köp av tjänst. Att säkerställa tillgången till strategiska kompetenser vid höjd beredskap och då ytterst krig kan endast ske utifrån de förutsättningar som regelverken inom det personalrättsliga området medger. Försvarsmakten har påtalat behovet av förändringar inom de personalrättsliga delarna, bland annat i Försvarsmaktens budgetunderlag för 2021¹⁷ samt i perspektivstudien 2018¹⁸. Här har regeringen initierat en översyn, dels genom *Utredningen om det civila försvarets personalförsörjning* (Fö 2023:03) och dels genom kommittédirektiv *En ökad tillgång till personal och en ökad uthållighet inom det militära försvaret*.¹⁹

¹⁴ FM2023-9190:5 Särskild redovisning: Integritetskritiska områden och omvälvande nyckeltekniker

¹⁵ FM2023-9190:17 Särskild redovisning: Innovationsprogram för forskning och utveckling, vilka utnyttjar civil-militära synergier.

¹⁶ FM2023-22558: XX Förslag på svenska aktörer i Nato Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA) (återrapporteras 31 oktober 2023)

¹⁷ FM2019-9956:17 s.39

¹⁸ FM2015-13192:15

¹⁹ Fö2024/00022

Exempel på åtgärder inom några utvalda kompetensområden

Inom cyberområdet tillgodoser Försvarsmakten de strategiska kompetensbehoven genom såväl rekrytering av civila experter som militär utbildning samt genom kompetensutvecklingsinsatser. För att tillgodose de militära kompetensbehoven grundutbildar Försvarsmakten bland annat 60 cybersoldater årligen, därtill examinerades de två första specialistofficerarna från specialistofficersutbildningen med cyberinriktning under 2023. För utbildning och kompetensutveckling inom cyber har Försvarsmakten ett nära samarbete med bland annat Kungliga Tekniska Högskolan (KTH).

Frivilliga radioorganisationen (FRO) har under 2022 och 2023 på uppdrag av Försvarsmakten utrett föreningens möjligheter att stödja Försvarsmakten inom området för cybersäkerhet och cyberförsvar. Utredningen belyser bland annat cyberutbildning för reservofficerare inför krigsförbandsövning och ungdomsverksamhet. Genom ungdomsverksamhet inriktad på cyber kan intresset för cybersoldatsutbildningen öka samtidigt som en ökad kunskap kring cyberförsvar och cybersäkerhet kan åstadkommas. Fortsatt inriktning och finansiering av frivilligverksamheten kan skapa struktur för att civila cybersäkerhetsexperter ska kunna krigsplaceras inom totalförsvarmyndigheter inklusive Försvarsmakten.

Sedan 2021 är rymd, liksom inom Nato, en egen domän inom Försvarsmakten. Försvarsmakten utgår från Natos indelning av rymddomänen i sex olika funktioner²⁰ som tillsammans bidrar till att skapa en domänspecifik lägesbild. Rymdförmågan är under uppbyggnad där kompetensbehoven varierar utifrån de olika funktionsområdena. Ofta handlar det om expertkompetenser med ett begränsat utbud på arbetsmarknaden (t.ex. satellitkonstruktion) men även mindre specialiserad kompetens (t.ex. operatörer av system) som kan åstadkommas genom kompetensutveckling av militär personal. Kompetensutvecklingen kan vara akademisk eller tillämpad och sker både inom Försvarsmakten eller genom avtal med internationella partners.

Ytterligare behov av expertkompetens inhämtades genom myndighetssamarbeten med bland annat FMV, FOI, FRA, Institutet för rymdfysik och Rymdstyrelsen. En orsak till den här typen av kompetenssamarbeten är att det av kompetensutvecklingsskäl är logiskt att personalen bäst upprätthåller sin kompetens inom respektive organisation för att därefter stödja Försvarsmakten i olika studier och projekt. Därtill stödde näringslivet med tillämpad kompetens i samband med beställningar av tjänster med mera. Stöd från näringslivet kan exempelvis komma från *Swedish Space Cooperation* (SSC), Ericsson och Saab.

Inom artificiell intelligens (AI) finns en spridd och ökande behovsbild då det är en teknik som kan nyttjas på olika sätt och för olika syften beroende på verksamhet. Det rekryterades såväl civil expertis som kompetensutveckling av redan anställd militär och civil personal.

Inom Försvarsmaktens forskning och utveckling beställer myndigheten kompetensuppbyggnad av såväl FOI, FHS som via FMV. Därigenom byggs det upp försvarsrelevant kompetens inom AI-området, vilken kan nyttiggöras i Försvarsmaktens förmågeutveckling liksom hos de som genomför Försvarsmaktens uppdrag inom FoU. Således finansierar Försvarsmakten uppbyggnad av försvarsrelevant AI-kompetens genom anslag 1:4 *Forskning och utveckling*. Delar av denna kompetens kan nyttiggöras idag, främst inom produktion, utveckling, uppbyggnad samt vidmakthållande och anpassning av militär förmåga. Dessutom finansieras kontinuerligt uppbyggnad av försvarsrelevant AI-kompetens för att kunna möta delar av Försvarsmaktens framtida kunskapsbehov.

---

²⁰ *Space Situational Awareness* (SSA) / rymdlägesbild, *Satellite communication* (SATCOM) / satellit kommunikation (SATKOM), *Satellite Early Missile Warning* (SeW) / missilvarning, *Position, Navigation, Time* (PNT) / position, navigation och tid (PNT), *Intelligence, Surveillance, Recognazance* (ISR) / spaning och övervakning från rymden (SÖR), *Meteorology Oceanography Space Weather* (METOC/SWe) / metrologi, oceanografi och rymdväder (METOC/SWe).

FORSKNING & TEKNIKUTVECKLING

Verksamheten inom Forskning och teknikutveckling (FoT) möjliggör insiktsfulla och kunskapsbaserade beslut om hur Försvarsmakten ska utvecklas. Forskningsuppdrag ställs i huvudsak till Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Försvarshögskolan (FHS), medan teknikutvecklingsuppdrag ställs till Försvarets materielverk (FMV) för vidare beställning till företag. Verksamheten är till största del teknikorienterad men omfattar även samhälls- och humanorienterad forskning och delas in i FoT-områden.

För att möjliggöra en omsättning av förslag från Försvarsmaktens studieverksamhet och/eller FoT-resultat till framtida förmågeskapande systemlösningar genomförs *programmet för forsknings- och teknologitransfer*. Målet är att bygga kunskap hos försvarsmyndigheterna likväl som förmågan hos industrin att producera det Försvarsmakten behöver. Under 2022 startade tre förstudier som under 2023 resulterade i transferprojekt. Två av dessa inom sjödomänen och ett inom markdomänen. Utöver detta startades ytterligare två transferprojekt inom sjödomänen, ett inom flygdomänen, två inom CBRN samt ett projekt vardera inom områdena cyber, försvarsrelaterad medicin, sensorer och signaturanpassning, underrättelse och säkerhet samt skydd och anläggningar.

Bland årets genomförda verksamhet inom FoT kan följande lyftas fram:

Markdomänen

I FoT-området *marksystem* konstateras att Sveriges medlemskap i Nato gör att det framtida armékonceptet kommer ställa nya krav på skydd av markdomänen nationellt men även på Försvarsmaktens expeditionära förmåga, där tillgänglighet och interoperabilitet måste få en högre prioritet. Inom området genomfördes även teknikstudier för att utveckla soldatutbildningen med moderna utbildningshjälpmedel samt inledande studier av exoskelett (även kallat yttre skelett). Inom delområdet markplattformar fortsatte teknikstudier avseende samverkan mellan stridsfordon, mellan stridsfordon och UAV²¹-system samt mellan stridsfordon och UGV²²-system. Dessa teknikstudier ska stödja kravställning mot nästa generations stridsfordon som ska vara operativa från perioden 2030-2035.

Sjödomänen

Inom *sjösystem* fortsatte design- och värderingsverktyg att vidareutvecklas, framför allt avseende förmåga att analysera ytplattformar i syfte att kunna fatta välgrundade beslut rörande förmågor och konstruktion vid fartygsanskaffningar och modifieringar. Arbetet med att utveckla en metodik för att analysera och värdera marin förmåga och en analys av sjökriget i Svarta havet påbörjades under 2023. Inom verkanstålighet pågick fortsatt utvecklingsprojekt i syfte att skapa bättre kunskap om materialval för att begränsa konsekvenser av vapenverkan i egna plattformar. Inom *Ledning och MSI* genomfördes en studie om hur AI-baserade beslutsstöd kan bidra till att ubåtsjaktstyrkor kan agera snabbt och mindre förutsägbart.

Inom *undervattensteknik* låg huvudfokus på att stödja pågående och framtida utveckling inom undervattensvapen och motmedel, undervattenssensorer och signaturanpassning, undervattenskommunikation samt värdering av olika teknikområden genom försök och demonstratorer. Området omfattar marina spanings- och varningssystem för ubåtar och fartyg samt utläggbara och fasta undervattenssystem.

Flygdomänen

Inom *flygsystem* fortsatte utvecklingen av kunskap och verktyg för att förstå och värdera tänkbara flygsystemkoncept med ingående delsystem i framtidens luftoperationer. Ett fokusområde som växte under året berör Försvarsmaktens förmåga att bedriva egen konceptutveckling av flygande system. Inom *Samverkansprogrammet* genomfördes ett samarbete med Brasilien inom projektet HMI HUFLab. Arbetet bidrog till en ökad kunskap om hur piloter kan samverka med obemannade farkoster under stress och belastning. Flygmedicinska studier har visat att piloters förmåga till hög G-tolerans beror på att piloterna får trycktåligare blodkärl. Det har också visats att förfyllnadstrycket i pilotens anti-G-byxor minskar fyllnadstiden vid G-belastning betydligt och utgör därmed sannolikt en viktig del av pilotens G-skydd och bör bestå.

---

²¹ UAV är ett samlingsnamn på motorförsedda luftfartyg utan pilot ombord som kan flyga autonomt eller fjärrstyras

²² UGV är ett samlingsnamn för obemannade markfordon som kan framföras utan någon förare

Rymddomänen

Inom området *rymdsystem* bedrevs forskning under året inom rymdlägesbild, övergripande kunskap om satelliter samt spaning och övervakning från rymden. Studier genomfördes inför fysiska prov för inmätning av satelliter som en del av en militär Rymdlägesbild med målet att skapa en ny förmåga hos Försvarsmakten. Därutöver påbörjades arbete med ett bilateralt demonstrationsprojekt inom rymdbaserad dataprocessering. Arbetet som sker tillsammans med Danmark kommer att fortlöpa till 2025.

Cyberdomänen

FOI fortsatte att utveckla urvalstester för cybersoldater och officerare. Försvarsmaktens uppdragsforskning vid KTH Centrum för cyberförsvar (CDIS) bidrar till både kunskapsutveckling och utbildning av doktorander. Verksamheten bedrivs i fler än tio olika projekt och inkluderar också FOI, FRA och MSB som partner till CDIS. Ett av dessa projekt är Försvarsmaktens demonstrator av ett semi-autonomt cyberförsvarssystem som genomförs tillsammans med FMV och FOI. Genomförd verksamhet inom cyberförsvaret framgår av avsnitt *Cyberförsvar*.

Gränsöverskridande domäner

Lärdomarna från kriget i Ukraina är en viktig komponent för utvecklingen inom marksystem i och med att kriget nästan uteslutande förs som ett landkrig med stöd från rymd- och cyberdomänen. Kriget och den snabba teknikutvecklingen inom fjärrmanövrerade militära system har gett upphov till nya informationsbehov och ett nytt tidstempo. Samarbeten kring förmågeinriktade studier av patrullrobotar, UAV samt *Counter-UAS* och systemens inbördes beroenden, inleddes för att höja kunskapsnivån ytterligare under 2024. Arbetet med att kunna detektera UAS (drönare) med olika typer av sensorer har resulterat i att Försvarsmakten påbörjade de första anskaffningarna av C-UAS system till förband och skyddsobjekt. Fortsatt arbete genomfördes under året med att vidareutveckla förmågan att i samverkan med andra myndigheter kunna detektera improviserade sprängmedel (IED) och ge stöd till det Nationella Bombskyddscentrat.

Inom området *specialoperationer* bedrevs kunskapsbyggnad avseende tillämpningar för att genomföra specialoperationer i alla domäner. Kunskapen nyttjades för att stödja inriktning, utveckling, produktion och operationer.

Inom området *ledning och MSI* bedrevs forskning avseende, bland annat, gränssnitt för att styra obemannade farkoster såsom UAV:er via handgester. Denna kunskap kan nyttjas för att öka och förenkla nyttjandet av obemannade system. Slutligen genomfördes forskning avseende samexistens mellan frekvenshoppande taktiska kommunikationsnät inom ett brigadområde. Arbetet bidrog med kunskap om hur frekvenser i taktiska nät ska planeras och användas för att undvika frekvenskonflikter.

Forskningen inom *underrättelse- och säkerhetstjänst* som syftar till att stödja utvecklingen i försvarsunderrättelseverksamheten riktades bland annat mot att stärka förmågan till förvarning, följa doktrinär konceptutveckling, stärka skyddet i informationsmiljön, genomföra modellering och simulering, utveckla kvalitativa beslutsstöd samt bedriva forskning rörande framtidens informationsmiljö och dess utmaningar. Åtgärder för att finna fler synergieffekter med närbesläktade forskningsområden i Försvarsmakten utvecklades under året. En mer detaljerad redovisning av forskningsområdet framgår av *Årsredovisning för Must*.

Inom forskningsområdet *Försvarsrelaterad medicin* identifierades en hög förekomst av järnbrist bland kvinnliga värnpliktiga vid Ledningsregementet. Detta är en faktor som skulle kunna leda till nedsatt prestationsförmåga och ökad risk för skador och avhopp under grundutbildningen. Därtill genomfördes planering inför studier av hälsa och fysisk prestationsförmåga inom Hemvärnet samt undersökning av effekter av ett fysiskt träningsprogram på kognitivt stridsvärde hos cybersoldater. Forskningen under 2023 och 2024 syftar till att optimera det primära omhändertagandet vid svår kroppsskada, samt undersöka penetrerande av hjärnskada och explosionshjärnskada, med målsättning att minska dödligheten vid militärt fysiskt trauma. Hjärnskadeforskningen påvisade kopplingar mellan explosionsvåld och sömnstörningar, som kan leda till att återhämtning förhindras. Forskningen kring traumaträning fokuserades på utveckling av virtuella patientfall för träning på omhändertagande av traumaskador som särskilt riktar sig till icke-legitimerad personal, och som kan användas till träning av soldater och stridssjukvårdare.

En utvärdering av mätenskaperna hos begåvningsstestet i det så kallade MHS-provet har visat att det över 25 år gamla provet fortfarande har en god bas, främst i provets logiska och spatiala delar, men att testets verbala delar åldrats och nu har otillfredsställande mätenskap. För att säkerställa att testet möter Försvarsmaktens framtida behov i olika urval krävs ett utvecklingsarbete som syftar till att modernisera testets innehåll och layout, samt ett införande av system och rutiner som ger förbättrade möjligheter till validering av personalförsörjningsprocesser i Försvarsmakten.

Inom *Samverkansprogrammet* genomförs arbete inom militär innovation och teknikutveckling med fokus på innovation genom civil-militär samverkan. Inom materiel- och produktionsteknik ligger fokus på att öka medvetandet inom befintliga FoT-områden för problemställningar kopplat till området och att öka kontaktytan mot civila utförare samt genomföra verksamhet utanför ordinarie FoT-grupper. Inom det Militära innovationsprogrammet (MIP) genomfördes under året två teknikdagar där ett antal företag bjöds in för att föreslå tekniska lösningar på problem relevanta för Försvarsmakten. Förslagen värderas varefter beställningar kan effektueras.

Forskning, genomfört på FOI och FHS, inom ramen för området *Teknisk prognos och Avskanning av forskningsfronten* syftar till att utveckla metoder för att inhämta information om och värdera teknikutvecklingen. Genom programmet skapas förmåga att bedöma möjligheter, risker och hot till följd av teknikutvecklingen. På FHS vidareutvecklades metoden för värdering av framtida teknikers nytta under året, bland annat utvecklades ett *crowd sourcing*-koncept och digitala verktyg. På FOI vidmakthölls och vidareutvecklades metoder och verktyg för avskanning av forskningsfronten. Exempel på avskanningar under 2023 berörde social robotik samt hydroorganogeler. FOI har ett värdefullt nätverk med teknisk och vetenskaplig expertis som nyttjats för att värdera olika forsknings- och teknikområdens relevans för Försvarsmakten. FOI och FMV bidrog, på uppdrag av Försvarsmakten, med vetenskapligt och tekniskt expertstöd till stöd för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) och genomförde analyser av framväxande teknik som kan bli skyddsvärd. Arbetet omfattade identifiering och analys av teknikområden som är nationellt känsliga och skyddsvärda samt, i berörda fall, inventering av svenska utförare.

Inom *Vapen och skydd* genomfördes forskning och teknikutveckling inom värdering av vapen- och skyddssystem, verkansformer, vapen- och skyddstekniker, samt inom laser- och HPM-vapen. Forskningen bygger integritetskritisk kunskap som används för att stödja värdering, anskaffning och omsättning av vapen, skydd och däri ingående delkomponenter. Verksamheten 2023 bidrog till utvecklingen av förmågan att föra väpnad strid som under året nyttjades för snabb anpassning av teknik till rådande omvärldsläge. Teknikutvecklingen lägger grund för användning, anskaffning och omsättning av vapen och bekämpningssystem, verkansdelar, skydd och skyddssystem för strid mot framtidens kvalificerade motståndare. Arbetet inkluderade bland annat realiserbarhetsprövning av teknologier och system, samt förslag till demonstratorverksamhet i syfte att identifiera effektdimensionerande förmågor.

Inom *skydds- och anläggningsteknik* genomfördes litteraturstudier om påverkansfaktorer för Försvarsmaktens anläggningar. I syfte att återbygga gemensam kunskapsplattform och skapa förutsättningar för kommande FoT-verksamhet genomfördes besök vid nationella och utländska anläggningar i myndighetsöverskridande temagrupper. Nya projekt startades i syfte att återta och utveckla kunskap om skydd och försörjning av anläggningar samt dynamiska kombinerade laster mot befästningar. Området förbereder för kommande demoverksamhet avseende energiförsörjning av befästning och annan militär infrastruktur med vätgas som bränsle.

Under året startade följande temaområden, vilka fortfarande är under uppbyggnad och ännu inte har levererat några resultat.

- Energiförsörjning
- Material- och produktionsteknik
- Förmågeutveckling
- Skydd och verkan i informationsmiljön
- CBRN

Syftet är att dessa, då de spänner över hela operationsmiljön, ska bidra till en övergripande kunskapsuppbyggnad.

STUDIER OCH KONCEPTUTVECKLING

Försvarsmaktens studier syftar till kunskaps- och kompetensuppbyggnad och till att ta fram beslutsunderlag avseende Försvarsmaktens utveckling på både kort och lång sikt. Studierna har resulterat i allt från analyser, koncept, strukturer och spelkort till hela planeringsunderlag. Exempel på slutförda studier är inom sjödomänen studieförsöket med mobil modulär minräls samt inom luftdomänen studie om framtida stridsflyg 2035 (FCASC). Andra nämnvärda områden är studier för utvecklad förmåga i den kognitiva informationsmiljön, simulering av population för att synliggöra befolkningen i civil lägesbild samt utveckling av utfrågningsverksamhet. Studiernas omfattning ökade under året men påverkades negativt av begränsade personalresurser.

Objektsberoende materielutveckling

Under året låg fokus på att ta fram en ny mer decentraliserad process för Försvarsmaktens program för demo- och materielutveckling av icke-objektsbunden materielutveckling. Projektportföljen omfattar samtliga av Försvarsmaktens försvarsgrenar och stridskrafter samt funktioner.

Under året slutredovisades två tidigare uppstartade projekt, en förstudie på nästa generations markplattform och inom sjödomänen en demonstrator kopplad till modulär minräls. Beslut om fortsättningen på förstudien finns och projektet är under uppstart. Fyra tidigare beslutade projekt startade under året och beslut om ytterligare tretton nya projekt är taget varav tre startades.

Programmet har en ökande anslagstilldelning under 2021-2025 vilket årligen innebär en ökning med 50 miljoner kronor och återspeglas i genomförd och utökad verksamhet.

Verksamhetsutfall anslag 1:4 per FoT- och andra FoU-områden

Område (Mnkr)	Forskning 2023	Teknikutv. 2023	Totalt 2023	Totalt 2022	Totalt 2021	Not
Ledning och MSI (människa och systeminteraktion)	53,0	11,7	64,7	53,8	48,6	
Militära professionen	25,5	0,0	25,5	20,3	33,3	1
Krigsvetenskap	30,1	0,0	30,1	24,6		2
Sensorer och signaturanpassning	68,9	30,0	98,9	92,8	86,2	
Undervattensteknik	53,7	12,3	66,0	68,2	59,9	
Vapen och skydd	79,2	33,3	112,5	114,2	82,5	
Operationer i Cyberdomänen	22,3	1,4	23,7	19,9	18,8	
Telekrig	78,0	21,9	99,9	87,1	89,8	
Försvarsrelaterad medicin	30,9	0,0	30,9	28,7	27,0	
Flygsystem	37,6	23,1	60,6	54,8	37,8	
Temaområden	25,6	6,0	31,6	17,4	7,3	
Samverkansprogrammet	12,5	17,1	29,6	20,3	31,6	
Underrättelse- och säkerhetstjänst	18,5	4,1	22,6	15,9	14,8	
Program för Forskningskanning och teknisk prognos	6,6	6,8	13,5	14,2	10,4	
Program Militär OA					5,0	3
Sjösystem	7,0	15,8	22,8	8,3	7,0	
Marksystem	8,5	4,6	13,1	10,5	3,9	4
Rymdsystem	11,0	2,5	13,5	10,4	7,0	5
Specialoperationer	6,0	0,4	6,4	5,0		6
Delsumma FoT	574,7	190,9	765,6	666,3	570,7	
Forskning- och teknologitransfer			33,9	19,4	16,1	
Forsknings- och utvecklingssamarbete inom den Europeiska försvarsbyrån, EDA			6,8	7,9	4,8	
Nationella flygtekniska forskningsprogrammet, NFFP			25,0	20,0	15,0	7
Koncernstödsuppdrag, inkl. OA-stöd och FLSC			74,2	70,4	64,0	
Studier och konceptutveckling			37,8	38,0	38,3	
Totalt			943,4	822,1	708,9	

Tabell 11 Verksamhetsutfall anslag 1:4 fördelat på FoT-områden, koncernstödsuppdrag samt studier m.m.

- Fr.o.m. 2022 har delar av Militära professionen flyttats till det nya FoT-området Krigsvetenskap.
- Nytt FoT-område fr.o.m. 2022.
- Ingår fr.o.m. 2022 i FoT-område Krigsvetenskap med projektbenämningen FoT Militär OA.
- Nytt FoT-område fr.o.m. 2020.
- Nytt FoT-område fr.o.m. 2020.
- Eget FoT-område fr.o.m. 2022.
- Högsta finansiella villkor enligt regleringsbrev för budgetåret 2023 är 25 miljoner kronor.

Övrigt:

Utfall 2023 om 943 miljoner kronor understiger tilldelad ram om 952 miljoner kronor. Orsaken till underskridandet är att planerade studier inte genomförts enligt plan.

TOTALFÖRSVARET

ARBETET MED EN SAMMANHÄNGANDE PLANERING

Regeringsuppdraget

Försvarsmakten har tillsammans med MSB och beredskapsmyndigheter i uppdrag att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret 2021-2025.²³ Arbetet har fortsatt med att stödja och verka för att försvarsmyndigheter, beredskapsmyndigheter, sektorsansvariga myndigheter, länsstyrelser, civilområdesansvariga länsstyrelser, kommuner och regioner stärker sin förmåga att hantera höjd beredskap och krig. Vidare har Försvarsmakten och MSB i uppdrag att genomföra en samlad bedömning utifrån målet för totalförsvaret.²⁴

Samordningsprocess för civilt och militärt försvar

I enlighet med samordningsprocessen för civilt och militärt försvar i *Handlingskraft*²⁵ genomfördes Totalförsvarets möte i syfte att identifiera behov av särskilda satsningar för att öka förmågan inom totalförsvaret. På mötet deltog sektorsansvariga myndigheter, Myndigheten för psykologiskt försvar, civilområdesansvariga länsstyrelser och militärregionerna. Slutsatserna från mötet omhändertogs i myndigheternas interna planering.

Under året genomfördes även totalförsvarets chefsmöte där förmåga att ta emot militärt och civilt stöd utgjorde fokus. Deltagarna redogjorde för vilka åtgärder som vidtagits för att utveckla förmågan inom totalförsvaret.

Samlad bedömning av förmågan inom totalförsvaret

Försvarsmakten och MSB redovisade till regeringen den 2 oktober 2023 en samlad bedömning av förmågan i totalförsvaret.²⁶ Rapporten fokuserade på förmågor som är nödvändiga för att totalförsvaret ska kunna verka och kompletterar de årliga bedömningar av förmågan inom civilt respektive militärt försvar som genomförs av MSB respektive Försvarsmakten. Granskningen av totalförsvarets förmåga utgick ifrån sju analysområden samt förmågan till omställning och uthållighet. Analysområdena utgjordes av: *samverkan och ledning, krigsorganisation och mobilisering, försörjningsberedskap, psykologiskt försvar, ta emot internationella resurser, skydd och återställande av totalförsvarsviktig verksamhet samt försvarsvilja*. Försvarsmaktens och MSB uppfattning är att totalförsvaret inte har den förmåga som borde finnas i förhållande till målet för totalförsvaret. Det finns utmaningar både utifrån ett omställnings- och ett uthållighetsperspektiv. Vidare bedömer Försvarsmakten och MSB att kunskap, planering och förberedelser bland totalförsvarets aktörer generellt sett inte möter de krav som totalförsvaret ställer och att endast ett fåtal aktörer har integrerat totalförsvarets krav som en del inom myndighetens ordinarie verksamhet. Exempel på utvecklingsområden är försörjningsberedskap, robusta och säkra sambandssystem och stärkt förmåga till världsstödd inom totalförsvaret.

Särskild redovisning av Totalförsvarsplanering och dess resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

²³ Enligt Inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret, regeringsbeslut 29, 2020-12-17, Fö2016/00864, Fö2017/00850, Fö2019/01291 (delvis), Fö2020/01269 (delvis)

²⁴ Regeringsbeslut 29, Inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret, 2020-12-17; och Regeringsbeslut 23, *Uppdaterad inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret*, 2021-12-16.

²⁵ Handlingskraft – Handlingsplan för att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret.

²⁶ . Krigets krav - En samlad bedömning av förmågan i totalförsvaret, 2023-09-29, FM2021-17683:6., MSB2022-08173-31.

DET CIVILA FÖRSVARETS FÖRMÅGA ATT STÖDJA DET MILITÄRA FÖRSVARET

Regeringsuppdrag

Inom Försvarsmakten pågår ett arbete med att delge berörda aktörer relevanta delar av försvarsplaneringen samt att tydliggöra Försvarsmaktens behov av stöd vid ett väpnat angrep.²⁷ Beredskapsmyndigheterna ska årligen bedöma sin förmåga utifrån de sju delmålen för civilt försvar²⁸ och MSB ska årligen göra en samlad bedömning av förmågan inom civilt försvar.²⁹ Försvarsmakten ansvarar dock för bedömningen av delmål 4, det civila försvarets förmåga att bidra till det militära försvaret vid ett väpnat angrepp eller krig i vårt närområde.

Genomförd verksamhet

Under 2023 vidareutvecklade Försvarsmakten metoden för att bedöma det civila försvarets förmåga att stödja det militära försvaret genom att beredskapsmyndigheter och försvarsmyndigheter har delgivits relevanta delar av försvarsplaneringen på militärstrategisk nivå och en övergripande beskrivning av Försvarsmaktens direkta behov av stöd vid höjd beredskap. Försvarsmakten genomförde samverkan med fem sektorer som myndigheten har ett direkt behov av stöd från, främst inom sektorerna *elektroniska kommunikationer och post, energiförsörjning, hälsa, vård och omsorg, livsmedelsförsörjning och dricksvatten* samt *transporter*. Även på regional nivå samverkade militärregionerna med de civilområdesansvariga länsstyrelserna och i vissa fall även beredskapsmyndigheter samt kommuner. Här tydliggjorde Försvarsmakten sitt behov av stöd utifrån ett scenario med höjd beredskap samt krig och myndigheterna redogjorde för sin förmåga att tillhandahålla stöd. Det skiljer sig åt hur långt planeringen har kommit i den regionala samverkan. Samverkan påvisade behov av att ytterligare utveckla förmågan till stöd inom ramen för försvarsplanering.

Åtgärdsförslag för att stärka det civila försvarets förmåga att stödja det militära försvaret

Försvarsmakten fick i uppdrag av regeringen att redovisa myndighetens synpunkter på MSB rapport *Civilt försvar mot 2030 – ett totalförsvar i balans*, samt bedöma hur MSB förslag på åtgärder bidrar till att öka det civila försvarets förmåga och föreslå en prioritering av åtgärderna.³⁰

Försvarsmakten redovisade fem områden inom vilka det är prioriterat att vidta åtgärder för att civila försvaret ska stärka sin förmåga att stödja det militära försvaret:

1. Energiförsörjning och reservkraft
2. Transporter
3. Personalförsörjning
4. Sjukvård
5. Elektroniska kommunikationer

Försvarsmakten uppgav även att åtgärder behöver vidtas för att öka förmågan hos kommuner och regioner eftersom de i stor utsträckning bedriver samhällsviktig verksamhet som är viktig att upprätthålla under höjd beredskap eller krig. Vidare påtalades vikten av att näringslivet involveras i större utsträckning i beredskapsplaneringen för att säkerställa tillgången till kritiska varor och tjänster som behövs för att upprätthålla samhällsviktig verksamhet, samt att det finns behov av att förtydliga de legala ramarna för näringslivets åtaganden i totalförsvarsplaneringen.³¹

²⁷ Försvarsmaktens operativa förmåga och försvarsplanering 2021–2025, 2020-12-17 (Fö nr 4) samt uppdrag 10 i regleringsbrevet för 2023.

²⁸ Anvisningar för det civila försvaret för försvarsbeslutsperioden 2021–2025, regeringsbeslut II:14, 2020-12-17, Ju2020/04658 (delvis) samt uppdaterad anvisning, 2021-03-29.

²⁹ Ändring av uppdraget till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att göra en samlad bedömning av förmågan inom det civila försvaret, regeringsbeslut II:2, 2023-03-30, Fö2023/00750.

³⁰ Försvarsmaktens synpunkter på MSB:s rapport *Civilt försvar mot 2030*, 2023-02-17, FM2022-12214:6.

³¹ Försvarsmaktens synpunkter på MSB:s rapport *Civilt försvar mot 2030*, FM2022-12214:6, 2023-02-17

ANNAT ARBETE INOM TOTALFÖRSVARET

Förmågan att rapportera till Försvarsmakten under höjd beredskap

Försvarsmakten och MSB fick i juli 2022 uppdraget att pröva förmågan avseende rapportering under höjd beredskap³² i samverkan med beredskapsmyndigheter, sektorsansvariga myndigheter, försvarsmyndigheter, länsstyrelser, civilområdesansvariga länsstyrelser, kommuner och regioner.

Utöver den rapportering som redan idag sker till Försvarsmakten har metod och arbetssätt för övriga myndigheters rapportering till Försvarsmakten utarbetats. Under Försvarsmaktens ledningsövning hösten 2023 prövades berörda myndigheters förmåga att rapportera till Försvarsmakten utifrån ett scenario om att det råder höjd beredskap. Försvarsmakten och MSB ska redovisa slutsatserna från arbetet till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) den 1 april 2024.

Aurora 2023

Försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) genomfördes under perioden 17 april - 11 maj 2023. Inför övningen hade tre totalförsvarsmål tagits fram som övande aktörer skulle ta med i sin planering och i genomförandet av momenten:

Totalförsvarsmoment i Kiruna under övning Aurora 23.
(Foto: Johanna Granander/Försvarsmakten)

- Samordning civila aktörer
- Informationsdelning civila aktörer
- Prioritering av resurser

I de moment som genomfördes var civila aktörer direkt övade eller indirekt berörda genom skarp verksamhet. Totalt under övningen deltog ett 30-tal aktörer från lokal till nationell nivå. Det genomfördes också separata totalförsvarsmoment, till exempel på Jönköpings flygplats med samordning av bland andra räddningstjänsten. I Sveg övade länsstyrelsen, kommunen och trafikverket övergång av vattendrag med internationella aktörer.

Totalförsvarets krav i samhällsplaneringen

Försvarsmakten har i ett antal remisser och dialoger med ett antal övriga myndigheter fortsatt att framföra skyldigheten och behovet av att andra aktörer, främst myndigheter,³³ behöver beakta totalförsvarets krav i all sin verksamhet, även i samhällsplaneringen. Vidare framfördes att aktörerna behöver beakta totalförsvarets krav så tidigt som möjligt inom ramen för sin verksamhetsplanering. I den långsiktiga utvecklingen av totalförsvaret är det viktigt att samhällsplaneringen och totalförsvarsplaneringen kompletterar varandra.³⁴

³² Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Försvarsmakten att pröva förmågan avseende rapportering under höjd beredskap, regeringsbeslut I:34, 2022-07-07, Ju2022/02410.

³³ Av § 10 i förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap framgår att varje myndighet i sin verksamhet ska beakta totalförsvarets krav.

³⁴ Krigets Krav - En samlad bedömning av förmågan inom totalförsvaret, FM2021-17683:6 och MSB 2022-08173-31

SAMVERKAN INOM DEN NYA STRUKTUREN FÖR CIVILT FÖRSVAR

Försvarsmakten ska senast den 22 februari 2024 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa hur samverkan avseende totalförsvarsplanering med aktörer inom den nya strukturen för samhällets krisberedskap och civilt försvar har utvecklats. Försvarsmaktens samverkan med Myndighetens för samhällsskydd och beredskap, de tio sektorsansvariga myndigheterna och de sex civilområdesansvariga länsstyrelserna ska särskilt framgå. Försvarsmakten ska redovisa på vilket sätt myndigheten utformat och delgett Försvarsmaktens behov av stöd från det civila försvaret vid höjd beredskap. Framgångsfaktorer och utmaningar ska framgå.

RB p 10

Försvarsmakten har tydliggjort behovet av stöd

Försvarsplaneringen utgör grunden för all operativ verksamhet. Försvarsmakten fortsatte, som framgår av tidigare avsnitt, arbetet under 2023 med att tydliggöra myndighetens behov av stöd från det civila försvaret och utvecklade formerna för att delge relevanta delar av försvarsplaneringen till myndigheterna. Försvarsmakten delade nationella planer med de myndigheter som har förmåga att hantera försvarssekretess utifrån de rutiner som Försvarsmakten har fastställt. Den enskilt viktigaste åtgärden handlar om att fler myndigheter involverades i Försvarsmaktens operativa försvarsplanering och i genomförandet av verksamheten. Under 2023 utökade Försvarsmakten även antalet myndigheter som delgivits relevanta delar av försvarsplaneringen.

Vidare involverade de militärregionala staberna regionala aktörer i försvarsplaneringen och delgav deras relevanta delar av den regionala försvarsplaneringen. I militärregionerna genomfördes även totalförsvarsdagar och spel. Militärregionerna har lyft fram att det är en utmaning att dela säkerhetsskyddsklassad information med kommuner och regioner, dels eftersom säkerhetsskyddslagen ställer krav på upprättande av säkerhetsskyddsavtal och överenskommelser vilket är ett tidskrävande arbete, dels eftersom många kommuner och regioner fortsatt har bristfälliga förutsättningar för att omhänderta säkerhetsskyddsklassad information.

En framgångsfaktor, på såväl regional som nationell nivå, var den nya metoden som tillämpades under året inom ramen för regeringsuppdraget³⁵ att göra en bedömning av civila försvarets förmåga att bidra till det militära försvaret under höjd beredskap eller krig. Metoden att genomföra fördjupade diskussioner utifrån scenarion kopplade till geografi och konkreta händelser som berör respektive beredskapssektor har ökat myndigheternas förståelse för Försvarsmaktens behov av stöd samt förbättrat deras möjligheter att bedöma vilket stöd de kan lämna till Försvarsmakten. Försvarsmakten avser fortsätta utvecklingen av metoden under 2024.

Samordningsprocessen mellan civilt och militärt försvar har anpassats

Under 2023 anpassade Försvarsmakten och MSB processen för samordning mellan civilt och militärt försvar som beskrivs i *Handlingskraft*³⁶ till den nya strukturen för civilt försvar. Istället för att samla samtliga beredskapsmyndigheter på de årliga samordningsmötena deltog sektorsansvariga myndigheter och civilområdesansvariga länsstyrelser, samt Myndigheten för psykologiskt försvar och militärregionerna. Avsikten var att ge de sektorsansvariga myndigheterna och civilområdesansvariga länsstyrelserna möjlighet att företräda respektive sektorer eller civilområde i enlighet med den nya beredskapsstrukturen. Dock finns det fortsatt ett stort behov av att samtliga beredskapsmyndigheter och försvarsmyndigheter ges möjlighet att samverka då de sektorsansvariga myndigheterna och de civilområdesansvariga länsstyrelserna i dagsläget har begränsad möjlighet att företräda beredskapssektorn eller civilområdet. En utmaning med att samla alla myndigheter är att det endast finns ett fåtal platser där det är möjligt att delge sekretessbelagd information till ett så pass stort antal aktörer. Försvarsmakten och MSB kommer under 2024 fortsätta arbetet med att utveckla samordningsprocessen mellan civilt och militärt försvar.

Samverkan med sektorsansvariga myndigheter och civilområdesansvariga länsstyrelser

Försvarsmakten genomförde under året särskilda möten med företrädare för de sektorsansvariga myndigheterna avseende sektorsansvaret, för att utveckla samverkan på nationell respektive regional nivå, samt utröna inom vilka områden som de sektorsansvariga myndigheterna anser att de kan företräda sektorn. Avsikten är att fortsatt utveckla formerna för samverkan med de sektorsansvariga myndigheterna.

³⁵ Ändring av uppdraget till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att göra en samlad bedömning av förmågan inom det civila försvaret, regeringsbeslut II:2, 2023-03-30, Fö2023/00750

³⁶ Handlingskraft – Handlingsplan för att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret

Under året samverkade även Försvarsmakten med de civilområdesansvariga länsstyrelserna på såväl nationell och militärregional nivå i syfte att utveckla formerna för samverkan vid höjd beredskap. De civilområdesansvariga länsstyrelserna inrättade en arbetsgrupp som syftar till att säkerställa stöd till det militära försvaret på regional nivå. Försvarsmakten har ytterligare tydliggjort det militära försvarets behov av stöd för arbetsgruppen. Detta arbete kommer att fortsätta under 2024.

Under året utvecklades formerna för samverkan mellan de militärregionala staberna, länsstyrelserna och de civilområdesansvariga länsstyrelserna i enlighet med den nya strukturen för det civila försvaret. Försvarsmakten noterar dock att de civilområdesansvariga länsstyrelserna delvis tolkar sina uppgifter och mandat på olika sätt. För att de civilområdesansvariga länsstyrelserna ska tillföra ett mervärde, utöver den redan etablerade samverkan med länsstyrelserna, är det av vikt att förtydliga de civilområdesansvariga länsstyrelsernas mandat, framför allt vid höjd beredskap.

En framgångsfaktor som lyfts fram av en militärregional stab är den utökade samverkan som sker med civila aktörer vid planeringen av värdlandsstöd. Staben genomförde övningar och spel med civila aktörer och initierade en samverkan med sina motsvarigheter i Danmark och Norge för att öka kunskapen och ta del av deras erfarenheter av värdlandsstöd. Vid vissa av dessa möten deltog länsstyrelser, civilområden och Polismyndigheten. Detta medförde att de civila aktörerna ökade förståelsen av hur planering av värdlandsstöd bör genomföras.

Försvarsmakten bedömer att strukturen med sektorsansvariga myndigheter skapat en bra grund för samordning inom beredskapssektorn och med Försvarsmakten. Vidare uppfattar dock Försvarsmakten att de sektorsansvariga myndigheterna på nationell nivå tolkar sitt sektorsansvar på delvis olika sätt. Myndigheterna uppger att de saknar såväl förutsättningar som mandat för att ta fram underlag för prioriteringar inom sina sektorer. Försvarsmakten menar att de sektorsansvariga myndigheternas uppgifter och ansvar är av stor vikt för den samlade förmågan i totalförsvaret och att det finns behov av att utveckla denna förmåga.

Civil-militär samverkan i övningar

Under 2023 genomförde Försvarsmakten ett antal fältövningar³⁷ där civila myndigheter deltog. Fältövningarna bidrog till att öka kunskapen och förståelsen för det militära försvarets planering och dess innebörd för försvaret av Sverige. Vid överbefälhavarens fältövning deltog cirka 30 myndighetschefer, ett 15-tal chefer från Regeringskansliet samt ett 40-tal av Försvarsmaktens chefer. Budskapet från överbefälhavaren var, i likhet med 2022, att det är skarpt läge för totalförsvaret och att myndigheterna måste arbeta för att driva genom de beslut som är fattade för att stärka Sveriges försvarsförmåga. Försvarsmakten redogjorde för Natos koncept för avskräckning, försvarsplanering i Nato, de regionala planerna samt värdlandsstöd. Ett antal gruppdiskussioner genomfördes som syftade till att identifiera osäkerheter och områden där det behövs ytterligare gemensamma arbetsinsatser i syfte att förbereda Sveriges kommande Natomedlemskap.

Därutöver genomförde Försvarsmakten seminarieövning Ester som syftade till att, utifrån ett scenario där Sverige utsätts för ett väpnat angrepp och det råder krig i vårt närområde, diskutera hur avvägningar ska genomföras när det uppstår bristsituationer. I övningen deltog personal från Försvarsmakten samt representanter från trafiksektorn, energisektorn och sektorn för elektroniska kommunikationer. Övningen visade att det finns olika tolkningar av innebörden av de sektorsansvariga myndigheternas författningsstyrda uppgift att vid behov lämna underlag till regeringen avseende prioritering och fördelning av resurser inom beredskapssektorn.

Försvarsmakten har på såväl nationell och som på regional nivå genomfört övningar och utbyten med Nato. Detta inkluderade civil-militär samverkan och har utgjort bra förberedelser av den civil-militära samverkan som följer vid ett Nato-medlemskap

---

³⁷ Exempelvis: överbefälhavarens chefsfältövning, chefen operationsledningens fältövning, operationsledningens samverkansfältövning och kommunikationsdirektörens fältövning

INTERNATIONELLT SAMARBETE

Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa utvecklingen och sitt deltagande i bi- och multilaterala samarbeten, av redovisningarna ska framgå vilka resultat som har uppnåtts och hur resultatet har påverkat Försvarsmaktens operativa förmåga. Vidare ska resultatet av samarbetet med andra svenska myndigheter framgå. Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultat och erfarenheter från genomförandet av det svenska EU-ordförandeskapet 2023 och det svenska Nordefco-ordförandeskapet 2023. Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa vilka projekt i den Europeiska försvarsfonden som har medfinansierats.

RB p 5

UTVECKLING AV DET INTERNATIONELLA SAMARBETET

Sveriges säkerhet är beroende av internationella samarbeten. Dessa är av vikt både för att stärka den nationella militära förmågan och för att bidra till säkerhet och stabilitet i Sveriges närområde. Verksamheten inom det militära försvaret ska kunna bedrivas enskilt och tillsammans med andra. Detta sker genom samarbete med Nato, Europeiska Unionen (EU) och Förenta Nationerna (FN), vilka kompletteras med andra bi- och multilaterala samarbeten. Mot den bakgrunden fortsatte samarbetet under 2023 med för myndigheten prioriterade länder och organisationer, där arbetet rörande förberedelser inför anslutningen till Nato utgjorde en särställning. Den fortsatta ökningen av antalet internationella samarbeten har över tid medfört ett allt högre tryck på myndighetens samtliga nivåer, vilket kommer att nödvändiggöra hårdare prioriteringar för att undvika oönskade direkta och indirekta effekter på såväl nationell förmågeuppbyggnad som de internationella samarbetena. Givet Sveriges ansökan om medlemskap i Nato och Sveriges åtaganden, rörande exempelvis framtida styrkebidrag till Nato, ser Försvarsmakten ett behov av att koordinera arbetet med prioriterade bi- och multilaterala samarbeten såsom EU, svensk-finska samarbetet (FISE), Amerikas Förenta Stater (USA), *Joint Expeditionary Force* (JEF) och *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFKO).

Särskild redovisning av internationellt samarbete och dess resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

Svensk och finsk soldat på Rinkaby skjutfält under övningen Aurora 23. (Foto: Carl Nyman/Försvarsmakten)

Bilaterala samarbeten

Finland

Samarbetet med Finland påverkades under 2023 till stor del av Rysslands anfallskrig mot Ukraina samt att bägge länderna ansökt om Nato-medlemskap och därutöver ett intensifierat samarbetet inom ramen för FISE, såväl operativt som övningsmässigt. Efter att Finlands Natomedlemskap ratificerades och de blev fullvärdig medlem den 4 april 2023, genomfördes flertalet erfarenhetsutbyten i syfte att underlätta kommande svenskt medlemskap. I övrigt kännetecknades verksamhetsåret främst av utvärdering av Interoperabilitetsnivå 23 (IOL 23) som sedermera kommer att ligga till grund för fortsatt utveckling av det finsk-svenska samarbetet (FISE) under 2024 och framåt. Utvärderingen utfördes främst genom att studera planering och genomförande av övningar samt beredskapsoperationer av gällande FISE planer.

Under året ägde två rundabordssamtal *Table Top Discussions* (TTD) rum, ett politiskt–militärt gemensamt samt ett på försvarsminister nivå, där Försvarsmakten deltog. En gemensam slutsats från rundabordssamtalen är att FISE samarbetet fortsatt är giltigt och anses fylla en viktig roll för avskräckning och försvar i regionen. Sverige och Finland är överens om att FISE bilaterala planer, även som Nato medlemmar, fortsatt är relevanta och behöver hållas uppdaterade. En annan slutsats är att fortsatt arbeta med att skapa förutsättningar för att öka militär rörlighet över gränserna, hantera förhandslagring av materiel samt ta fram en gemensam FISE *Rules of Engagement* (ROE) katalog.

Ett annat område där samarbetet intensifierades under 2023 är stödet till Ukraina, där bland annat en revidering av FISE operativa planer givit möjlighet till ett ökat finskt stöd till Ukraina.

Under 2022 togs ett tankepapper fram som beskrev FISE roll i ett framtida nordiskt försvarssamarbete när samtliga nordiska länder ingår i försvarsalliansen Nato. Med anledning av den snabba händelseutveckling som skett under 2023 och baserat på slutsatser från genomförda rundabordssamtal godkändes en uppdaterad version vid FISE *Chiefs Meeting* (FISE CM) i november.

Ett ytterligare steg i det tätare samarbetet är att Sverige i oktober 2023 fick regeringsuppdraget att förhandla och ingå ett FISE värdlandsstödsavtal (HNS MOU TA) med Finland. Förhandlingar pågår och ett avtal förväntas kunna ingås sommaren 2024. Avtalet kommer avsevärt förbättra möjligheterna till militär mobilitet och att kunna stödja varandra i snabbt uppkomna situationer, men även minska administrationen vid gemensamma övningar och aktiviteter.

Finland har under 2023, fortsatt, haft finska samverkansofficerare placerade vid flera staber i Försvarsmakten. På motsvarande sätt har svenska förbindelseofficerare varit placerade vid staber i Finland.

Danmark

Samarbetet med Danmark bedrivs huvudsakligen inom ramen för Nordefco. Det bilaterala samarbetet utgår från av regeringen givna inriktningar och beslut, inklusive det bilaterala samförståndsavtalet för försvarssamarbete som undertecknades i januari 2016. Av samförståndsavtalet framgår att samarbetet syftar till att stärka de båda ländernas operativa förmåga samt till att stärka samarbetet inom flygdomänen och den marina domänen, bland annat vad avser förenklat tillträde till luftrum och territorialvatten.

I november 2022 fick Försvarsmakten regeringsuppdraget att placera en stabsofficer på danska Forsvarskommandoen. Personalutbytet bidrog till att stärka det operativa samarbetet med Danmark och det nordiska samarbetet. Under 2023 utvecklades samarbetet på operativ nivå genom ett kunskapsutbyte av operativa planverk upp till sekretessnivån hemligt. Genom utvecklingen av *Nordic Defence Concept* (NDC, Nordic Guard) påbörjades även ett samarbete, där en operativ inblick i nationella planverk ingick, syftande till att finna synergieffekter avseende resursutnyttjandet i respektive land. Samarbetet på taktisk och regional nivå har gett regionsstaberna (MR-staberna) gränsande till Danmark insyn i den danska operativa planeringen vilket underlättar koordinering av resurser. Danmark har under 2023, fortsatt, haft en samverkansofficer placerad vid Försvarsmaktens högkvarter.

Sedan 2023 är en danska kurschef placerad vid *Nordic Centre for Gender in Military Operations* (NCGM) inom ramen för Nordefco.

Norge

Samarbetet med Norge bedrivs huvudsakligen inom ramen för Nordefco. Under 2023 fokuserade samarbetet på erfarenhetsutbyte avseende Natomedlemskap inför Sveriges ratificering.

Tyngdpunkten för det bilaterala samarbetet med Norge är ett nära utbildnings- och övningsutbyte på förbandsnivå, vilket återspeglats i utbytet även under 2023. Personalutbytet förväntas, likt utbytet med Danmark, bidra till det stärkta operativa samarbetet med Norge och det nordiska samarbetet. Norge har under 2023, fortsatt, haft en samverkansofficer placerad vid Försvarsmaktens högkvarter.

Samarbetet avseende en förenklad och snabb tillträdesprocess för genomflygningar av danskt, norskt och svenskt territorium, inklusive genomflygningar med incidentjakt, fortskrider. Genomflygningar i svenskt luftrum genomfördes med specifika och förbestämda flyggrutter. Samarbetet ökar Försvarsmaktens handlingsfrihet.

Estland, Lettland och Litauen

Samarbetet med Estland, Lettland och Litauen fokuserades under 2023 på erfarenhetsutbyte samt utbildnings- och övningssamarbete. Några exempel på genomförd verksamhet under året är sjukvårdsutbildning och erfarenhetsutbyte avseende värnpliktsystemet med Lettland. Flertalet högnivåmöten genomfördes med de baltiska länderna bilateralt och inom olika samarbetsformat, exempelvis inom JEF, Nato samt de nordiska och baltiska staterna. Försvarsmakten deltog med stöd i form av CBRN-förmåga under Nato-toppmötet i Vilnius, Litauen. Som en följd av det försämrade säkerhetsläget och Sveriges ansökan att ingå i Nato påbörjade Försvarsmakten under året förberedelser för markbidrag i Natos styrkor vid den östra flanken.

Frankrike

Försvarsmaktens samarbete med Frankrike fortsatte att utvecklas under 2023. Det svenska militära styrkebidraget till insatsen *Barkhane*, som avslutades under våren 2022, har fortsatt att ge positiva efterverkningar i den bilaterala relationen. I den vidare kretsen av länder som är eller har varit engagerade i Västafrika sker, under franskt ledarskap, fortsatta samtal om hur situationen utvecklas och kan hanteras. Sverige hade vid evakueringsoperationerna från Sudan och Niger stor nytta av de väl etablerade samverkansformerna med Frankrike på operativ nivå. I fallet Niger understödde Försvarsmakten, under december 2023, den franska försvarsmakten med flygtransportförmåga för hemtagning av materiel.

Under året ökade också den franska marina verksamheten i Östersjön betydligt med örlogsbesök, uppkomna övningstillfällen och deltagande i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23). Det bilaterala samarbetet sker på såväl strategisk- som försvarsgrensnivå och rör förmågeutveckling, materielutveckling och anskaffning, utbildning, övning och träning. I synnerhet fortsatte samarbetet på armésidan att fördjupas, inte minst när det gäller förmågeutveckling. Sverige fortsätter att ha deltagare på flera franska högre utbildningar, och under 2022-2023 deltog Försvarsmakten för första gången med en stabsofficer i den högsta franska militära utbildningen, *Centre des hautes études militaires* (CHEM).

Ett *Memorandum of Understanding* (MoU) möte genomfördes med Frankrike i början av 2023 med syfte att vidmakthålla goda relationer och utforska möjligheter till samarbete med Frankrike. Mötet avhandlade det specifika temat rymd, och genomfördes vid Esrange. Frankrike och Sverige bedömer att respektive lands satsningar på försvaret bör kunna leda till ytterligare samarbetsområden. Mötet renderade i åtta uppgifter till Försvarsmakten, med fokus på rymddomänen och potentiellt materielsamarbete.

Nederländerna

Samarbetet mellan Nederländerna och Sverige är välutvecklat och omfattande. I samband med ett nederländskt statsbesök i Sverige under november 2022 tecknades ett förnyat bilateralt samförståndsavtal avseende försvarssamarbete. Kvinnor, fred och säkerhet är etablerat som ett samarbetsområde där en nederländsk stabsofficer sedan 2014 fortsatt är placerad vid *Nordic Centre for Gender in Military Operations* (NCGM). Inom Försvarsmakten sker det bilaterala samarbetet främst på försvarsgrensnivå. Den aktiva relationen mellan försvarsmakterna upprätthålls i dag huvudsakligen inom övning och utbildning, marinområdet, *Counter Improvised Explosive Device* (C-IED), försvarsmateriel samt inom ramen för multilaterala samarbeten (Nato, EU, JEF). Samarbetet under 2023 har befäst de goda relationerna mellan våra försvarsmakter, där den svenska marinchefens besök i Nederländerna under november kan utgöra ett exempel.

Polen

Samarbetet med Polen utgår från av regeringen givna inriktningar och beslut, inklusive det bilaterala ramavtal som finns mellan länderna sedan 2015 om ömsesidigt samarbete inom försvarsområdet. Försvarsmakten har ett gott samarbete med Polen. Det bilaterala samarbetet grundar sig framför allt i Polens geografiska läge i Östersjöregionen, landets ställningstagande inom ramen för Nato-samarbetet, den stora satsningen på landets militära förmåga och stödet till Ukraina.

Försvarsmakten arbetar kontinuerligt för att vidmakthålla och strukturera det bilaterala försvarssamarbetet med Polen. Till stöd för detta fortsatte dialogen på militärstrategisk och operativ nivå under året genom bland annat de genomförda stabsamtalen i oktober 2023. Försvarsmakten deltog även i *Warsaw Security Forum* i oktober 2023. Det finns ett etablerat övningssamarbete med Polen, där Polen bland annat deltog i försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) som länkades samman till deras försvarsmaktsövning Anakonda 23 i vilken Sverige deltog. Polen spelar en viktig roll kopplat till Försvarsmaktens stöd till Ukraina.

Storbritannien

Samarbetet med Storbritannien utgår från av regeringen givna inriktningar och beslut, inklusive den bilaterala avsiktsförklaringen (*Statement of Intent*) från 2014. Av avsiktsförklaringen framgår att samarbetet ska syfta till att optimera användningen och utvecklingen av ländernas försvarsförmågor. Vidare ska samarbetet bidra till att förstärka möjligheten till operativ samverkan.

Samarbetet bedrivs huvudsakligen inom ramen för det brittiskeledda *Joint Expeditionary Force* (JEF) samt det brittiska *Development, Concepts and Doctrine Center* (DCDC). Utöver samarbete inom dessa områden deltog Försvarsmakten i ett MoU möte. Gemensamma försvarspolitiska och militärstrategiska stabssamtal kommer att genomföras i inledningen av 2024.

Under året koncentrerades samarbetet främst till verksamhet inom ramen för *JEF* och de gemensamma aktiviteter som genomförts med anledning av det försämrade omvärldsläget. Flertalet övningar och aktiviteter på svenskt territorium med deltagande från Storbritannien genomfördes, bland annat försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23), *JEF Leaders* på Gotland och HMS Queen Elizabeth örlogsbesök i Göteborg i oktober månad. I samband med *JEF Leaders* signerade Sverige och Storbritannien ett bilateralt strategiskt partnerskap vilket tillsammans med genomförda övningar och aktiviteter under 2023 exemplifierar det djupa och långtgående samarbetet med Storbritannien och *JEF*.

HMS Queen Elisabeth och Älvsborgs fästning. (Foto: Daniel Klintholm/Försvarsmakten)

Development, Concepts and Doctrine Center (DCDC)

Samarbetet med Storbritannien vid *Development Concepts and Doctrine Centre* (DCDC), har 2023 pågått i tio år. Det doktrinära och konceptuella utvecklingsarbetet har varit och kommer fortsätta att för Försvarsmakten vara ett prioriterat och strategiskt viktigt samarbete. Samarbetet bidrar till myndighetens långsiktiga och strategiska analyser genom bidrag till Perspektivstudien och konceptutveckling vilka är viktiga ingångsvärden för den strategiska planeringen. Inom ramen för doktrinutveckling bidrar samarbetet till stöd för utveckling av egna doktriner men även en viktig länk till det gemensamma arbetet med doktriner i Nato.

Tyskland

Försvarsmaktens samarbete med Tyskland fördjupades under 2023. Under våren genomfördes stabssamtal på militärstrategisk nivå i Berlin och flera möten mellan företrädare på såväl strategisk och operativ som taktisk nivå. Försvarsmakten och Bundesministerium har ett gemensamt intresse av att utveckla samarbetet och identifiera

möjligheter till framtida samarbeten, exempelvis inom ramen för övnings- och utbildningsverksamhet samt inom ramen för förmåge- och materielutveckling. Det finns ett ömsesidigt intresse att diskutera utvecklingen av det regionala samarbetet i Östersjöregionen utgående från Sveriges kommande Natomedlemskap. Sverige genomför fortsatt helikopterutbildning i Bückeburg. Under 2023 påbörjades även planeringen för att återuppta det bilaterala samarbetet med Tyskland i MoU format, med ambitionen att genomföra mötet i början av 2024.

USA

Samarbetet med USA utgår från den avsiktsförklaring (*Statement of Intent*) som undertecknades 2016, vilken omfattar avsikten att utöka samarbetet inom interoperabilitet, övning och utbildning, materielsamarbete, forskning och utveckling samt internationella operationer. Försvarsmakten har sedan dess arbetat intensivt för att utveckla samarbetet inom samtliga dessa områden. Under 2023 genomfördes stabssamtal och arbetsmöten på olika ledningsnivåer, med såväl *US Joint Staff* (JS) och *US European Command* (US EUCOM).

En del av samtalen och mötena genomfördes dessutom i en trilateral kontext mellan Sverige, Finland och USA. Försvarsmakten stod dessutom värd för flertalet högnivåbesök där nyckelpersonal ur den amerikanska försvarsmakten besökt Sverige. Därtill deltog Försvarsmakten i både seminarier och utbildningar som organiserats av JS respektive US EUCOM.

Övningsarbetet med USA inom såväl bi- som multilaterala övningar i Sverige och vårt närområde fortsatte att utvecklas under året både avseende kvantitet och komplexitet, helt i enlighet med den politiska avsiktsförklaringen. Sammantaget ökade den amerikanska närvaron i Sveriges närområde, bland annat som en följd av det försämrade säkerhetsläget i Europa. Här kan särskilt nämnas en ökad närvaro av den amerikanska flottan i Östersjön, tillfällig basering av *Bomber Task Force* i Sverige och övningen *Archipelago Endeavor* som marinen genomförde med den amerikanska marinkåren.

Vidare genomförde Sverige och USA en förhandlingsprocess under året avseende ett avtal om fördjupat försvarssamarbete, ett s.k. *Defence Cooperation Agreement* (DCA). Avtalet syftar till att ytterligare stödja det kontinuerliga samarbetet, men även att förbättra förutsättningarna för amerikansk militär närvaro på svenskt territorium. Under året tecknades dessutom ett bilateralt avtal rörande delgivning av information. Detta avtal ger våra nationer möjlighet till ökat informationsutbyte inom samtliga domäner, vilket bidrar till att förstärka det svensk-amerikanska samarbetet.

Under våren 2023 genomfördes även ett bilateralt möte med USA i Sverige, inom ramen för MoU samarbetet, med syfte att följa upp pågående och föreslagna samarbetsområden. Aktuella frågor och åtgärds punkter från mötet inkluderar bland annat fördjupat samarbete inom *Senior National Representatives* (SNR) forumen samt framtagande av *Terms of Reference* för arbetsgrupperna under *Declaration of Principles* (DoP). (Inom ramen för DoP deltog Försvarsmakten i arbetsgruppen *Research & Development*, och påbörjade även arbetet med att återuppta den sedan tidigare vilande arbetsgruppen *Harmonisation of Military Requirements*.

Inom ramen för implementeringen av den bilaterala förmågestudien (*US-SE Capability Study*) genomfördes två studiemöten samt ett spel baserat på förmågestudiens rekommendationer under 2023. Försvarsmakten har även berett myndighetens inriktning vad gäller deltagande i JS engagemangsplan 2024-2025.

Övriga bilaterala samarbeten Memorandum of Understanding (MoU)

Land	Genomförd verksamhet
Australien	<p>Ett MoU-möte genomfördes i Sverige under hösten. Historiskt sett har Australien varit en viktigt samarbetspartner, främst inom marinområdet och det långsiktiga ubåtssamarbetet. Avseende ubåtssamarbetet med de äldre ubåtarna av Collinsklass pågår förhandling med Försvarsmakten och SAAB Kockums avseende livstidsförlängning kopplat till uppgraderingen av Collinsklassen.</p> <p>Under 2023 har Australien blivit en <i>Partner Nation vid the Nordic Centre for Gender in Military Operations</i> (NCGM). Australien stödjer sedan tidigare NCGM med instruktörer.</p>
Brasilien	<p>Ett MoU möte genomfördes i Sverige under hösten. Försvarsmaktens samarbete med Brasilien är huvudsakligen fokuserat på utbyte med det brasilianska flygvapnet inom ramen för stöd kopplat till export av Gripen-systemet. Genom samarbetet FLG (Försörjningslösning Gripen) genomförs utbildning av brasilianska piloter vid F 7 på Gripen C. Det gångna året har varit fyllt av aktiviteter mellan länderna genom <i>Gripen User Group</i> och utbildningar i Sverige.</p>

Land	Genomförd verksamhet
Indien	Ett MoU-möte genomfördes i Indien under augusti. Samarbetet med Indien är huvudsakligen fokuserat på utbyte med det indiska flygvapnet inom ramen för stöd kopplat till export av Gripen-systemet.
Italien	Ett MoU-möte med Italien genomfördes i juni vid Esrange i Kiruna med fokus rymd och möjliga samarbeten inom denna domän. Försvarsmaktens samarbete med Italien är huvudsakligen fokuserat på materielsamarbete samt utbyte med det italienska flygvapnet inom ramen för utbildning av piloter för Gripen-systemet.
Kanada	Kanada är en Partner Nation vid the Nordic Centre for Gender in Military Operations (NCGM) och har en stabsofficer placerad vid centret
Schweiz	Ett MoU möte med Schweiz genomfördes i november. Den schweiziska flygskolan besökte Malmen i juni, 2023 och deltog därutöver i <i>Arctic Challenge Exercise (ACE)</i> . Armén har ett samarbete med Schweiz inom <i>CV 90 user club</i> , vilken består av 10 länder som alla använder CV 90 med fokus på erfarenhetsutbyte. Sverige, och Schweiz, är medlemmar i det tyskledda <i>Framework Nations Concept (FNC)</i> , ett multilateralt samarbetsformat som bidrar till Natos styrkeregister. Sverige genom Försvarsmakten är idag aktiv som observatör eller deltagare i fem FNC aktiviteter, varav en aktivitet bedrivs gemensamt med Schweiz i FNC förmågekluster CBRN
Singapore	Under året genomfördes två MoU möten, mars i Singapore och september i Sverige. Fokusområden för dessa möten har varit kopplade till exportstöd samt utveckling inom den marina domänen.
Sydafrika	Ett MoU möte genomfördes maj i Sydafrika, senaste MoU mötet var 2017. Svenska staten har inga åtaganden gentemot Sydafrika vad avser nyttjande av JAS 39 Gripen. Försvarsmakten genomför exportstöd för JAS39 som avtalats i bilaterala avtal. Sydafrika önskar diskutera eventuellt samarbete inom <i>Women, Peace and Security (WPS)</i> samt eventuell utbildning vid NCGM/SWEDINT
Sydkorea	Ett MoU möte genomfördes i november 2023. Det militära samarbetet mellan Sverige och Sydkorea har varit relativt begränsat. I oktober 2023, reste en delegation från flygvapnet till Sydkorea för att delta i <i>Seoul International Aerospace and Defence Exhibition (ADEX)</i> . Resan motiverades främst genom att flygvapnet svarade upp mot hemställan från FMV. Flygvapnet stärkte dessutom sin kunskap om Sydkoreas pågående förmågeutveckling, framför allt inom rymdteknik.
Thailand	Ett MoU-möte genomfördes 2023 rörande Försvarsmaktens samarbete med Thailand som huvudsakligen fokuserat på utbyte med det thailändska flygvapnet inom ramen för stöd kopplat till export av Gripen-systemet. Utöver detta genomfördes, inom ramen för <i>Gripen User Group (GUG)</i> , två möten, november 2022 i Thailand samt april 2023 på videolänk (VTC). Försvarsmakten genomför återkommande utbildningar där gripenpiloter från exportländer, inklusive Thailand, övar ledning av flygförband.
Tjeckien	Ett MoU-möte genomfördes i Sverige under oktober. Försvarsmaktens samarbete med Tjeckien är huvudsakligen fokuserat på utbyte med det tjeckiska flygvapnet inom ramen för stöd kopplat till export av Gripen-systemet. Under 2023 har Tjeckien och Sverige ingått avtal rörande köp av Hägglunds CV90. I det mellanstatliga samarbetsavtalet mellan Försvarsmakten och tjeckiska försvarsdepartementet ingår bland annat stöd under leveransskedet, samt erfarenhetsutbyte och samarbete gällande utbildning, nyttjande, drift och fortsatt utveckling av stridsfordon. Inom ramen för det tyskledda multinationella <i>Framework Nations Concept (FNC)</i> deltar Tjeckien och Sverige inom fyra utvecklingsområden. Utöver dessa deltar Tjeckien och Sverige gemensamt inom fyra Pesco utvecklingsprojekt: <i>Cyber, Space, Military mobility</i> och <i>European Medical Command (EMC)</i> .
Ungern	Ett MoU-möte genomfördes i Ungern under hösten. Samarbetet med Ungern är huvudsakligen fokuserat på utbyte med det ungerska flygvapnet inom ramen för stöd kopplat till export av Gripen-systemet. Flygvapnet har i övrigt inga bilaterala Gripensamarbeten med Ungern utom det som sker inom ramen för <i>Gripen User Group (GUG)</i> med deltagare från Sverige, Tjeckien, Ungern, Sydafrika, Thailand och Brasilien. Sverige har flygvapenpersonal på plats på <i>Papa Air Base</i> i Ungern som en del i det multinationella samarbetet <i>Heavy Airlift Wing (HAW)</i> som opererar tre stycken transportflygplan C 17 Globemaster.
Österrike	Ett MoU-möte genomfördes i Wien under oktober. Det militära bilaterala samarbetet mellan Sverige och Österrike är relativt begränsat. Det som utmärker sig är bland annat samarbetet avseende utbildning och träning för verksamhet i höglänt och alpin miljö. Sverige har ett utbildningssamarbete med Österrike avseende kvalificerad IED. Försvarsmakten både utbildas och stödjer med utbildare inom området. Landminröjning är ett område där Österrike profilerar sig. Inom ramen för det tyskledda multinationella <i>Framework Nations Concept (FNC)</i> deltar Österrike och Sverige inom fyra utvecklingsområden. Utöver dessa deltar Österrike och Sverige gemensamt inom tre Pesco utvecklingsprojekt: <i>Cyber, Space</i> och <i>Military mobility</i> .

Tabell 1 Sammanställning Övriga bilaterala samarbeten *Memorandum of Understanding (MoU)*

TNato

I och med det ryska anfallskriget mot Ukraina förändrades svenskt samarbete med Nato i grunden. Sveriges ansökan om medlemskap i alliansen den 18 maj 2022, och erhållen status den 5 juli 2022 som inbjudet land (*Invitee*) till Nato tillsammans med Finland, utvecklades under 2023 så att Finland den 4 april 2023 blev medlem av Nato.

Alliansens fokus under året handlade om att genom forcerad militär planering säkerställa planer med en robust ledningsstruktur, tillräckliga och tillgängliga styrkor samt en handlingsfrihet som ger militärstrategisk nivå manöverutrymme att kunna försvara allierade utifrån de beslut som fattades i Madrid 2022 och i Vilnius 2023.

Som *Invitee* inbjuds Sverige till den Nordatlantiska försvarsalliansen vilket innebär närvaro i den politiska- och militära dialogen vid Natos högkvarter i Bryssel. Detta förhållande gäller även vid staber inom Nato ledningsstruktur. Parallellt fortsätter det militära samarbetet som partnernation till Nato.

Under året fördjupades Försvarsmaktens kunskap successivt om det kommande medlemskapets inverkan. Detta bidrog till att myndigheten bland annat påbörjat åtgärder för att möjliggöra integrering i Natos integrerade luft- och robotförsvar (IAMD), utbyte av elektronisk information samt deltagande i Natos gemensamma aktiviteter för avskräckning och försvar.

Försvarsmakten påbörjade även planering för att hantera de interimistiska förmågemål (ICT) som Sverige tilldelades i samband med försvarsministermötet den 14-15 februari 2023. De interimistiska förmågemålen innehåller såväl kvantitativa mål kring bland annat antal krigsförband, liksom kvalitativa mål rörande vilka förmågor krigsförbanden ska ha. Vidare fortsatte arbetet under året med att, vid medlemskap, kunna erbjuda förmågor till Natos incidentberedskap i luften, alliansens stående marina styrkor och till den förstärkta närvaron längs Natos östra gräns.

Överbefälhavaren deltog under året i Natos militärkommittémöten, bland annat vid mötet i Oslo i september 2023 där huvudtemat var implementering av de politiska beslut som fattats under toppmötet i Vilnius och vägen mot toppmötet i Washington. ÖB:s militära representant företräder Sverige i militärkommittén vid Natos högkvarter i Bryssel.

Slutligen genomfördes även fördjupad samordning med andra berörda myndigheter samt med relevanta aktörer inom Nato inom ett flertal olika ämnesområden.

EU

Försvarsmakten deltar i EU:s krishanterings- och utbildningsinsatser syftande till fred och säkerhet i berörda länder och regioner samt till att höja den samlade europeiska militära förmågan. Deltagandet i respektive EU-insats redovisas under avsnittet *Internationella insatser*.

Sverige bemannar sex stabsbefattningar i EU:s militära stab (EUMS) varav två befattningar ingår i *Military Planning and Conduct Capability* (MPCC). MPCC planerar och leder pågående utbildningsinsatser på militärstrategisk nivå. Deltagandet bidrar till EU:s stöd till Ukraina, den gemensamma utvecklingen av förmågan till krishantering samt förmåge- och konceptutveckling inom ramen för den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP).

Försvarsmakten har fortsatt bidragit till utvecklingen av den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP) bland annat genom påverkan på Europeiska unionens militärkommitté (EUMC) samt med ämnesexperter i olika arbetsgrupper och seminarier. Från och med i slutet av året bemannar Sverige en befattning som militärrådgivare på EU Delegationen i Ukraina under ett halvår (och Polen det andra halvåret).

Sverige var ordförande i EU:s ministerråd under första halvåret 2023. På försvarsområdet prioriterade Sverige främst stödet till Ukraina och ett ökat engagemang i öst men också att stärka EU som säkerhetsaktör samt att stärka strategiska partnerskap. Försvarsmakten har aktivt stöttat Regeringskansliet vid genomförandet av 20-talet aktiviteter. Det innebar framför allt stöd vid planering och genomförande av ett antal delegationsbesök till Sverige, EU:s militära kommitté, kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik, ständiga representanternas kommitté, gruppen för politiska och militära frågor med flera. Arbetsgruppsmöten inklusive förbandsbesök arrangerades bland annat vid Haninge garnison, Livgardet, Gotlands regemente och Älvsborgs amfibieregemente. Vidare deltog chefer och ämnesexperter i seminarier inom en rad olika ämnen som exempelvis partnerskap, implementeringen av EU:s strategiska inriktning på säkerhets- och försvarsområdet (den strategiska kompassen), militär rörlighet, samt kvinnor, fred och säkerhet.

Under dessa besök och seminarier fick Försvarsmakten möjligheten att presentera Sveriges strategiska läge och utmaningar kopplat till detta, myndighetens tillväxt och prioriteringar samt förklara Försvarsmaktens perspektiv på flera EU-initiativ och policys. Under ledning av det Svenska ordförandeskapet genomfördes ett möte i försvarschefsformat med föregående och kommande ordförandeskapstrio (Spanien, Belgien och Ungern). Syftet var att redovisa och diskutera resultaten under det franska, tjeckiska och svenska ordförandeskapet, samt att ta del av den kommande trios prioriteringar.

Försvarsmakten deltog i, eller bevakade, arbetet inom flertalet av EDA:s arbetsorgan för förmågeutveckling liksom inom de arbetsorgan inom byråns teknologi- och innovationssamarbete som berör det bredare policyområdet energi och miljö. Tyngdpunkten har varit krav på harmonisering, utbildning och övningar. Regelbunden samordning genomfördes med Regeringskansliet, Försvarets materielverk (FMV) och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). Försvarsmakten bidrog även aktivt till att utforma och påverka EU:s militära prioriteringar för förmågeutveckling (*Capability Development Priorities - CDP*) som under året reviderats. CDP är utgångspunkten för allt förmågesamarbete i Europa och påverkar inriktning och resurstilldelning inom bland annat Pesco, EDF och EDA. Den nya upplagan av CDP beslutades av Försvarsministrarna i november.

Försvarsmakten fattade 2022 beslut om medfinansiering av sju utvecklingsprojekt inom den Europeiska Försvarsfonden (EDF). Under 2023 fattade kommissionen beslut om tilldelning för sex av dessa. Samtliga projekt är i ett uppstartskeede. EDF används för att stödja forskning, teknikutveckling och materielutveckling som stärker Försvarsmaktens förmågeutveckling. Försvarsmyndigheterna arbetar tillsammans i det nationella koordineringskontoret för EDF (EDF-kontoret) som har bidragit med förslag till EU-kommissionens arbetsprogram som utgör grunden för kommande utlysningar.

Slutligen deltog Försvarsmakten i sammanlagt nio projekt inom Pesco.

Förenta Nationerna (FN)

Samarbete med FN syftar till att fördjupa och bredda kunskap om FN-systemet samt att bidra med erfarenheter och expertis till utvecklingen av FN:s krishanteringsförmåga. Sveriges deltagande inom FN är långsiktigt. Dessa insatser redovisas under avsnittet Fredsfrämjande Insatser.

Under året genomförde de nordiska länderna en översyn av ländernas stöd till FN. Syftet med översynen var att finna gemensamma möjligheter till att erbjuda FN resurser för utbildning men även att skapa bättre möjligheter för rekrytering av exempelvis observatörer. Försvarsmaktens internationella centrum (SWEDINT) och det nordiska centret för Gender in Military Operations (NCGM) genomförde kursverksamhet med direkt koppling till FN:s verksamhet. Vidare utbytte NCGM erfarenheter med *UN Secretary General's Special Representative on Sexual Violence in Conflict*. Centret lämnade därutöver stöd till Sveriges ordförandeskap för *Women Peace and Security Chiefs of Defence Network*. Slutligen deltog Försvarsmakten i *UN Peace Keeping Ministerial* som genomfördes i Ghana under december 2023. Från svensk sida belystes under mötet, bland annat, Sveriges vilja att stödja så att bidrag till de fredsbevarande insatserna ges bästa möjliga förutsättningar, resurser och utbildning innan insats.

Övriga multilaterala samarbeten

European Intervention Initiative (EI2)

Försvarsmakten har under 2023 deltagit vid *Military European Strategic Talks* i Paris och Rom och deltar fortsatt i arbetsgrupperna *High North, East and Baltic, Sahel and Western Africa*, samt *External Influence in Africa*. Det pågår en diskussion om att överse framtida inriktning för arbetsgrupper, vilket får ses som en del i en naturlig utveckling av konceptet. Några övergripande förändringar bedöms inte som nödvändiga i nuläget, men Försvarsmakten välkomnar fortsatt diskussion om EI2 framtida inriktning.

Future Combat Air System Cooperation (FCASC)

Försvarsmakten har i den genomförda konceptfasen prövat och klargjort möjligheterna att genom samarbete med Storbritannien och Italien skapa förutsättningar för en långsiktigt kostnadseffektiv materieförsörjning av stridsflygförmåga. Försvarsmakten slutrapporterade uppdraget till regeringen i juni 2023.

Joint Expeditionary Force (JEF)

Samarbetet leds av Storbritannien och syftar till att utveckla förmågan att kunna genomföra gemensamma aktiviteter och vid behov, efter politiska beslut, genomföra operationer i en JEF-kontext. I samarbetet ingår dessutom Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Nederländerna, Norge, Sverige och, sedan 2021, även Island.

Under 2023 har Storbritannien med stöd av medlemsländerna planerat och genomfört gemensamma aktiviteter med anledning av det försämrade omvärldsläget. Exempel på detta är samordnad planering av övningar och aktiviteter (*JEF Integrated Options*) innefattande bland annat riktat stöd till Sverige och Finland under pågående Natoanslutningsprocess. Därutöver bifölls omfallsplaner (*JEF Response Options*) vars övergripande avsikt är att komplettera Nato med förmågan att genomföra operationer i ett scenario mellan artikel 3 och artikel 5. Under året kom JEF medlemsländer även överens om en vision för JEF-samarbetet, vilken signerades i samband med *JEF Leaders* på Gotland i oktober månad.

Avslutningsvis deltog Försvarsmakten i flertalet JEF-möten på operativ och militärstrategisk nivå samt i ledningsövningen *Asgard*, där Island stod som värd för övningen under juni 2023.

Framework Nations Concept (FNC)

Samarbetet inom FNC leds av Tyskland och rymmer en rad olika förmågeprojekt. Försvarsmakten deltar i ett projekt inom sjukvård, *Multinational Medical Coordination Centre (MCC) and European Medical Command (EMC)*. Deltagande i aktiviteten bedöms vara värdefullt samt att ett än mer aktivt engagemang sannolikt skulle återföra värdefull kompetens, erfarenhet och förmåga till Försvarsmakten. Försvarsmakten är fortsatt observatör i projektet *Baltic Maritime Component Command (BMCC)* i och med att Försvarsmakten sedan augusti 2022 bemannar BMCC i Rostock, Tyskland. Bemanningen bedöms ge ömsesidiga vinster avseende samarbetet med Tyskland i södra Östersjöregionen, vilket i sin tur bidrar till utvecklingen av det marina samarbetet med östersjöländerna. Försvarsmakten är även observatör i tre projekt: ett om skydd mot kemiska, biologiska, radioaktiva och nukleära vapen, ett projekt om geologiskt-, meteorologiskt- och oceanografiskt stöd, samt ett projekt om markbaserat luftförsvar och artilleribekämpning. Deltagandet innefattar inga åtaganden men ger Sverige möjlighet att delta i sådana projekt som bedöms gagna utvecklingen av den svenska försvarsförmågan. Under 2023 påbörjades arbetet med en framtida implementering av *European Sky Shield Initiative (ESSI)* i FNC relaterade aktiviteter i syfte att öka interoperabilitet och stärka gemensamma förmågor.

Nordic Defence Cooperation - Nordefco

Det svenska ordförandeskapet präglades under 2023 av det försämrade säkerhetsläget, främst med anledning av kriget i Ukraina, men även andra incidenter såsom Nord Stream och Balticconnector visar på att det även finns säkerhetsdilemman i vårt närområde. Detta har lett till ett tätare försvarssamarbete i Norden och det finns en politisk och militärstrategisk inriktning för utveckling mot en gemensam målbild för samarbetet.

Under första halvåret 2023 utvecklade politisk nivå, gemensamt med militärstrategisk nivå, en ny vision för det nordiska försvarssamarbetet. Visionen godkändes vid det nordiska försvarsministermötet på Island den 21 juni 2023. Vision 2030 har en mycket hög ambitionsnivå där målsättningen är att man ska vara förberedd på och ha förmågan till att planera och genomföra gemensamma operationer, för att hantera nuvarande och framtida utmaningar, i nordisk ram samt med övriga allierade inom ramen för Nato. Parallellt med framtagandet av visionen utvecklades, på initiativ av de nordiska försvarscheferna, ett nordiskt försvarskoncept som godkändes av samtliga nordiska försvarschef den 13 april 2023 som därefter erhöll fullt stöd från ländernas försvarsministrar. Utvecklingen och implementationen av försvarskonceptet har inneburit nya arbetssätt och format i det nordiska försvarssamarbetet. Det har utvecklats en *Military Coordination Group (MCG)* där både strategichefer och operationschefer ingår och som stöd till MCG formatet finns en *Strategic Planning Group (SPG)*. Därutöver har en nordisk gemensam operationsplanering startats på operativ nivå *Nordic Joint Operational Planning Group (JOPG)*.

En annan positiv utveckling av samarbetet på militär nivå är att Island under 2023 har blivit en integrerad del av Nordefco både på operativ och strategisk nivå.

Utöver den snabba utvecklingen mot ett mer operativt samarbete förändrades även samarbetets karaktär. Under året presenterades en analys av en ny inriktning för hur arbetet med förmågeutveckling i Nordefco kan utvecklas när samtliga länder ingår i försvarsalliansen Nato. Målbilden är ett hotbaserat och operativt styrt förmågeutvecklingssamarbete som utgår från en nordisk försvarsplanering, men som även tar hänsyn till Natos regionala planer (RP) samt Natos försvarsplaneringsprocess (NDPP) och de förmågekrav som ställs.

Med anledning av det uthålliga stöd som lämnats till Ukraina under 2023 togs även initiativ till att utveckla en nordisk industribas för att kunna skala upp produktion och därmed kunna fylla de brister som uppstått på bland annat ammunitionssidan. Detta initiativ går under benämningen *Nordefco++ ammunition initiative*, där ++ står för ett antal andra länder som bjudits in att delta (Nederländerna, Storbritannien, Baltiska staterna samt USA). Initiativet har målsättningar satta både på kort, medel och lång sikt.

Inom logistikfunktionen analyserade arbetsgruppen LOGFORUM inom Nordefco *reception staging and onward movement* (RSOM) i den nordiska regionen där bland annat behovet av ett nordiskt *Joint Logistics Support Group* (JLSG) samt *Joint Logistics Support Network* (JLSN) belysts. Vidare identifierades behov av ett logistikkoncept som stöd till det nordiska försvarskonceptet. Arbete med att utveckla ett sådant koncept har startat och bör kunna färdigställas under 2024.

I linje med införandet av det nordiska försvarskonceptet utvecklade övningsorganisationen inom Nordefco (COPA TAX) ett utkast på *Nordic Training and Exercise Concept* (Trex concept), vilket fastställdes under året.

Under 2023 fortsatte även dialogen med de baltiska länderna samt *US European Command* (US EUCOM), främst kopplat till finskt och kommande svenskt Nato-medlemskap samt hur det nordiska försvarskonceptet bör koordineras med övriga partners, framför allt kopplat till säkerheten i Östersjöområdet.

Samarbete mellan Sverige, Norge och Finland (SENOF)

Samarbetet har under 2023 inkorporerats i Nordefco och existerar inte längre som eget format.

Samarbete mellan Sverige, Finland och USA (TCC)

Det trilaterala samarbetet mellan Sverige, Finland och USA (TCC) har under 2023 fortsatt i fyra spår; logistik, *Command, Control, Computer and Intelligence* (C4I), Cyber samt träning och övning (Trex). Resultat från detta samarbete redovisas i anslutning med särskilda möten på Försvarsdepartementet.

Samarbete mellan Sverige, Danmark och Norge (SENODA)

Samarbetet har under 2023 inkorporerats i Nordefco och existerar inte längre som eget format.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

Försvarsmakten stödjer fortsatt Sveriges engagemang i OSSE genom att avdela en militär rådgivare till Sveriges permanenta delegation vid OSSE. Rådgivaren deltar främst vid de militärpolitiska mötena inom Forum för Säkerhetssamarbete där arbetet med förtroendeskapande och säkerhetsbyggande åtgärder bedrivs. Verksamheten påverkades kraftigt av Rysslands anfallskrig mot Ukraina men även konflikten mellan Armenien och Azerbajdzjan påverkade konventionell rustningskontroll och konfliktförebyggande arbete inom OSSE.

INTERNATIONELL MILITÄR TEST-, UTBILDNINGS- OCH ÖVNINGSVERKSAMHET (ITÖ)

5 e § Försvarsmakten ska inom sitt verksamhetsområde kunna bedriva internationell militär test-, utbildnings- och övningsverksamhet i Sverige. Försvarsmakten ska även, i Sverige och utomlands, kunna genomföra utbildning för svenska och utländska deltagare avseende internationell fredsfrämjande, säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande verksamhet.

ITÖ är militär test-, utbildnings- och övningsverksamhet i Sverige med utländska förband och/eller utländsk militär materiel, syftande till att öka nyttjandegraden inom tillgänglig test-, utbildnings- eller övningsinfrastruktur till full kostnadstäckning. ITÖ ska på så sätt bidra till finansieringen av utprovningens förmåga och därmed minska Försvarsmaktens kostnad för att vidmakthålla nödvändig infrastruktur och personalresurser.

Det finns synergier i verksamheten som kan bidra med ökad nationell operativ förmåga. Exempel är stöd med operativa transporter, såsom utländsk artilleribataljons transport till övningsfälten som behöver övas och provas. ITÖ får emellertid inte medföra negativa konsekvenser som kan påverka Försvarsmaktens verksamhet och tillväxt.

Försvarsmakten har vid varje tillfälle möjligheten att delta i testerna alternativt vara med som observatör. Tillgängliga övningsfält prioriteras i första hand för egen nationell verksamhet inom Försvarsmakten och inom nationell försvarsindustri. Därefter prioriteras, vid internationell verksamhet, nationer i enlighet med Försvarsmaktens strategiska inriktning. ITÖ-verksamheten samordnas regelbundet, månadsvis med Försvarets materielverk (FMV) och Totalförsvarets forskningsinstitut, där Försvarsmakten är kallande till dessa möten och för protokoll.

Under 2023 genomfördes ITÖ-verksamheten vid sex tillfällen med deltagare från USA, Tjeckien, Nederländerna, Schweiz, Frankrike och Tyskland. Verksamheten bedrevs på FMV provplatser i Vidsel och Försvarsmaktens övningsfält i Älvdalen samt i år även på Esrange i Kiruna.

Målet är uppnått då internationell militär testverksamhet genomfördes utan negativ påverkan på Försvarsmaktens verksamhet och tillväxt.

RUSTNINGSKONTROLL

Uppdrag till Försvarsmakten inom rustningskontroll samt förtroende- och säkerhetskypande verksamhet återfanns i bilaga 3 till Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Försvarsmakten och i Förordning (1995:336) med anledning av vissa åtaganden inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE).

Inom ramen för Wiendokumentet har informationslämning, vilken ligger till grund för transparens, genomförts inom angivna tidsförhållanden. Tre inkommande områdesinspektioner från Österrike, Nord Makedonien och Kazakstan samt en inkommande förbandsutvärdering från Kanada har tagits emot. Två utgående områdesinspektioner genomfördes, i Danmark respektive Storbritannien, samt deltagande med gästinspektör i en kanadensisk områdesinspektion i Österrike och en österrikisk områdesinspektion i Storbritannien. Deltagande har även skett vid observation av övning i Estland, vid flygbasbesök, förbandsbesök och förevisning i Irland, Rumänien, Ungern och Kroatien.

Inom fördraget om observationsflygningar har det genomförts en utgående, aktiv, observationsflygning tillsammans med Storbritannien, Kanada och Tjeckien över Bosnien-Hercegovina samt en utgående, aktiv, observationsflygning tillsammans med Tyskland, Spanien och Lettland över Georgien. Det har tagits emot en inkommande övningsobservationsflygning från Frankrike, Tyskland och BENELUX. Det har genomförts två utgående övningsobservationsflygningar. Den första tillsammans med Tyskland och Frankrike över Kanada, den andra tillsammans med Tyskland över Benelux.

Inom förhandlingsstöd har underlag lämnats till den årliga rapporteringen inom 1980-års vapenkonvention, Ottawakonventionen och Klusterkonventionen. Deltagande och stöd har lämnats vid intersessionella möten och statspartsmöten inom 1980-års vapenkonvention, Ottawakonventionen, Klusterkonventionens statspartsmöte samt möten avseende *Lethal Autonomous Weapon System (LAWS)* samt FN:s 26:e *Mine Action meeting* (minpolitik).

Inom vapenkontrollprotokollet *Small Arms and Light Weapons* har underlag lämnats för den årliga rapporteringen till OSSE angående identifierat överskott, samt beslagtagna och destruerade små lätta vapen. Underlag har även lämnats för informationslämning till FN avseende militärt innehav av konventionella vapen samt OSSE gällande dokumentet för uppförandekoden. Deltagande och stöd har lämnats vid slutförhandlingarna om ett nytt globalt ramverk för hanterandet av ammunition under hela dess livstid (OEWG etablerad genom UNGA 76/233) samt deltagande och stöd till FN:s möte om handlingsprogram mot spridning av illegala vapen.

Underlags- och informationslämning har skett inom stipulerade tidsramar vilket möjliggjort för Sverige att kunna infria sina åtaganden vilka syftar till ökad säkerhet och förtroende länder emellan.

EXPORTSTÖD

Exportstöd lämnas på uppdrag av Försvarets materielverk (FMV) med full kostnadstäckning. Avskrivningskostnader för JAS 39 C/D och E exkluderas enligt anvisning i regleringsbrevet. Vid exportstödsuppdrag från FMV analyseras om det finns en koppling till försvarsnytta. I det fall Försvarsmakten bedömer att så är fallet och att uppdraget kan genomföras utan större negativa konsekvenser för egen produktion genomförs uppdraget. Därutöver värderas risker i samband med exportstöd. Utifrån ett ekonomiskt perspektiv innebär exportstöden inte alltid möjligheter till kostnadsdelning och bidrag till försvarsnytta. De indirekta effekterna som en ökad försäljningsvolym har haft på industrins prissättning är svårbedömda. Däremot kan fler exportkunder innebära framtida möjligheter till kostnadsdelning vid uppgradering och utveckling av berörda materielsystem.

I början av året slutförde Försvarsmakten exportstöd till BAE Bofors avseende Archer inom ramen för Schweiz utvärdering av artillerisystem. Under första halvåret stöttade Försvarsmakten FMV med arbetet kopplat till Saab AB offert av JAS 39 C/D till Filippinerna. Exportstöd genomfördes även i form av utlånad materiel till FMV för vidare utlåning till *Volvo Defense AB* för utställning vid försvarsindustrimässan DSEI i London. Försvarsmakten avdelade även sakkunnig personal som stöd vid förevisning av Archer.

Inom ramen för det internationella samarbetet bidrog Försvarsmakten i uppstarten av gemensam anskaffning av ammunition till stöd för Ukraina. Försvarsmakten lämnade stöd till BAE Systems Hägglunds AB och lånade ut Bandvagn 410 till USA för ett flertal förevisningar. Stöd lämnades även till Saab AB inom ramen för försäljning av radarflygplan AEW till Polen.

Under året genomfördes förevisning av olika verksamheter samt utlåning av skjutfält, bland annat under försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23). Försvarsmakten deltog även med personal och materiel för att visa upp Gripen vid Royal International Air Tattoo - RIAT i Storbritannien.

Stöd till exportåtagande rörande Gripen för Tjeckien, Ungern och Thailand genomfördes vid ett flertal tillfällen med både materiellt stöd och utbildning. Utöver dessa länder utbildades även brasilianska piloter. Försvarsmakten lånade även ut pilot och tekniker som stöd avseende införandet av JAS 39E i Brasilien. Exportstöd har även genomförts avseende ubåt till Nederländerna.

Sammanfattningsvis har exportstödsverksamhet baserat på uppdrag från FMV haft en ökad omfattning jämfört med föregående år. Detta dels på grund av kriget i Ukraina då flera länder är intresserade av att köpa olika försvarssystem inom markdomänen. Det innebär ett ökat stöd i form av granskningar och beslut om delgivning av försvarssekretess.

MILJÖ

Under 2023 genomfördes arbete i syfte att integrera miljöfrågor i nu gällande lednings- och styrmodell. Detta innefattar b.l.a. en översyn av det systematiska miljöarbetet.

I enlighet med förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten ska Försvarsmakten ta miljöhänsyn i sin verksamhet i fred, med beaktande av de krav som uppgifterna enligt 1 - 4 §§ i myndighetsinstruktionen ställer. Inom ramen för miljöarbetet ska myndigheten bidra till att generationsmålet för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som regeringens fastställt nås.³⁸

Försvarsmaktens inriktning för hållbarhet är att miljöarbetet ska integreras i ordinarie verksamhetsstyrning, där det är relevant och där åtgärder ger störst effekt utan att negativt påverka försvarsförmågan. Åtgärder inom nedan angivna områden prioriterades under året.

Begränsad klimatpåverkan

Arbetet med att kartlägga myndighetens direkta och indirekta utsläpp av växthusgaser påbörjades under 2023 och kommer fortlöpa under 2024.

Anpassning till ett förändrat klimat

Försvarsmaktens arbete med klimatanpassning utgår från förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete. Försvarsmakten redovisade sitt genomförda arbete 2023 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) den 2 februari 2024.³⁹ Under 2023 påbörjades två parallella arbeten, integrering av klimatanpassningsarbetet i ny lednings- och styrmodell, samt uppdatering av metod för klimat- och sårbarhetsanalys (KSA) samt genomförande av en ny central KSA. Under 2024 kommer resultatet av den centrala analysen att utgöra grunden för inriktning av myndighetens klimatanpassningsarbete som integreras i ordinarie styrning.

Miljöhänsyn vid användning av mark- och vatten

Vid årsskiftet 2023/2024 avslutades det femåriga samarbetsprojektet *Testbed PFAS* mellan Fortifikationsverket (FortV), Försvarets materielverk (FMV), Försvarsmakten och *Research institute of Sweden (RISE)*. Projektet resulterade i ökad kompetens inom efterbehandlingsmetoder av PFAS-kontaminerad jord och PFAS-kontaminerat vatten, samt PFAS-fria släckmedel och släckmetoder. Under året utfördes saneringsförsök på utrustning samt fälttester för att rena branddammsvatten.

I samarbete med bland annat FMV lämnade Försvarsmakten synpunkter på EU:s kemikaliemyndighets (ECHA) förslag om totalförbud av PFAS inom ramen för ECHAs offentliga samråd om PFAS i varor och kemiska produkter som tillverkas, importeras, används och säljs på den europeiska marknaden.⁴⁰

FMV har på uppdrag av Försvarsmakten tagit fram en informationspromemoria med fokus på kemikalier och varor som nyttjas inom verksamheten samt innehåller PFAS och därigenom ökat kunskapen inom Försvarsmakten.

Under året installerades teknik för PFAS-fritt släckmedel i nya räddningsfordon avsedda för flygverksamheten.

Miljöhänsyn vid övningar

Alla Försvarsmaktens övningar som genomförs i yttre terräng har ett miljöannex till övningsordern som exempelvis beskriver restriktionsområden och avfallshantering vilket minskade miljöpåverkan.

³⁸ §, Förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten

³⁹ FM2023-9190:33 Redovisning av Försvarsmaktens klimatanpassningsarbete 2023

⁴⁰ Se Försvarsmaktens yttrande avseende ECHAs offentliga samråd PFAS, FM2023-20539:1

Under 2023 genomfördes bland annat försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23) med cirka 26 000 deltagare. Övningen genomfördes i luften, på marken och till sjöss i stora delar av landet. Samtliga deltagare, såväl svenska som gästande nationers deltagare, erbjöds minst en grundläggande miljöutbildning inför genomförandet av övningen med följd att miljöpåverkan minskade.

FÖRORENADE OMRÅDEN

Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 22 februari 2024 redovisa vilka konkreta åtgärder myndigheten har vidtagit under 2023 för att minska spridningen av högfluorerade ämnen så kallade PFAS.

RB p 21

Hantering av prioriterade PFAS-föreningar

Karlsborg flygplats

Fortifikationsverket (FortV) fick under 2022 uppdraget av Försvarsmakten att installera en reningsanläggning för vattnet som avrinner via Kärnebacken mot Bottensjön och Vättern. Under 2023 installerade FortV tre pilotanläggningar för att utvärdera vilken av dessa som bäst lämpar sig att nyttja i full skala på denna plats.

Halmstad Nyårsåsen

Under 2023 genomförde Försvarsmakten förberedande undersökningar för att kunna dimensionera en spridningsbegränsande åtgärd på platsen.

Halmstad FMTS

En åtgärdsutredning färdigställdes under året och riskvärderingsarbetet har initierats för FMTS. FortV har på uppdrag av Försvarsmakten under 2022-2023 utfört flera olika renoverings- och förbättringsåtgärder vid brandövningsplatsen, bland annat installerat en reningsanläggning för släckvatten och genomfört re-lining av markförlagda ledningar. De förbättringsåtgärder som genomförts har utformats så att de inte ska försvåra en framtida permanent åtgärd av PFAS-föreningen.

Såtenäs

Försvarsmakten tog under 2022 fram en riskbedömning och åtgärdsutredning avseende ytvatten vid Såtenäs flygflottilj, F 7. Syftet med utredningen var att identifiera risker för människors hälsa och miljö samt att ta fram åtgärdsförslag för att minska spridning av PFAS till ytvattenrecipienten Vänern. Under 2023 vidtog Försvarsmakten åtgärder för att minska spridningen. Bland annat genom sanering av en branddamm, samt förberedelser för en reningsanläggning för ytvatten vid brandövningsplatsen.

Ängelholm

Inom ramen för projektet *Testbädd PFAS* samarbetar Försvarsmakten, FortV och FMV med *Research Institutes of Sweden* (RISE). Under 2023 utförde RISE tester av reningsmetoder för att reducera PFAS i en damm belägen i anslutning till den före detta brandövningsplatsen.

Söderhamn

Under 2022 togs ett åtgärdsförslag fram för att minska spridningen av PFAS via dagvattennätet från napalmövningsplatsen vid före detta F 15 och under 2023 påbörjades åtgärdsförberedande undersökningar.

Tullinge

Försvarsmakten påbörjade under 2023 upprättandet av anmälningshandlingar avsett för Botkyrka kommun för den planerade övertäckningen av den PFAS-förorenade före detta brandövningsplatsen.

Åtgärder att minimera spridning av PFAS vid användning

FMV har på uppdrag av Försvarsmakten upphandlat PFAS-fritt släckskum som kommer att omsättas i verksamheten i den takt leveranser sker.

Nya räddningsfordon med PFAS-fritt släckskum har levererats. Ovan nämnda nya PFAS-fria släckskum som upphandlats kommer sedan nyttjas i övriga flygvapnets befintliga räddningsfordon.

FMV genomförde på uppdrag av Försvarsmakten en översyn avseende möjlighet av sanering av Räddningsbil typ 1 samt kostnader för detta arbete. Det konstaterades att det är mest kostnadseffektivt att byta ut befintliga fordon istället för att sanera med den teknik som finns tillgänglig idag. Planen är att ett utbyte av räddningsfordon inom flygvapnet påbörjas 2025.

Lokala brandövningsplatser vid flottiljerna är under utveckling. Uppförande av nya mobila utbildningsanordningar för släckövningar, med endast användning av vatten och gasol, påbörjades under 2021 och bedöms slutföras under 2025.

Översyn pågår avseende insatstider, simulatorer, tekniska stödsystem och andra krav (exempelvis kravställningar avseende släckskum i fasta släcksystem i flyghangarer).

Nya räddningsfordon levererade till flygvapnet. 22 nya fordon som använder släckvätska utan tillsatt PFAS minskar Försvarmaktens miljöpåverkan. (Foto: Christian Lövgren/Försvarmakten)

Inom försvarssektorns miljösamarbete finns arbetsgrupp PFAS (AG PFAS) som syftar till att samordna, inrikta och prioritera försvarssektorns arbete av PFAS relaterat till släckskum. Arbetet omfattar frågor som berör:

- Arvet vad gäller historiska PFAS-föreningar i mark och recipienter samt hantering av befintligt innehav av PFAS-släckskum.
- Framtiden vad avser alternativ till PFAS-haltigt släckskum och sanering av PFAS-förorenade släcksystem. Inom ramen för projektet "testbädd PFAS" utfördes tester av reningsmetoder för sanering av utrustning som varit kontaminerade av PFAS-haltigt släckmedel.

MILJÖKRAV I DEN UPPHANDLANDE VERKSAMHETEN

Försvarmakten ska i årsredovisningen redovisa antalet upphandlingar, och den ekonomiska omfattningen, där miljöhänsyn tagits genom tillämpning av miljökrav eller på annat sätt. Redovisningen ska också spegla det totala antalet upphandlingar och deras ekonomiska omfattning.

RB p 7

Under 2023 hade Försvarmakten 1 047 upphandlingsärenden till ett värde av 6,9 miljarder kronor. Upphandlingsärendena genererade 105 avtal som löper från ett till sju år. Samtliga av dessa ärenden omfattades i varierande grad av miljö- och hållbarhetsaspekter.

I Försvarmaktens allmänna villkor och i befintlig anbudsmodell återfinns de grundläggande miljökraven som alltid används vid upphandlingar. Utfallet blir således 100 procent på ovan angiven ekonomisk omfattning. Försvarmakten utvecklar systematiken för att kravställa och följa upp miljö- och hållbarhetskrav i upphandlingar.

Goda exempel finns inom bland annat avveckling och kassation där miljö- och hållbarhetskrav fick ett utvidgat fokus i upphandling och ingångna avtal, t ex hållbarhetsplaner, livscykelerspektiv och återvinning. Även hotellupphandlingen har ett utvidgat fokus på miljö- och hållbarhetskrav med krav på att leverantörerna antingen innehar relevanta miljömärkningar (såsom ISO14001-certifikat, Svanens miljömärkning, EU Ecolabel eller The Green Key), alternativt att hotellen har rutiner för miljöanpassade inköp av mjukpapper, diskmedel, torkmedel och städprodukter. Leverantörerna ska därtill arbeta för minskat matsvinn och minskat avfall, vilket omfattar att dela upp avfall i minst fyra fraktioner.

UTFALL KOSTNADER OCH INTÄKTER PER VERKSAMHET

Utfall (Mnkr)	2023			2022			2021		
	Intäkter av anslag	Övriga intäkter	Kostnad	Intäkter av anslag	Övriga intäkter	Kostnad	Intäkter av anslag	Övriga intäkter	Kostnad
1 Insatser									
07 Internationella insatser	488	12	-500	947	1	-947	1 408	1	-1 409
09 Nationella insatser	312	0	-312	342	0	-342	121	0	-121
<i>Totalt insatser</i>	800	12	-812	1 289	1	-1 289	1 528	1	-1 529
2 Uppbyggn. av IO och beredskap									
08 För Insatsorg. Gemensamt	7 865	490	-8 514	8 637	266	-9 376	8 430	138	-9 789
01 Arméförband	11 634	21	-14 544	8 855	5	-11 045	8 090	26	-10 172
02 Marinförband	7 179	13	-8 472	6 235	15	-7 597	5 289	19	-6 807
03 Flygvapenförband	9 635	166	-11 006	9 219	137	-10 572	8 228	171	-9 877
04 Lednings- och undförband	10 678	74	-10 959	10 003	61	-10 328	8 116	51	-9 403
05 Logistikkförband	3 543	231	-3 690	4 449	217	-4 571	1 925	242	-2 251
06 Nationella skyddstyrkorna	1 399	1	-1 402	1 345	0	-1 345	1 098	7	-1 104
<i>Totalt IO/Beredskap</i>	51 933	995	-58 587	48 742	701	-54 834	41 177	654	-49 404
3 Utveckling									
10 Forskning och utveckling	939	3	-942	841	5	-847	735	6	-741
11 Materielutveckling	272	42	-314	318	69	-387	373	46	-419
<i>Totalt utveckling</i>	1 211	45	-1 256	1 159	75	-1 234	1 108	52	-1 159
4 Övriga verksamheter									
12 Övriga produkter	222	736	-958	217	733	-950	146	690	-836
5 Int. Fredsfrämjande verksamhet									
13 Fredsfrämjande verksamhet	41	0	-41	47	0	-47	52	0	-52
6 Stöd till samhället									
14 Lag Skydd Olyckor och stöd t civil vht	7	18	-26	7	5	-12	10	50	-60
Summa Försvarsmakten	54 213	1 807	-61 679	51 462	1 514	-58 366	44 020	1 447	-53 041

Tabell 13 Utfall kostnader och intäkter 2021-2023

Utfallet för verksamhetsområde (produktgrupp 09) Nationella insatser, avser del av den verksamhet som redovisas i avsnittet *Nationell verksamhet inklusive operationer, beredskap och partnerverksamhet*. Inom ramen för verksamhetsområdet avses kostnader för nationella operationer, transiteringar, operativa transporter och beredskapskontroller/operationer – det vill säga verksamhet som genomförs i syfte att försvara Sverige och hävda territoriell integritet.

Utfallet som fördelats till verksamhetsområde (produktgrupp 08) Insatsorganisationen gemensamt, består av gemensamma utbildnings- och logistikkostnader samt övriga försvarsmaktsgemensamma kostnader. Exempelvis ingår kostnader för verksamheten som bedrivs inom utbildningsförbanden, HRC och Försvarshälsan.

ÖVRIG REDOVISNING MED ÅTERRAPPORTERINGSKRAV

FÖRDJUPAD SAMVERKAN INOM CYBERSÄKERHETSOMRÅDET GENOM ETT NATIONELLT CYBERSÄKERHETSCENTER

[...] En gemensam redovisning av arbetet ska lämnas årligen till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet och Justitiedepartementet) i samband med att myndigheternas årsredovisning lämnas till regeringen. Redovisningen ska innehålla såväl en verksamhetsuppföljning som en ekonomisk redovisning

SRB 8

I enlighet med regeringens uppdrag⁴¹ som framgår av ovan sker en myndighetsgemensam redovisning i särskild ordning. I detta avsnitt sammanfattas denna gemensamma redovisning och därutöver redovisas Försvarsmaktens bidrag till verksamheten.

De deltagande myndigheternas gemensamma redovisning

Försvarets radioanstalt, Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Säkerhetspolisen har under året fortsatt att fördjupa samverkan på cybersäkerhetsområdet inom ramen för det nationella cybersäkerhetscentret (NCSC). Arbetet har genomförts i nära samverkan med Försvarets materielverk, Polismyndigheten och Post- och telestyrelsen.

NCSC har under året arbetat utifrån regeringsuppdragen och den aktivitetsplan som beslutats. Detta inkluderar framtagning av lägesbilder och incidentkoordinering. Utöver den ordinarie produktionen av lägesbilder har centret även besvarat flera informationsförfrågningar från Regeringskansliet. Parallellt med fortsatt utveckling av förmåga till incidentkoordinering har det upprätthållits beredskap för koordinering av större incidenter inom cyberområdet.

Även samverkan mellan privata och offentliga aktörer har fortsatt att utvecklas och resulterat i utveckling av informationsdelning, gemensamma kommunikationsinsatser, och genomförande av övningar. Övningarna har bland annat inkluderat SAFE Cyber, en Crate-övning samt planering inför *Locked Shields 2024* i samverkan med Försvarsmakten. Samverkan med finanssektorn har utvärderats och fortsatt utvecklas samtidigt som samverkan inletts med representanter för energi-, telekom- och transportsektorn enligt regeringsuppdraget. I slutet på året genomfördes en större konferens med temat incidenthantering.

Arbetet med att skapa förutsättningar för NCSC:s verksamhet har fortgått under året. Planeringsarbetet för en permanent lokal har intensifierats men har drabbats av förseningar som kommer påverka inflyttningen. Samtidigt har NCSC flyttat in i den nu färdigställda lokalen som varit planerad hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskap även om de myndighetsspecifika installationerna har blivit fördröjda. Diskussioner och planering för den förändring som regeringen aviserat kring huvudmannaskap för NCSC har inletts under året.

Försvarsmaktens verksamhet

Under året fastställde Försvarsmakten en inriktning över hur tilldelade regeringsuppdrag för verksamheten inom centret ska omhändertas. Inom ramen för den överenskommelse som träffats mellan de ingående myndigheterna, syftar inriktningen till att beskriva på vilket sätt Försvarsmakten ska bidra till centrets verksamhet. Härutöver syftar inriktningen till att samordna verksamhets-, personal- och arbetsmiljöansvar för den del av Försvarsmaktens personal som är verksam inom centret.

⁴¹ Regeringsbeslut 8, 2020-12-10 (F62019/01330) – Uppdrag om fördjupad samverkan inom cybersäkerhetsområdet genom ett nationellt cybersäkerhetscenter

INFRASTRUKTURFÖRSÖRJNING

Försvarsmakten ska i årsredovisningen utgående från regeringens beslut den 17 december 2020 om inriktning för Försvarsmakten 2021-2025 (Fö nr 30) och Försvarsmaktens operativa förmåga och försvarsplanering 2021-2025 den 17 december 2020 (Fö nr 4) övergripande redovisa resultatet av myndighetens vidtagna och planerade åtgärder vad avser infrastrukturella åtgärder i krigs- respektive grundorganisationen med särskild tonvikt på den återinrättade organisationsenheten Bergslagens Artilleriregemente (A 9) samt uppföljande redovisning av Dalregementet (I 13), Västernorrlands regemente med utbildningsdetachement (I 21), Norrlands dragonregemente (K 4), Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) och Upplands flygflottij (F 16) som ska nå full kapacitet under perioden 2026-2030. Eventuella avvikelser eller risk för avvikelser och hur de bedöms ska framgå av redovisningen. [En delredovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 16 juni 2023.] Redovisningarna ska lämnas in efter samverkan med Fortifikationsverket.

RB p 1
(del av)

Särskild redovisning av infrastruktur försörjning och dess resultat framgår av *hemlig bilaga 3*.

Redovisning av pågående etablering av nya organisationsenheter

Arbetet med etablering av nya organisationsenheter fortlöper. Fördjupade inplaceringsstudier genomförs under ledning av FortV för etableringarna i Sollefteå, Östersund, Falun och Kristinehamn.

Regeringen beslutade i maj 2023 att FortV kan påbörja projektering av infrastrukturetablering vid samtliga orter. FortV och Försvarsmakten planerar för att genomföra fyra av de stora etableringarna baserat på typ- och referensbyggnader i syfte att reducera kostnader och förkorta anskaffningstider.

Under våren 2023 låg fokus på att slutföra arbetet med behovsunderlag för de olika anskaffningsobjekten inför överlämning till FortV och FMV för att realiserbarhetspröva och kostnadsberäkna. Avsikten är att Försvarsmakten senast under första kvartalet 2024 ska kunna fatta beslut om en beställning per etableringsort. Beställningarna utgör sedan underlag till FortV:s hemställan till regeringen om investering i infrastruktur.

Försvarsmakten har under våren även deltagit i mindre arbetsgrupper och lämnat underlag till utredningar avsedda för kommuner, länsstyrelser och Trafikverket, med fler.

Nedan följer en övergripande redogörelse av nuvarande arbetsläge för Försvarsmakten och FortV per etableringsort.

Dalregementet (I 13) Falun

I Falun genomfördes interimistiska införhyrningar i syfte att möjliggöra utbildning av cirka 200- 250 värnpliktiga. Ytterligare införhyrningar övervägs med anledning av utökat lokalt produktionsansvar för krigsförbandet I 13.

Försvarsmakten, FortV och Falu kommun har gemensamt enats om att etablera blivande regementsområde i Falun på det så kallade Myran-området. FortV har uppgiften att förvärva aktuellt markområde.

Arbete med utformningen av regementet pågår. Ett utarbetat förslag används som grund för både fortsatt inplaceringsarbete och pågående planarbete. Vidare pågår arbetet med att ta fram utredningsunderlag för planprogram och detaljplan. Falu kommun bedömer att planprocessen tar cirka tre år, vilket kan innebära en risk för färdigställande av den infrastrukturella etableringen.

Hydrologiska förutsättningar, höga naturvärden och förekomsten av oexploderad ammunition så kallad OXA är tre faktorer som påverkar utformningen av regementet. Vid Faluns skjutfält finns idag miljötillstånd för den initiala etableringen.

Västernorrlands regemente med utbildningsdetachement (I 21) Sollefteå och Östersund

Försvarsmakten har efter samråd med FortV och i dialog med Sollefteå kommun fattat beslut om att slutgiltigt etablera nytt regementsområde på området Sollefteå Södra. Detta medför ett samlat regementsområde söder om det tidigare regementsområdet och söder om väg 90 i anslutning till nuvarande övningsområde.

I syfte att återetablera I 21 på vald plats har FortV uppdraget att förvärva olika markområden och därmed är den tillfälliga etableringen i huvudsak genomförd. Däremot kvarstår delar av verksamhetens behov av faciliteter för materielunderhåll.

Arbete med utformningen av själva regementet pågår. Ett utarbetat förslag används som grund för både fortsatt inplaceringsarbete och pågående planarbete. Vidare pågår arbetet med att ta fram utredningsunderlag för detaljplan. Geotekniska förutsättningar, höga naturvärden och OXA är tre utmaningar som påverkar utformningen och inplaceringen av regementet i terrängen.

Gällande utbildningsdetachement Östersund och Jämtlands fältjägarbatal har beslut om att etablera verksamheten på området Torråsen fattats. Den tillfälliga verksamheten fortsätter i huvudsak vid de äldre införhyrningarna på

Frösö Park där tidigare hemvärnsutbildning genomförts. Arbete med utformningen av detachementet pågår och ett förslag används som grund för dels inplaceringsarbetet och dels för planarbetet. Vidare pågår arbetet med att ta fram nödvändiga utredningsunderlag för detaljplanen.

FortV har utrett behov av ägarrelaterade investeringar efter förvärv av Grytans lägerområde. Återställningsåtgärder påbörjades under hösten 2023 och beräknas vara klara till årsskiftet 2024/2025. Grytans lägerområde nyttjades, för övrigt, av utländska förband under försvarsmaktsövning Aurora 2023 (FMÖ 23).

Det finns idag ett miljötillstånd på Tjärnmyrans skjutfält i Sollefteå för övning- och skjutfält och det pågår arbete för att kunna nyttja dessa. Ytterligare markanskaffning kommer på sikt att krävas för att nyttja hela det tidigare skjutfältet.

Även Dagsådalens skjutfält i Östersund har idag befintligt miljötillstånd. Grytans skjutfält i Östersund saknar befintligt miljötillstånd och Försvarsmakten har initierat processen att tillståndspröva fältet.

Försvarsmakten har utpekat riksintressen på samtliga berörda områden för I 21 med utbildningsdetachement förutom Torråsen i Östersund. Detta kommer att omhändertas i samband med kommande beslut om riksintresseanspråk vilket bedöms ske senast under 2025.

Norrlands dragonregemente (K 4) Arvidsjaur

Behov av infrastrukturåtgärder under etablering av K 4 är ringa. Lokaler inom nuvarande regementsområde som tillfälligt hyrts ut till externa hyresgäster har istället tagits i anspråk för att frigöra ytor till K 4 utökade lokalbehov. Arvidsjaur övnings- och skjutfält har befintligt miljötillstånd men det pågår även sedan tidigare en omprövning av tillståndet. Försvarsmakten inväntar i nuläget att miljötillståndet är avgjort innan förändringar av påverkansområdet realiserar.

Bergslagens Artilleriregemente (A 9) Kristinehamn

Beslut har fattats om att etablera verksamheten på området Harberget i Kristinehamn. En mindre interimistisk införhyrning har genomförts för att omhänderta etableringsledningens lokalbehov. Beslut om en infrastrukturell interimslösning för etablering av A 9 på etableringsplatsen har tagits.

Vid en slutgiltig etablering kommer även ett närövningsfält⁴² att anskaffas invid beslutat kasernetablissemang på Harberget. Närövningsfältet bereds då för anmälningspliktig verksamhet. Tillståndspliktig verksamhet kommer att bedrivas på Horssjöns och Villingsbergs skjutfält.

Etableringsplatsen Harberget saknar idag utpekat riksintresseområde, vilket just nu bereds och avses att inkluderas i framtida beslut om riksintresseanspråk. Påverkansområdet tillhörande Villingsbergs skjutfält uppdaterades och beslutades i januari 2022 i syfte att bevara möjligheten till artilleriskjutning på fältet.

För Kristinehamn planeras ingen åtgärd avseende miljötillstånd. Befintligt skjutfält i Villingsberg har miljötillstånd som bedöms tillräckliga för de närmaste årens planerade verksamhet.

Arbete med utformningen av regemente pågår och ett förslag används som grund för inplaceringsarbete och planarbete. Vidare pågår arbetet med att ta fram utredningsunderlag för detaljplanen, vilka färdigställdes i augusti varvid arbetet med planbeskrivningen påbörjades. Den 13 november beslutades detaljplanen som klar för samråd.

Kristinehamn bedöms för närvarande vara den etablering som kommit längst av de fyra nya etableringarna. Planering för övningsfältet påbörjades under hösten. Arbete pågår även avseende förberedelser för Hemvärdet, Örebro- och värmlandsgruppen, samlokalisering med regementet i Kristinehamn.

Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) Göteborg

Införhyrningar i göteborgsområdet har genomförts i syfte att omlokalisera delar av Hemvärdets verksamhet, som tidigare bedrevs inom Göteborgs garnison. Flytten syftade till att bereda plats för nytt amfibieregemente

Planering för en stadigvarande infrastrukturlösning för Amf 4 verksamhet pågår. En översyn av påverkansområdet för Göteborgs garnison är genomförd.

---

⁴² Närövningsfält eller närövningsområde avser ett markområde som vanligtvis är placerat invid ett militärt förbandsområde eller inom ett garnisonsområde.

Upplands flygflottilj (F 16) Uppsala

Etableringen av F 16 i Uppsala hanterades inom Uppsala garnisons ordinarie lokalförsörjningsarbete. Investeringar planeras framför allt för FMUndSäkC verksamhet. Detta har bäring på etableringen av F 16 då det ger möjlighet till en omfördelning av lokaler inom garnisonen, i likhet med etableringen av Amf 4 och K 4.

Nuvarande tillstånd för Uppsala flygplats är utformat för en mestadels civil flygplats. Ansökan om omprövning av miljötillståndet bereds i nuläget och planeras lämnas in inom de närmaste åren.

Arbete med att överse nuvarande påverkansområde slutfördes under 2023.

Risker och avvikelser avseende återetablering av organisationsenheter

Produktionen av infrastruktur avsedd för de nya organisationsenheterna följer i huvudsak planerad etablering. Viss tidigareläggning av verksamhet kan ske men även viss fördröjning av interimslösningar jämfört med Försvarsmaktens ursprungliga etableringsplan har noterats. Exempel på aktuella mindre avvikelser inom infrastrukturområdet är att en permanent lösning för A 9 i Kristinehamn medfört fördröjningar jämfört med Försvarsmaktens och Fortifikationsverkets tidigare bedömningar. Även etablering av I 13 i Falun bedöms medföra ökade kostnader än tidigare.

Ytterligare en avvikelse har identifierats i form av försening för I 13. Bedömningen i nuläget är att den infrastrukturella uppbyggnaden av permanent infrastruktur för I 13 att färdigställas först i perioden 2030-2032, främst med anledning av nu pågående civila planeringsprocesser. Detta påverkar inte förbandsproduktionen eller etableringen av verksamhet på orten utan avser endast processen att tillhandahålla en komplett permanent infrastrukturlösning för regementet.

Ovanstående avvikelser beror bland annat på att Försvarsmakten och FortV tagit ytterligare steg i lokalförsörjningsprocessen. Tidigare initiala bedömningar har nu utvecklats med ytterligare ingångsvärden. Utarbetade och fastställda standardiserade typ- och referensbyggnader nyttjas i nuläget i huvudsak vid planering av infrastruktur på respektive ort. Med detta ökar precisionen i både ekonomiska och tidsmässiga beräkningar. Även det faktum att Försvarsmaktens grundplan byggde på utgångspunkten att I 13, I 21 och A 9 planerades först inför nästkommande försvarsbeslutsperiod påverkar. Effekten av att en etablering sker redan under nuvarande försvarsbeslutsperiod är en ökad kostnad för interimslösningar och tidigarelagt ekonomiskt utfall till följd av det.

SAMHÄLLSPANERING INKLUSIVE VIND- OCH VÅGKRAFT

Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) årligen redovisa myndighetens medverkan i beredningen av ärenden rörande vind- och vågkraft samt de åtgärder myndigheten har vidtagit för att bidra till att nå den nationella planeringsramen för vindkraft. Förordning (2010:650).

Myndighetens medverkan i beredningen av ärenden rörande vind- och vågkraft

Försvarsmakten är i enlighet med förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden sektorsmyndighet avseende riksintressen för totalförsvarets militära del. Det innebär att Försvarsmakten, när det gäller riksintressen, även företräder Försvarets radioanstalt (FRA), Försvarets materielverk (FMV) och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). Riksintresseanspråken redovisas på myndighetens hemsida och i så kallade riksintressekataloger som sänds till kommuner, länsstyrelser och andra berörda myndigheter. Det senaste beslutet om riksintresseanspråk och områden av betydelse fattades av Försvarsmakten den 26 januari 2023. Beslut om reviderade riksintresseanspråk bedöms fattas senast under 2025

En vindkraftsetablering föregås i regel av en tillståndsansökan enligt miljöbalken (6 respektive 9. kap), eller i vissa fall en bygglovsprövning. Ansökan genomförs i samråd med Försvarsmakten som, i egenskap av sektorsmyndighet för riksintressen för totalförsvarets militära del, yttrar sig över den föreslagna åtgärdens eventuella påverkan på riksintressen och områden av betydelse för totalförsvarets militära del. Försvarsmaktens yttrande utgör en del av tillståndsprocessen och ger både sökande och den prövande myndigheten värdefull information, bland annat avseende potentiella konflikter, försvarsintressen eller nödvändiga åtgärder för att möjliggöra samexistens.

Försvarsmakten erbjuder i mån av tillgängliga resurser en service där myndigheten i ett tidigt skede, redan inför en tillståndsansökan kan lämna ett preliminärt yttrande direkt till sökande. Under 2023 har sådan service inte kunnat bedrivas. Begränsningen beror på att Försvarsmaktens personella och tekniska resurser under året koncentrerats till de större uppdrag Försvarsmakten arbetar med inom ramen för att bidra till samexistens mellan vindkraft och försvarsintressen, vilka beskrivs utförligare i avsnittet *Samverkan i samhällsplaneringen, den nationella planeringsramen för vindkraft och samverkan i planerings- och prövningsprocesser för förnybar energiproduktion.*

Under 2023 svarade Försvarsmakten på 182 remisser gällande vindkraft. 59 procent av de remisser som avsåg vindkraft på land var förenliga med riksintressen för totalförsvarets militära del, antingen i sin helhet eller med viss anpassning medan i 41 procent av remisserna riskerade etableringsförslagen att skada riksintressen. Andelen föreslagna etableringar till havs som riskerar att medföra skada på försvarsintressen var betydligt större jämfört med de etableringar som föreslagits på land. Detta beror i viss mån på att remisserna gällande vindkraft till havs i regel omfattar mycket stora områden vilket innebär att Försvarsmakten måste utgå från att utbyggnad sker i hela området om ett tillstånd meddelas. Det finns stora utmaningar med att i dagens planerings- och tillståndsprocesser åstadkomma samexistens mellan en kraftigt utbyggd vindkraft och riksintressen för totalförsvarets militära del.

Ärendetyp	Antal ärenden	Påverkan på riksintressen		
		Helt eller delvis förenligt ¹⁾	Risk för skada	Andel Risk för skada
Vindkraft på land:				
Enskilda positioner	1 960	717	707	36%
Områden	88	31	22	25%
Analyserade vindkraftsremisser totalt	158	93	65	41%
Vindkraft till havs:				
Enskilda positioner	614	0	231	38%
Områden	22	4	12	55%
Analyserade vindkraftsremisser totalt	24	5	19	79%

Tabell 14 Antal vindkraftsremisser som Försvarsmakten lämnat yttrande över under 2023

Vågkraft

Remisser eller andra förfrågningar gällande vågkraft inkommer vid sällsynta tillfällen. Vågkraft kan, beroende av placering, vara i konflikt med riksintressen för totalförsvarets militära del, exempelvis inom sjöövningsområden där fasta installationer kan utgöra hinder för fartygens möjligheter att fritt förflytta sig. Under 2023 svarade inte Försvarsmakten på några remisser gällande vågkraft.

Samverkan i samhällsplaneringen, den nationella planeringsramen för vindkraft och samverkan i planerings- och prövningsprocesser för förnybar energiproduktion

Försvarsmakten har under 2023 fortsatt bidragit till samexistens med andra samhällsintressen inom samhällsplaneringen. Eftersom myndighetens möjligheter att effektivt bidra till samexistens är störst i planeringsprocessen, då mark- och vattenområdets lämplighet för olika ändamål utreds, prioriteras myndighetssamverkan samt planering på regional och nationell nivå. Detta exempelvis genom Försvarsmaktens deltagande i regeringsuppdrag om nya områden för energiutvinning i havsplanerna och deltagande i regionala analyser gällande lämpliga områden för vindkraft i Dalarna och Värmland. Arbetena genomförs i samverkan med bland annat berörda länsstyrelser, Statens energimyndighet och Havs- och vattenmyndigheten. Denna typ av arbeten syftar bland annat till att skapa förutsägbarhet för aktörer som avser att ansöka om tillstånd för etablering av vindkraft och att genomföra den vindkraftsutbyggnad som de energipolitiska målen kräver.

Försvarsmaktens stöd i regeringsuppdraget⁴³ att identifiera ytterligare områden till havs, som kan pekas ut som lämpliga för energiändamål, består bland annat i att analysera hur utbyggnad av vindkraft i ett stort antal olika havsområden skulle påverka riksintressen för totalförsvarets militära del och att utifrån det identifiera områden där utbyggnad kan ske utan påtaglig skada på försvarsintressen. Under 2023 lämnade Försvarsmakten underlag till Statens energimyndighet avseende myndighetsgemensam redovisning⁴⁴ vilket är steg 1 enligt regeringsuppdraget. Utöver redovisningen av områden lämnade flera av myndigheterna inklusive Försvarsmakten förslag på förbättringar av det svenska systemet. Under 2023 påbörjades arbetet med steg 2.

⁴³ Regeringsuppdrag M2022/00276 daterat 2022-02-10

⁴⁴ STEM rapport ER 2023:12

Försvarsmakten har under året deltagit i Energimyndighetens projekt *Regional analys – Potential för hållbar vindkraftsutbyggnad i Dalarnas och Värmlands län*. Analys av underlagen, som genomfördes med stöd av myndigheter inom totalförsvarets militära del, kommer fortsätta under 2024. Resultatet av arbetet beräknas kunna överlämnas till länsstyrelserna i början av februari 2024, vilket följer tidplanen.

Då projektet inte är avslutat är det inte möjligt att göra en fullständig utvärdering ännu. Dock kan några aspekter lyftas, varav en är att det varit tidskrävande då frågeställningar, problembild och erfarenheter relaterade till hantering av försvarssekretess i samhällsplaneringsprocesser är nya frågor för länsstyrelsernas projektorganisationer. En annan faktor som gjort planeringsarbetet svårare är avsaknaden av mer vägledande faktorer rörande var vindkraftsetablering är önskvärd ur ett energiproduktions- och energidistributionsperspektiv. Arbetet illustrerar också vissa flaskhalsar i Försvarsmaktens interna system. Mer omfattande och utförliga slutsatser, lärdomar och utvärderingsresultat avses tas fram när Försvarsmakten färdigställt analysarbete och projektet är genomfört.

AVGIFTSFINANSIERAD VERKSAMHET

Uppdragsverksamheter (Tkr)	2023		2022		2021	Not
	Intäkter	Beräknad budget	Intäkter	Beräknad budget	Intäkter	
Försvarslogistik och verkstadsverksamhet	353 641	330 000	366 594	330 000	346 036	
Övning och utbildning	917 296	704 000	749 707	550 000	722 260	1
Transportverksamhet	89 419	14 000	14 059	14 000	11 014	2
Statsflyget	8 472	7 000	7 608	7 000	5 650	
Stöd till civil verksamhet	19 074	4 000	4 209	1 500	50 211	2
Övrig uppdragsverksamhet	14 717	8 000	5 962	10 000	4 292	
Summa	1 402 621	1 067 000	1 148 139	912 500	1 139 463	

Tabell 15 Avgiftsintäkter utöver 4 § avgiftsförordningen som redovisas mot anslag 2021-2023

1. På grund av ökade kostnader för materielunderhåll som fakturerats vidare har intäkterna ökat 2023 inom den exportrelaterade verksamheten.
2. Ökad efterfrågan av stöd från andra myndigheter

FINANSIELL REDOVISNING

SAMMANSTÄLLNING ÖVER VÄSENTLIGA UPPGIFTER

Belopp (tkr)	2023	2022	2021	2020	2019	Not
Låneram Riksgäldskontoret						
Beviljad låneram	2 029 000	2 932 200	2 630 000	2 650 000	2 698 300	
Utnyttjad låneram vid årets slut	1 318 771	1 252 749	1 249 168	2 290 920	2 180 269	
Kontokrediter hos Riksgäldskontoret						
Räntekontokredit	2 140 000	2 000 000	1 800 000	1 200 000	1 200 000	
Övriga kreditramar	0	0	0	1 000 000	2 000 000	
Maximalt utnyttjade kontokrediter	0	0	0	0	0	
Räntekonto						
Räntekostnader	0	0	0	377	15 497	1
Ränteintäkter	242 810	58 623	0	9	72	1
Avgiftsintäkter och andra ersättningar						
Avgiftsintäkter uppdragsverksamhet, beräknat belopp i regleringsbrev	1 067 000	912 500	853 300	878 400	852 000	
Avgiftsbelagd uppdragsverksamhet	1 402 621	1 148 139	1 139 463	1 053 328	839 483	2
Övriga intäkter	99 926	267 337	294 360	325 415	419 675	2
Avgiftsintäkter som ej disponeras	68 970	0	0	0	0	
Anslagskredit						
Beviljad anslagskredit	5 732 615	5 023 422	1 414 126	1 373 697	1 223 363	3
Utnyttjad anslagskredit	487 904	1 249 629	5 602	13 594	464 774	3
Anslagssparande						
Summa utgående anslagssparande	1 052 099	289 295	1 234 595	1 070 193	290 216	3
Bemyndiganden						
Summa tilldelade bemyndiganden	49 064 000	43 051 751	22 500 000	21 500 000	20 300 000	4
Totalt gjorda åtaganden	34 268 374	38 851 362	19 371 301	12 506 684	12 169 224	4
Anställda						
Antalet årsarbetskrafter	24 671	23 374	23 096	22 170	21 333	
Medelantalet anställda	25 647	24 619	24 221	23 674	23 022	
Driftkostnad per årsarbetskraft	2 246	2 232	2 033	1 965	1 864	
Kapitalförändring						
Årets kapitalförändring	-6 803 046	-5 859 310	-7 573 785	-7 548 422	-6 654 767	
Balanserad kapitalförändring	-1 799 868	-1 802 175	-655 390	-437 392	-22 345	

- Räntan på räntekontot hos Riksgälden var negativ till den 7 januari 2020, 8 januari 2020 till 3 maj 2022 var den 0 %. Resterande del av 2022 och framåt har ränta beräknats på räntekontot. Genomsnittsräntan 2023 var 3,475 %. 2023 är ränteintäkter minskade med 1 341 tkr avseende återbetald ränta till Riksgälden hänförlig till återbetalning av anslagssparande från 2022.
- Under 2023 har en omklassificering skett vad gäller avgiftsintäkter som tidigare redovisats med stöd av 4§ avgiftsförordningen och nu redovisas som uppdragsintäkter. I övriga intäkter ingår avgifter som myndigheten tagit ut med stöd av 4 § avgiftsförordningen (1992:191) med 71 097 tkr.
- Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning – Finansiella villkor".
- Tilldelade bemyndiganden och gjorda åtaganden avser beställningsbemyndiganden för anslagen 1:1 och 1:3. Fördelningen framgår av "Anslagsredovisning - Redovisning av beställningsbemyndigande".

RESULTATRÄKNING

Belopp (tkr)	2023	2022	Not
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag	54 213 369	51 461 640	1
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1 502 547	1 415 476	2
Intäkter av bidrag	8 818	19 560	3
Finansiella intäkter	295 933	78 741	4
Summa Verksamhetens intäkter	56 020 666	52 975 417	
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	-20 771 044	-18 947 836	5
Kostnader för lokaler	-3 807 862	-3 460 094	
Övriga driftkostnader	-30 843 757	-29 759 828	6
Finansiella kostnader	-85 742	-53 115	7
Avskrivningar och nedskrivningar	-6 170 384	-6 145 172	
Summa Verksamhetens kostnader	-61 678 789	-58 366 045	
Verksamhetsutfall	-5 658 123	-5 390 628	
Uppbördsverksamhet			
Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras	130 537	59 888	8
Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet	-130 537	-59 888	
Saldo	0	0	
Transfereringar			
Medel som erhållits från statsbudgeten för finansiering av bidrag	1 520 093	583 801	
Lämnade bidrag	-2 665 016	-1 052 484	9
Saldo	-1 144 924	-468 683	
Årets kapitalförändring	-6 803 046	-5 859 310	10

BALANSRÄKNING

Tillgångar (tkr)	Utgående balans 2023-12-31	Utgående balans 2022-12-31	Not
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utveckling	0	1 145	11
Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar	0	0	11
Summa Immateriella anläggningstillgångar	0	1 145	
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	246 937	265 922	12
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	1 359 975	1 513 058	12
Pågående nyanläggningar	520 456	416 553	12
Beredskapstillgångar	91 694 748	86 547 626	13
Förskott avseende materiella anläggningstillgångar	203 236	0	14
Summa Materiella anläggningstillgångar	94 025 352	88 743 158	
Varulager m.m.			
Varulager och förråd	89 448	94 778	15
Summa Varulager m.m.	89 448	94 778	
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar	214 653	138 999	
Fordringar hos andra myndigheter	1 287 503	1 381 859	16
Övriga kortfristiga fordringar	22 450	22 754	17
Summa Kortfristiga fordringar	1 524 605	1 543 612	
Periodavgränsningsposter			
Förutbetalda kostnader	845 548	578 247	18
Övriga upplupna intäkter	208 545	125 545	19
Summa Periodavgränsningsposter	1 054 093	703 792	
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	-593 517	976 948	20
Summa Avräkning med statsverket	-593 517	976 948	
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret	10 278 353	9 728 921	21
Kassa och bank	348 190	25 098	
Summa Kassa och bank	10 626 544	9 754 019	
Summa Tillgångar	106 726 526	101 817 452	

BALANSRÄKNING (FORTS)

Kapital och skulder (tkr)	2023-12-31	2022-12-31	Not
Myndighetskapital			22
Statskapital	99 359 268	93 312 939	23
Balanserad kapitalförändring	-1 799 868	-1 802 175	22
Kapitalförändring enligt resultaträkningen	-6 803 046	-5 859 310	10
Summa Myndighetskapital	90 756 354	85 651 453	
Avsättningar			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	408 310	386 112	24
Avsättningar för avhjälpande av miljöskador	1 698 823	1 833 603	25
Övriga avsättningar	769 751	860 915	26
Summa Avsättningar	2 876 883	3 080 630	
Skulder m.m.			
Lån i Riksgäldskontoret	1 318 771	1 252 749	27
Kortfristiga skulder till andra myndigheter	2 831 656	2 724 703	28
Leverantörsskulder	4 513 812	4 351 665	
Övriga kortfristiga skulder	350 003	283 971	29
Summa Skulder m.m.	9 014 241	8 613 088	
Periodavgränsningsposter			
Upplupna kostnader	4 079 047	4 457 928	30
Övriga förutbetalda intäkter	0	14 353	31
Summa Periodavgränsningsposter	4 079 047	4 472 281	
Summa Kapital och Skulder	106 726 526	101 817 452	

Ansvarsförbindelser

Ansvarsförbindelser för avhjälpande av miljöskador

6 Mdkr

6 Mdkr

32

ANSLAGSREDOVISNING

REDOVISNING MOT ANSLAG (TKR)

Anslag	Not	Ingående överföringsbelopp	Årets tilldelning enligt regleringsbrev	Omdisponerade anslagsbelopp	Indragning	Totalt disponibelt belopp	Utgifter	Inkomster	Utgående överföringsbelopp	
Anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap										
1.1.	Förbandsverksamhet och beredskap	33	10 525	31 247 653	-63 343	0	31 194 835	-33 051 978	1 584 288	-272 856
1.1.	Stattlig ålderspensionsavgift	33	-8	126 675	63 343	0	190 010	-188 679	0	1 331
1.1.	Vidmakthållande av materiel och anläggningar	33	-1 017 878	18 972 944	0	0	17 955 066	-18 346 714	184 144	-207 504
1.1.	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten	33	2 335	1 408 776	0	0	1 411 111	-1 418 655	0	-7 544
1.2.	Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	33	238 417	705 000	60 000	-204 172	799 245	-766 457	4 641	37 429
1.2.	Försvarsmaktens övriga insatser internationellt	33	18 703	1 053 512	-60 000	-6 853	1 005 362	-681 017	8 573	332 918
1.3.	Anskaffning av materiel och anläggningar	33	-231 743	6 217 313	0	0	5 985 570	-5 363 972	25 586	647 185
1.4.	Forskning och teknikutveckling	33	4 246	951 905	0	-4 246	951 905	-943 357	0	8 548
Anslag inom Utgiftsområde 5 Internationell samverkan										
1.2.	Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	33	15 069	63 670	0	-13 266	65 474	-40 850	66	24 689
	Summa		-960 334	60 747 448	0	-228 537	59 558 578	-60 801 680	1 807 297	564 195

REDOVISNING MOT INKOMSTITTEL (TKR)

Inkomstittel	Beräknat belopp	Inkomster	
3312	Övriga inkomster av försäld egendom	-	68 970
4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	-	61 567
	Summa	-	130 537

REDOVISNING AV BESTÄLLNINGSBEMYNDIGANDE (TKR)

Anslag	Tilldelat bemyndigande	Ingående åtaganden	Utestående åtaganden	Utestående åtagandenas fördelning per år				
		2023	2023	2024	2025	2026	2027-	
1:1.3	Vidmakthållande av materiel och anläggningar	29 842 000	27 338 920	23 396 085	10 927 635	6 638 460	3 041 930	2 788 060
1:3.2	Anskaffning av materiel och anläggningar	19 222 000	10 177 896	10 872 290	5 694 364	3 467 931	1 337 023	372 972

Fördelningen avser utestående åtaganden uppdelade på de år när infrianden (redovisning mot anslag) beräknas ske. Beräkningen är gjord med hänsyn tagen till de prognoser för leveranser (infrianden) som respektive leverantör lämnar till Försvarsmakten.

Skillnad mellan utgående åtaganden 2022 och ingående åtaganden 2023 beror på renodling av investeringar. Renodlingen har medfört att utestående åtaganden om 1 909 tkr överförs från anslagsposten 1:1.3 till anslagsposten 1:3.2.

Anslagsposten 1:3.2 finansierar bland annat ökade lagernivåer av beredskapsvaror och återanskaffning av materiel som skänkts till Ukraina. Anslagsposten har till följd av försämrat omvärldsläge och stöd till Ukraina utökats betydligt. Försvarsmakten har dock under 2023 inte omsatt planerade investeringar till beställningar gentemot leverantörer i tillräckligt stor omfattning.

FINANSIELLA VILLKOR (TKR)

Anslag		Anslagskredit	Anslagsbehållning som disponeras 2023	Indrag av anslagsbelopp från 2022	Utnyttjad anslagskredit	Överdrag	Anslagssparande
Anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap							
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	3 105 265	3%	0	-272 856	0	0
1:1.2	Stattlig ålderspensionsavgift	3 800	3%	0	0	0	1 331
1:1.3	Vidmakthållande av materiel och anläggningar	1 973 894	3%	0	-207 504	0	0
1:1.4	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten	42 263	3%	0	-7 544	0	0
1:2.1	Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	21 600	3%	-204 172	0	0	37 429
1:2.2	Försvarsmaktens övriga insatser internationellt	23 445	3%	-6 853	0	0	232 918
1:3.2	Anskaffning av materiel och anläggningar	531 731	3%	0	0	0	647 185
1:4.1	Forskning och teknik-utveckling	28 557	Inget	-4 246	0	0	8 548
Anslag inom Utgiftsområde 5 Internationell samverkan							
1:2.1	Freds- och säkerhets-främjande verksamhet	2 060	3%	-13 266	0	0	24 689
Summa		5 732 615		-228 537	-487 904	0	1 052 099

REDOVISNING AV UTFALL MOT VILLKOR I REGLERINGSBREV OCH REGERINGSBESLUT FÖR 2023

Nr	Villkor för anslag	Utfall (tkr)
Anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap		
1:1 ap.1 Förbandsverksamhet och beredskap		
4	Högst 2 500 tkr får användas till stöd för utländskt deltagande vid Partnerskap för fred-aktiviteter samt aktiviteter i andan av Partnerskap för fred och motsvarande i Sverige och utlandet.	0
5	Högst 150 000 tkr får användas för uppdragsersättning till de frivilliga försvarsorganisationerna för deras utbildningsverksamhet, inklusive ungdomsverksamhet.	150 000
6	Högst 75 000 tkr får användas till organisationsstöd enligt 5 § förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. Av dessa medel får högst 1 700 tkr användas för bidrag till Försvarets civila idrottsförbund och till vissa militära tidskrifter.	75 000 1 700
7	Högst 30 000 tkr får användas till statsbidrag till frivilliga veteransoldat- och anhörigorganisationer för verksamhet som stödjer Försvarsmaktens personal före, under och efter tjänstgöring i internationella militära insatser samt anhöriga till sådan personal.	25 350
8	Försvarsinspektören för hälsa och miljö ska tilldelas högst 28 000 tkr. Av dessa medel ska lägst 2 000 tkr användas för dess kontroll och tillsynsverksamhet exklusive lönekostnader. ¹⁾	25 168 1 579
9	Försvarsmakten får använda högst 92 630 tkr som abonnemangsavgift för det gemensamma radiokommunikationssystemet Rakel. Beloppet ska betalas efter fakturering från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.	92 630
10	Högst 5 000 tkr får användas för förtroende- och säkerhetsskapande verksamhet i enlighet med bilaga 3.	2 366
13	10 000 tkr får användas för att finansiera kostnader i syfte att stärka cybersäkerheten inom ramen för ett nationellt cybersäkerhetscenter.	10 000
14	Högst 520 000 tkr får användas för att genomföra en försörjningslösning för krigsmaterielsystem som Sverige överlätit som gåva till Ukraina.	13 271
1:1 ap.2 Statlig ålderspensionsavgift		
2	Högst 63 343 tkr får användas för att reglera statliga ålderspensionsavgifter som tidigare ej har betalats in inklusive ränta	62 003
1:2 ap.1 Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Europeiska fredsfaciliteten och Athena		
1	För respektive insats får Försvarsmakten använda högst följande belopp per insats (beloppen avser särutgifter):	
	Minusma	275 000 270 296
	Återställningskostnader och insatsrelaterade gemensamma kostnader	100 000 98 746
	Uppföljning personal i internationella insatser	20 000 14 578
	Europeiska fredsfaciliteten och Athena	355 000 350 555
	Sudan	30 000 27 641
1:4 ap.1 Forskning och teknikutveckling		
2	Högst 25 000 tkr får användas för flygteknisk forskning inom NFFP i enlighet med de beslut som fattas inom programmet.	25 000
Anslag inom Utgiftsområde 5 Internationell samverkan		
UD2023/09827	1:2 ap.1 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	
	Av medlen får 56 000 tkr användas för personalbidrag inom ramen för EU-delegationer samt FN:s och andra organisationers insatser enligt specifikation.	39 703
	Av medlen får 2 800 tkr användas för annan insatsnära verksamhet i form av t.ex. insatsförberedande utbildning.	1 112
	200 tkr får användas för att stödja en utbildningsinsats för kvinnliga militärobservatörer inom ramen för UNMOC	0

1. Minskat behov av konsulttjänst, ökad andel av tillsyn har kunnat genomföras utan att behöva resa samt vakanser har medfört ett lägre utfall.

FINANSIERINGSANALYS

Belopp (tkr)	2023		2022		Not
DRIFT					
Kostnader		-55 116 310		-52 161 647	34
Finansiering av drift:					
Intäkter av anslag	54 213 369		51 461 640		
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1 502 547		1 415 476		-
Intäkter av bidrag	8 818		19 560		
Övriga intäkter	295 933		78 741		
Summa medel som tillförts för finansiering av drift		56 020 666		52 975 417	
Minskning (+) av lager		5 329		476 792	
Minskning (+) av beredskapsvaror i lager		390 989		424 518	
Ökning (-) av kortfristiga fordringar		-331 295		-639 478	35
Ökning (+) av kortfristiga skulder		49 766		2 462 967	36
Kassaflöde från drift		1 019 146		3 538 571	
INVESTERINGAR					
Investeringar i materiella tillgångar	-3 791 238		-3 674 331		
Investeringar i immateriella tillgångar	0		0		
Summa investeringsutgifter		-3 791 238		-3 674 331	
Finansiering av investeringar:					
Lån från Riksgäldskontoret	318 651		250 121		
- amorteringar	-252 629		-246 540		
Ökning av statskapital med medel som erhållits från/tillförts statens budget	3 260 921		2 906 781		
Summa medel som tillförts för finansiering av investeringar		3 326 943		2 910 362	
Förändring av kortfristiga fordringar och skulder		-107 868		49 932	
Kassaflöde till investeringar		-572 163		-714 037	
UPPBÖRDSVERKSAMHET					
Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras	130 537		59 888		
Inbetalningar i uppbördsverksamhet		130 537		59 888	
Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet		-130 537		-59 888	
Kassaflöde uppbördsverksamhet		0		0	
TRANSFERERINGSVERKSAMHET					
Lämnade bidrag	-2 665 016		-1 052 484		
Utbetalningar i transfereringsverksamhet		-2 665 016		-1 052 484	
Finansiering av transfereringsverksamhet:					
Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag	1 520 093		583 801		
Summa medel som tillförts för finansiering av transfereringsverksamhet		1 520 093		583 801	
Kassaflöde till transfereringsverksamhet		-1 144 924		-468 683	
Förändring av likvida medel		-697 941		2 355 851	
SPECIFIKATION AV FÖRÄNDRING AV LIKVIDA MEDEL					
Likvida medel vid årets början		10 730 967		8 375 116	
Ökning (+) av kassa och bank	323 093		-25 771		
Ökning (+) av tillgodohavande RGK	549 432		193 686		
Minskning (-) av avräkning med statsverket	-1 570 466		2 187 936		
Summa förändring av likvida medel		-697 941		2 355 851	
Likvida medel vid årets slut		10 033 026		10 730 967	

TILLÄGGSUPPLYSNINGAR OCH NOTER

Alla belopp redovisas i tusentals kronor (tkr) om inget annat anges. Till följd av detta kan summeringsdifferenser förekomma vid manuella summeringar.

REDOVISINGS- OCH VÄRDERINGSPRINCIPER

Allmänt

Myndighetens bokföring följer god redovisningssed och förordningen (2000:606) om myndigheters bokföring samt Ekonomistyrningsverkets (ESV) föreskrifter och allmänna råd till denna förordning. Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag samt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till denna förordning.

I enlighet med ESV:s föreskrifter till 10 § förordningen (2000:606) om myndigheters bokföring tillämpar myndigheten brytdagen den 5 januari. Om det är en lördag eller söndag blir närmast föregående vardag brytdag. Som periodavgränsningspost bokförs huvudsakligen belopp överstigande 100 tkr.

Värdering av anläggningstillgångar

Försvarsmakten redovisar tillgångar i balansräkningen när det kan säkerställas att tillgången kontrolleras av myndigheten, d.v.s. när underlag inkommit och kontroll av leverans kunnat genomföras.

Komponentredovisning

Försvarsmakten gör en bedömning i samband med anskaffningen om en anläggningstillgång ska delas upp i komponenter: om anläggningstillgångens totala anskaffningsvärde överstiger 100 mnkr, komponentens värde är mer än tio procent av huvudanläggningens totala anskaffningsvärde samt nyttjandeperioden är mindre än 50 procent gentemot huvudanläggningen. För att en tillgång ska vara föremål för uppdelning i komponenter ska samtliga dessa tre kriterier vara uppfyllda.

Under 2023 har Försvarsmakten inte redovisat några objekt som komponenter till huvudanläggningar då bedömningen är att det inte funnits några objekt som uppfyllt dessa tre kriterier.

Immateriella anläggningstillgångar

Immateriella anläggningstillgångar består av programvaror, licenser för datorprogram och utveckling som är av väsentligt värde för verksamheten under kommande år. Programvaror och licenser aktiveras i de fall anskaffningsutgiften överstiger 50 tkr. Utveckling aktiveras om de sammanlagda utgifterna överstiger 1 000 tkr.

Materiella anläggningstillgångar

Materiella anläggningstillgångar som består av anskaffningar (undantaget beredskapstillgångar) med en ekonomisk livslängd om minst tre år och ett anskaffningsvärde av minst 50 tkr, redovisas som anläggningstillgång.

Beredskapstillgångar

Förnödenheter för krigsändamål och beredskap, som har anskaffats för att klara landets behov vid kris och krig, definieras som beredskapstillgångar. Beredskapstillgångarna indelas i beredskapsinventarier och beredskapsvaror. För beredskapsinventarier är gränsen för aktivering 250 tkr.

Beredskapsvaror i lager värderas enligt principer för lagerredovisning. Försvarsmakten beräknar anskaffningsvärdet enligt principen genomsnittligt anskaffningsvärde. Försvarsmakten bedriver löpande ett kvalitetsarbete i syfte att löpande redovisa ett rättvisande lagervärde. Detta kan föranleda omvärdering av lagret.

Avskrivningstider

Avskrivningar enligt plan beräknas linjärt på tillgångarnas ursprungliga anskaffningsvärde med avskrivningstider som fastställs efter bedömning av tillgångarnas ekonomiska livslängd.

Verksamhetsinventarier

3 år	Licenser till datorprogram
3-5 år	Egenutvecklade it-system
3 år	Persondator med kringutrustning
5 år	Lätta transportmedel, kommunikationsmedel, minidator, kontorsapparater, djur och övrigt
10 år	Verkstads- och tillverkningsutrustning, telefonväxlar, utbildningsanläggningar, simulatorer, tävlingsvapen, viss köksutrustning, tyngre transportmedel, förbättring på annans fastighet, datomät, stordatorer, möbler och inredning

15 år	Båtar
-------	-------

Beredskapsinventarier

3 år/5 år/10 år	Övriga beredskapsinventarier
10 år	Modifiering av materiel
15 år/25 år	Stridsfordon, fartyg, flygplan och helikoptrar (individredovisade materielsystem)

Avskrivningstiden kan i förekommande fall variera inom en anläggningsklass beroende på att individuella bedömningar gjorts i samråd med sakkunniga.

Varulager

Varulager har värderats till genomsnittligt anskaffningsvärde.

Fordringar

Fordringar värderas till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli betalt.

Tillgångar och skulder i utländsk valuta

Tillgångar och skulder i utländsk valuta redovisas i bokslutet omräknade till balansdagskurs. Valutakursdifferenser redovisas som finansiella intäkter respektive kostnader.

Avsättningar

Avsättningar för pensioner

Försvarsmakten omfattas som statlig myndighet av det statliga tjänstepensionsavtalet PA 16 vilket gäller från och med 1 januari 2016. Avtalet reglerar tjänstepension, sjukpension och efterlevandepension.

För yrkesofficerare, som har möjlighet att gå i ålderspension vid 61 års ålder, betalar Försvarsmakten dessutom en engångsavgift om 6,9 procent av lönen eller pensionsunderlaget för kalenderåret före det år individen uppnår pensionsåldern.

Kollektivavtalet Avtal om avsättning till Kåpan Extra för yrkesofficerare vid Försvarsmakten (HKV 16 115:60302) stadgar därtill erläggandet av en kompensatorisk extra tjänstepensionspremie för de tjänstgörande yrkesofficerare som per 2008-01-01 var födda 1959 eller senare, och därför omfattades av reglerna om höjd pensionsålder, från 60 till 61 år.

Gällande tjänstekategorin flygförare födda före 1988, vilka har möjlighet att gå i ålderspension vid 55 års ålder, erläggs vid nyttjande av denna tjänsteförmån även en kompensatorisk engångspremie för att individens ålderspension ska vara fullt finansierad från och med 61 års ålder.

Flygförare som är födda 1988 eller senare och som påbörjade anställning eller flygutbildning före 2016 har fått ett personligt beslut om förmånligare pensionsvillkor av Arbetsgivarverket, vilket innebär att de kan gå i pension vid 55 års ålder. Uttag av övriga tjänstepensioner beräknas kunna ske tidigast vid 66 års ålder.

Sedan 2018 tillämpar Försvarsmakten arbetsgivarverktyget "Enskild överenskommelse Y0" (FM2019-14207:2) vilket innebär att av arbetsgivaren identifierade yrkesofficerare med nyckelkompetens som väljer att kvarstå i anställning efter uppnådd pensionsålder vid 61 år (55 år för flygförare) får tjänstepensionsavsättning om 30 procent av grundlönen, placerad inom valbar del enligt pensionsavtalet PA 16. Beslut fattas av arbetsgivaren och gäller i normalfallet för en tid om två år, med möjlighet till förlängning med ett år i taget.

Avsättningar för pensionsförpliktelser gällande delpensioner och flygförarpension före 61 års ålder skuldförs och redovisas till det försäkringstekniska värdet av pensionsåtagandena i enlighet med vad SPV fastställt och på årsbasis tillkännagivit. 2023 använde SPV ett ränteantagande på -1,5 procent (-1,5 procent för 2022) som diskonteringsränta för beräkningen.

Enligt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag ska därutöver effekten av försäkringstekniska omvärderingar av avsättningar för pensionsförpliktelser för egna anställda, som avser förmåner efter avslutad anställning, redovisas direkt mot myndighetskapital. För 2023 uppgick beloppet till 0 tkr (875 tkr 2022) inklusive särskild löneskatt på pensionskostnader (SLP).

De centrala parterna i det statliga avtalsområdet beslutade 2023-05-05 om förändringar i det statliga tjänstepensionsavtalet PA 16 från 2024-01-01. De största förändringarna gäller civilanställd personal födda före 1988 där inbetalning till de premiebestämda pensionerna blir högre samt att inbetalningen sker vid fortsatt arbete fram till 69 år. Yrkesofficerare födda före 1988 får också högre inbetalning till de premiebestämda pensionerna samt att inbetalningen sker vid fortsatt arbete fram till 69 år. För Yrkesofficerare födda före 1988 finns också en möjlighet att teckna enskild överenskommelse med Försvarmakten om att skjuta upp uttaget av officerspensionen före 65 år, vilket kan göras som längst i 48 månader.

Prognosen visar att pensionskostnaden ökar för de flesta statliga arbetsgivare. Kostnaderna för premiebestämd pension följer löneutvecklingen hos Försvarmakten. Att kostnaderna för förmånsbestämd pension och kollektiva premier ökar för 2024 beror framför allt på den höga inflationen och den medföljande stora höjningen av prisbasbeloppet som driver upp pensionsnivåerna. Löneutvecklingen för de anställda och avtalets regler för beräkning av pensionsunderlagen har stor betydelse för pensionskostnaden. Vid beräkning av pensionsunderlagen har prisbasbeloppet stor påverkan.

Genom att värdesäkringspremien sänks från 4,0 procent till 2,8 procent av pensionsunderlaget blir dock ökningen av kostnaderna för förmånsbestämd pension mindre än den skulle ha blivit annars. Höjningen av premieräntan från -1,2 procent till -0,6 procent bidrar till att hålla ner nivån på sparpremien.

Avsättningar för miljöåtgärder

Vid avsättning för miljöåtgärder belastas inte anslaget. Anslagsavräkning sker först när åtgärderna genomförs enligt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Försvarmakten redovisar avsättningar för sanering av förorenade områden utifrån det register som finns över förorenade områden i den takt tillförlitliga kostnadsbedömningar görs för objekten. Försvarmakten redovisar också avsättningar för de tvister som uppstår med tredje part rörande föroreningar som har eller kan ha orsakats av Försvarmaktens verksamhet. Principen för bokföring är att avsättning sker då tvisten bedöms rendera i en förlikning eller en lagakraft vunnit dom och när en preliminär bedömning kan göras av belopp och tidpunkt. Vid de fall beloppen inte är möjliga att uppskatta har försiktighetsprincipen tillämpats och hela skadeståndsanspråket bokförts.

Stöd till Ukraina

Under året har Försvarmakten lämnat stöd till Ukraina enligt beslut av regeringen, i form av finansiellt bidrag, av materiel, utbildning och andra tjänster. Försvarmakten har till viss del fått ersättning som motsvarar återanskaffningsvärdet av skänkt materiel för att bibehålla försvarsförmåga. Lämnat stöd till Ukraina redovisas till bokfört lagervärde enligt gällande redovisningsprinciper.

UNDANTAG FRÅN EKONOMIADMINISTRATIVA REGELVERKET

Enligt regleringsbrevet för 2023 gäller följande undantag från ekonomiadministrativa regelverket:

1. Försvarsmakten undantas från 12 § anslagsförordningen (2011:223) enligt nedan.

a) Försvarsmakten får, vad avser förstagångsanskaffning (dvs. första lageruppbyggnad) för ny materiel, anskaffa beredskapsvaror under anslaget 1:3 ap.2 Anskaffning av materiel och anläggningar. Försvarsmakten får under anslaget 1:1 ap.3 Vidmakthållande av materiel och anläggningar återanskaffa beredskapsvaror. Efter hand som förbrukning av beredskapsvaror sker i förbandsverksamheten ska kostnaden för detta föras mot anslaget 1:1 ap.1 Förbandsverksamhet och beredskap och motsvarande belopp föras som intäkt mot anslaget 1:3 ap.2 Anskaffning av materiel och anläggningar eller anslaget 1:1 ap.3 Vidmakthållande av materiel och anläggningar. Denna princip får även tillämpas vad gäller förnödenheter, inklusive drivmedel, anskaffade före 1 januari 2008.

b) När Försvarsmakten förbrukar ammunition m.m. vid insatser internationellt ska kostnaden för detta föras mot anslaget 1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt och motsvarande belopp föras som intäkt mot anslagen 1:1 ap.1 Förbandsverksamhet och beredskap eller 1:1 ap.3 Vidmakthållande av materiel och anläggningar.

2. Försvarsmakten behöver inte finansiera investeringar i anläggningstillgångar som används eller kommer att användas i samband med internationella insatser med lån i Riksgäldskontoret enligt 2 kap. 1§ kapitalförsörjningsförordningen (2011:210).

3. Försvarsmakten undantas från kravet att redovisa enbart samhällsinvesteringar i myndighetens verksamhet enligt 9 kap 4 § Förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag. Undantaget gäller för Försvarets materielverks samhällsinvesteringar avseende försvarets ägande vid industrin (FÄVI).

LEDANDE BEFATTNINGSHAVARE I FÖRSVARSMAKTEN

Lön och andra ersättningar har av Försvarsmakten utbetalats till ledande befattningshavare under 2023 enligt nedanstående tabell. I tabellen redovisas även uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag och stiftelser.

Titel	Namn	Lön och andra ersättningar (kr)	Förmåner (kr)	Uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag
Överbefälhavare	Micael Bydén	2 162 794	7 810	Ledamot i styrelsen för Arbetsgivarverket Ambassadör för Börje Salmings Stiftelse ALS Ledamot i styrelsen för Bydén OPS AB
Generaldirektör	Mikael Granholm	1 523 914	2 475	Ledamot i insynsrådet för Plikt- och prövningsverket Ledamot i Riksdagsdirektörens råd
Chef för försvarsstaben	Michael Claesson	1 456 526	0	Ledamot i insynsrådet för Folke Bernadotteakademien Ledamot i MSB insynsråd Ledamot i styrelsen för FMV
Chef för operationsledningen	Carl-Johan Edström	1 404 879	7 000	Ledamot i styrelsen för FMV
Chef för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten ¹⁾	Lena Hallin	539 551	960	
Chef för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten ²⁾	Thomas Nilsson	1 240 951	0	
Sveriges Militära representant Bryssel ³⁾	Jonas Haggren	1 383 303	4 654	Ledamot i styrelserna för Teracom AB och Teracom Group AB
Chefsjurist	Carin Bratt	1 329 632	0	Ledamot av Totalförsvarets Folkrådet Ledamot i Statens Överklagandenämnd
Kommunikationsdirektör ⁴⁾	Peder Ohlsson	1 182 617	0	Direktionens ordförande för Konungens Hospitalfond
Kommunikationsdirektör ⁵⁾	Anna Siverstig	940 013	1870	

1. Chef för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten till och med 2023-04-30.
2. Chef för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten från och med 2023-05-01.
3. Sveriges Militära representant från 2023-07-01.
4. Kommunikationsdirektör till och med 2023-09-30.
5. Kommunikationsdirektör från och med 2023-10-01.

LEDAMÖTER I INSYNSRÅDET VID FÖRSVARSMAKTEN

Regeringen har utsett följande personer att vara ledamöter i insynsrådet vid Försvarsmakten från och med den 14 juli 2022 till och med den 31 maj 2025 respektive från och med den 7 juli samt den 14 december 2023 till och med den 31 juli 2026.

Namn	Uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter samt uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag
<i>Från och med den 14 juli 2022 till och med den 31 maj 2025</i>	
Niklas Karlsson	Ledamot i Landskrona Stadshus AB styrelse och Hillehög Företagspark AB
Åsa Söderström Winberg	Styrelseledamot i OEM International AB, Fibo AS, Skanska AB, Delete Oy
<i>Från och med den 7 juli 2023 till och med den 31 juli 2026.</i>	
Jörgen Berglund	
Micael Säll Lindahl	
Johanna Sandwall	
Magnus Önnestig	
Klas Balkow	Ordförande i: Dagab Inköp & Logistik AB, Willy:s AB, Hemköpskedjan AB, Axfood Snabbgross AB, Axfood IT AB Styrelseledamot i: Svenska Handel AB, Svensk Dagligvaruhandel, Ekonomisk Förening Axfood Investering och Utveckling AB
<i>Från och med den 14 december 2023 till och med den 31 juli 2026.</i>	
Mikael Oscarsson	

Inga ersättningar har utgått under 2023.

NOTER TILL RESULTATRÄKNINGEN

1. Intäkter av anslag

(tkr)	2023	2022
Intäkter av anslag i resultaträkningen	54 213 369	51 461 640
Netto utgifter/inkomster i anslagsredovisningen	-58 994 383	-54 952 222
Summa	-4 781 014	-3 490 582
Skillnaden beror på:		
- utgiftsmässiga anslag som räknas av mot statskapital	-3 260 921	-2 906 781
- redovisning i transfereringsavsnittet som medel som erhållits från statens budget för finansiering av lämnade bidrag	-1 520 093	-583 801
Summa	-4 781 014	-3 490 582

2. Intäkter av avgifter och andra ersättningar

(tkr)	2023	2022
Intäkter av avgifter och andra ersättningar, varav: ¹⁾	1 502 547	1 415 476
avgiftsbelagd uppdragsverksamhet ^{2) 3)}	1 402 621	1 148 139
avgifter som tagits ut med stöd av 4§ avgiftsförordningen (1992:191) ³⁾	71 097	238 973
offentligrättsliga avgifter	30	34
intäkter från försäljning av övertalig materiel	17 538	20 937
intäkter enligt 6 kap. 1§ kapitalförsörjningsförordningen (2011:210)	11 184	7 379
intäkter av övriga ersättningar	76	13

1. Av intäkterna avser 963 053 tkr (1 003 914 tkr) intäkter från FMV. Av detta består 965 795 tkr (873 703 tkr) av intäkter där Försvarsmakten varit både beställare och underleverantör till FMV. Försvarsmakten bedriver inte tjänsteexport, men lämnar stöd till FMV.
2. Den avgiftsbelagda uppdragsverksamheten redovisas i resultatredovisningen under avsnittet "Avgiftsfinansierad verksamhet".
3. Under 2023 har en omklassificering skett vad gäller avgiftsintäkter, främst utbildnings- och transporttjänster, som tidigare redovisats med stöd av 4§ avgiftsförordningen och nu redovisas som uppdragsintäkter.

3. Intäkter av bidrag

(tkr)	2023	2022
Lönebidrag samt bidrag för nystartsjobb och anställningsstöd från Arbetsförmedlingen	2 082	2 292
Ersättning för höga sjuklönekostnader från Försäkringskassan	0	16 423
Sjuklönebidrag från Försäkringskassan	789	620
Omställnings- och kompetensbidrag	4 988	0
Övriga bidrag	959	225
Summa	8 818	19 560

4. Finansiella intäkter

(tkr)	2023	2022
Ränta på räntekonto i Riksgäldskontoret ¹⁾	244 151	58 623
Valutakursvinster på fordringar och skulder	51 394	19 809
Övriga finansiella intäkter	388	308
Summa	295 933	78 741

1. Genomsnittsräntan 2023 var 3,475 % (2022 0,758 %).

5. Kostnader för personal

(tkr)	2023	2022
Lönekostnader exkl. arbetsgivaravgifter, pensionspremier och andra avgifter enligt lag och avtal	-13 116 915	-11 782 498
Varav arvoden	-46 513	-41 068
Sociala avgifter enligt lag och avtal samt pensionskostnader	-7 095 598	-6 433 042
Övriga personalkostnader ¹⁾	-558 531	-732 296
Summa	-20 771 044	-18 947 836

1. Övriga personalkostnader 2023 är 245 337 tkr lägre då särkostnader för stöd till Ukraina istället redovisas som lämnade bidrag avseende tjänster.

6. Övriga driftkostnader

(tkr)	2023	2022
Reparationer och underhållsarbeten mark och krigsanläggningar	-3 947 979	-3 410 768
Rekryter, officersaspiranter och hemvärdet	-1 443 270	-1 214 242
Varor och förändring av varulager	-5 520 542	-5 927 611
Materiellnära tjänster	-9 644 407	-8 917 188
Datatjänster	-1 215 782	-1 058 376
Övriga tjänster	-5 571 625	-6 283 599
Övrigt	-3 500 152	-2 948 043
Summa	-30 843 757	-29 759 828

Belopp från föregående år är omräknade då noten har fått en ny uppställning.

Övriga driftkostnader 2023 är 211 037 tkr lägre då kostnader för stöd till Ukraina istället redovisas som lämnade bidrag avseende tjänster.

7. Finansiella kostnader

(tkr)	2023	2022
Ränta på lån i Riksgäldskontoret ¹⁾	-45 464	-9 015
Valutakursförluster på fordringar och skulder	-35 757	-43 540
Övriga finansiella kostnader	-4 521	-560
Summa	-85 742	-53 115

1. Genomsnittsräntan 2023 var 3,475 % (2022 0,758 %).

8. Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras

(tkr)	2023	2022
Övriga inkomster av försäld egendom	68 970	0
Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	61 567	59 888
Summa	130 537	59 888

9. Lämnade bidrag

(tkr)	2023		2022	
	Lämnat	Regleringsbrev	Lämnat	Regleringsbrev
Frivilliga försvarsorganisationer	-73 300	-73 300	-73 272	-73 300
Militära tidskrifter och idrottsförbund	-1 700	-1 700	-1 700	-1 700
Statsbidrag Veteranstöd	-25 350	-30 000	-23 110	-30 000
VINNOVA	-25 000	-25 000	0	0
Övrigt	-22	0	0	0
NATO GLOBAL NAF	-15 000	0	-1 197	0
European peace facility	-293 888	-330 000	-162 887	-300 000
United Nation	-14 124	0	0	0
Bidrag till Ukraina	-2 216 633	0	-790 317	0
Varav:				
Finansiellt stöd Ukraina	-600 000	0	-321 634	0
Överlämnad materiel Ukraina ¹⁾	-1 144 924	0	-468 683	0
Försörjningslösning Ukraina	-13 271	-520 000	0	0
Utbildning Ukraina	-357 161	0	0	0
Transporter och övriga tjänster	-101 277	0	0	0
Summa	-2 665 016	0	-1 052 484	0

1. Bokfört värde för materiel som lämnats till Ukraina.

10. Årets kapitalförändring

(tkr)	2023	2022
Förändring av beredskapsvaror i lager	753 935	44 164
Omklassificering av drivmedel till beredskapsvara	0	481 025
Beredskapsmateriel, överlämnade till Ukraina ¹⁾	-1 144 924	-468 683
Av- och nedskrivningar på beredskapsinventarier och samhällsinvesteringar	-5 921 039	-5 898 125
Avyttring av beredskapsinventarier	-594 495	-20 874
Förändring av avsättning för avhjälpande av miljöskador	103 477	3 183
Summa	-6 803 046	-5 859 310

1. Bokfört värde för materiel som lämnats till Ukraina.

NOTER TILL BALANSRÄKNINGEN**11. Immateriella anläggningstillgångar för verksamheten**

(tkr)	Balanserade utgifter för utveckling		Rättigheter och andra immateriella tillgångar	
	2023-12-31	2022-12-31	2023-12-31	2022-12-31
IB Anskaffningsvärde	3 633 443	3 633 443	107 942	107 942
Årets anskaffningar	0	0	0	0
Årets försäljningar/utrangeringar	-1 145	0	0	0
UB Anskaffningsvärde	3 632 298	3 633 443	107 942	107 942
IB Ackumulerade avskrivningar	-3 632 298	-3 632 298	-107 942	-107 942
Årets avskrivningar	0	0	0	0
UB Ackumulerade avskrivningar	-3 632 298	-3 632 298	-107 942	-107 942
Restvärde	0	1 145	0	0

12. Materiella anläggningstillgångar för verksamheten

(tkr)	Förbättringsutgifter på annans fastighet		Maskiner, inventarier, installationer m.m.		Pågående nyanläggningar	
	2023-12-31	2022-12-31	2023-12-31	2022-12-31	2023-12-31	2022-12-31
IB Anskaffningsvärde	1 340 664	1 324 048	7 302 927	7 125 569	416 553	387 325
Årets anskaffning	10 427	18 869	171 368	100 608	192 394	179 651
Omföring från pågående nyanläggningar till färdigställda	65 864	4 271	21 876	146 152	-87 740	-150 423
Årets försäljningar/utrangeringar	-558	-6 524	-26 576	-69 402	0	0
UB Anskaffningsvärde	1 416 397	1 340 664	7 469 595	7 302 927	521 207	416 553
IB Ackumulerade avskrivningar	-1 074 743	-989 530	-5 789 869	-5 445 286	0	0
Årets avskrivningar	-95 275	-91 736	-346 001	-412 612	-751	0
Årets försäljningar/utrangeringar	558	6 524	26 250	68 029	0	0
UB Ackumulerade avskrivningar	-1 169 460	-1 074 743	-6 109 620	-5 789 869	-751	0
Restvärde	246 937	265 922	1 359 975	1 513 058	520 456	416 553

13. Beredskapstillgångar

Beredskapstillgångar består både av överförda tillgångar från Försvarets materielverk och anskaffade tillgångar som redovisas mot anslagen. Avskrivningar på beredskapstillgångar ingår i årets kapitalförändring.

Beredskapsvaror i lager redovisas i balansräkningen som beredskapstillgångar. De omsätts i varierande grad i förbandsverksamheten och hanteras därför som omsättningstillgång i den löpande redovisningen. Årets lagerförändring ingår i årets kapitalförändring och omförs i början av nästa år till statskapital.

(tkr)	Beredskapsinventarier		Beredskapsvaror i lager	
	2023-12-31	2022-12-31	2023-12-31	2022-12-31
IB Anskaffningsvärde	180 917 718	171 841 574	0	0
IB Bokfört värde lager	0	0	35 468 018	31 757 201
IB Överförd anläggningstillgång till annan myndighet ¹⁾	-416 279	-15 057	0	0
Årets anskaffning inventarier	1 062 648	625 006	0	0
Årets försäljningar/utrangeringar	-3 556 611	-1 002 608	0	0
Årets överföring av inventarier från Försvarets materielverk	7 212 338	9 468 803	0	0
Årets anskaffning lager ²⁾	0	0	2 151 165	2 269 172
Omklassificering av drivmedel till beredskapsvara	0	0	0	481 025
Årets invärdering lager ³⁾	0	0	-223 436	40 640
Årets lagerändring ⁴⁾	0	0	-390 989	-424 518
Årets överföring av lager från Försvarets materielverk	0	0	2 031 024	1 344 498
UB Anskaffningsvärde	185 219 814	180 917 718	39 035 783	35 468 018
IB Ackumulerade avskrivningar	-129 838 110	-125 182 979	0	0
IB Överförd anläggningstillgång till annan myndighet ¹⁾	44 253	3 959	0	0
Årets avskrivningar/hedskrivningar	-5 729 108	-5 640 824	0	0
Årets försäljningar/utrangeringar	2 962 116	981 734	0	0
UB Ackumulerade avskrivningar	-132 560 849	-129 838 110	0	0
Restvärde	52 658 965	51 079 608	39 035 783	35 468 018

1. Beredskapsinventarier har överförts till FMV för nettovärdet 372 026 tkr (2022 11 098 tkr till SMHI).
2. Avser de lager som redovisas i system PRIO. Lager som hanteras utanför system PRIO ingår i posten årets lagerförändring.
3. Årets invärdering av lager avser korrigering av lagervärdet anskaffade beredskapsvaror. Årets invärdering av lager har bokförts direkt mot balansposten statskapital (se även not 22 – Statskapital).
4. I årets lagerändring ingår uttag från lager i PRIO samt lagersaldoförändringar utanför system PRIO.

14. Förskott avseende materiella anläggningstillgångar

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Förskott avseende beredskapslager	203 236	0
Summa	203 236	0

15. Varulager och förråd

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Trycksaker	39 818	42 931
Drivmedel	35 052	33 124
Övrigt	14 578	18 723
Summa	89 448	94 778

16. Fordringar hos andra myndigheter

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Kundfordringar	276 417	285 182
Skattefordringar	6 509	2 307
Ingående moms	1 004 577	1 094 371
Summa	1 287 503	1 381 859

17. Övriga kortfristiga fordringar

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Fordringar på personalen	14 821	13 735
Deposition utlandshyror	4 384	3 634
Övriga fordringar	3 246	5 385
Summa	22 450	22 754

18. Förutbetalda kostnader

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Förutbetalda hyror	7 947	2 669
Licenser	349 204	333 775
Pågående arbete hos FMV	84 692	30 953
Exportstöd från FMV	170 000	0
SAC-kostnader	73 035	59 561
Förskottsbetalda lagervaror	0	97 099
Återbetalning drivmedelsskatt	54 087	0
Övriga förutbetalda kostnader	106 583	54 190
Summa	845 548	578 247

19. Övriga upplupna intäkter

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Exportåtagande (FMV)	98 422	99 100
Pågående arbete i Försvarsmaktens verkstäder	37 909	24 481
Försäljning av materiel mot inkomsttitel	68 970	0
Övriga upplupna intäkter	3 244	1 964
Summa	208 545	125 545

20. Avräkning med statsverket

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Uppbörd		
Ingående balans	0	0
Redovisat mot inkomsttitel	-130 537	-59 888
Uppbördsmedel som betalats till icke räntebärande flöde	61 567	59 888
Skulder avseende uppbörd	-68 970	0
Anslag i icke räntebärande flöde		
Ingående balans	1 552	1 013
Redovisat mot anslag	40 785	47 073
Medel hänförliga till transfereringar m.m. som betalats till icke räntebärande flöde	-42 367	-46 534
Fordringar avseende anslag i icke räntebärande flöde	-30	1 552
Anslag i räntebärande flöde		
Ingående balans	975 403	-1 211 990
Redovisat mot anslag	58 953 598	54 905 149
Anslagsmedel som tillförts räntekonto	-60 668 778	-52 963 432
Återbetalning av anslagsmedel	215 271	245 676
Skulder avseende anslag i räntebärande flöde	-524 506	975 403
Övriga fordringar/skulder på statens centralkonto i Riksbanken		
Ingående balans	-7	-12
Inbetalningar i icke räntebärande flöde	63 217	66 970
Utbetalningar i icke räntebärande flöde	-44 021	-53 612
Betalningar hänförliga till anslag och inkomsttitlar	-19 200	-13 354
Övriga skulder på statens centralkonto i Riksbanken	-12	-7
Utgående balans statsverket	-593 517	976 948

21. Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret	10 278 353	9 728 921
<i>Belopp att reglera för december mellan räntekontot och statens centralkonto</i>	656	2 072
Räntekontokredit	2 140 000	2 000 000
Maximalt utnyttjad kredit	0	0

22. Myndighetskapital

Förändring av myndighetskapitalet (tkr)	Statskapital	Balanserad kapitalförändring	Kapitalförändring enligt resultaträkningen	Summa
Utgående balans 2022	93 312 939	-1 802 175	-5 859 310	85 651 453
A Ingående balans 2023	93 312 939	-1 802 175	-5 859 310	85 651 453
Justering av IB - överföring av beredskapsinventarier/-varor ¹⁾	-372 026	0	0	-372 026
Föregående års kapitalförändring	-5 862 493	3 183	5 859 310	0
Årets anskaffning samhällsinvesteringar	47 108	0	0	47 108
Årets anskaffning beredskapsinventarier	1 062 648	0	0	1 062 648
Årets anskaffning beredskapsvaror i lager	2 151 165	0	0	2 151 165
Årets överföring av beredskapsinventarier från FMV	7 212 338	0	0	7 212 338
Årets överföring av beredskapsvaror från FMV	2 031 024	0	0	2 031 024
Årets invärdering beredskapsvaror i lager	-223 436	0	0	-223 436
Årets försäkringstekniska omvärdering av pensionsavsättning	0	-875	0	-875
Årets kapitalförändring	0	0	-6 803 046	-6 803 046
B Summa årets förändring	6 046 329	2 307	-943 736	5 104 900
C Utgående balans 2023	99 359 268	-1 799 868	-6 803 046	90 756 354

1. Beredskapsinventarier har överförts till FMV för nettovärdet 372 026 tkr (2022 11 098 tkr till SMHI).

23. Statskapital

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
IB statskapital		
Samhällsinvesteringar	1 151 101	1 138 497
Beredskapsinventarier ¹⁾	56 741 306	52 195 212
Beredskapsvaror i lager ¹⁾	35 411 512	32 640 899
Konst och andra ej avskrivningsbara inventarier	9 020	9 020
Summa IB statskapital	93 312 939	85 983 630
Årets förändring		
Justering av IB - överföring av beredskapsinventarier/-varor ²⁾	-372 026	-11 098
Årets anskaffning av samhällsinvesteringar	47 108	12 603
Årets anskaffning beredskapsinventarier	1 062 648	625 006
Årets anskaffning beredskapsvaror i lager	2 151 165	2 269 172
Årets överföring från FMV beredskapsinventarier	7 212 338	9 468 803
Årets överföring från FMV beredskapsvaror i lager	2 031 024	1 344 498
Årets invärdering beredskapsvaror i lager ³⁾	-223 436	40 640
Avskrivningar och avyttringar föregående år	-5 918 999	-5 536 613
Förändring beredskapsvaror i lager föregående år	56 506	-883 703
Summa Årets förändring	6 046 329	7 329 309
UB statskapital ⁴⁾		
Samhällsinvesteringar	940 908	1 151 101
Beredskapsinventarier	58 982 568	56 741 311
Beredskapsvaror i lager	39 426 772	35 411 507
Konst och andra ej avskrivningsbara inventarier	9 020	9 020
Summa UB statskapital	99 359 268	93 312 939

1. IB för 2023 avseende Beredskapsinventarier och Beredskapslager har justerats med 5 tkr jämfört med UB 2022 hänförligt till fel från tidigare år.
2. Beredskapsinventarier har överförts till FMV för nettovärdet 372 026 tkr (2022 11 098 tkr till SMHI).
3. Årets invärdering av lager avser korrigerings av lagervärdet för anskaffade beredskapsvaror. Årets invärdering av lager har bokförts direkt mot balansposten statskapital (se även not 13 – Beredskapstillgångar).
4. Utgående balans motsvarar inventariernas bokförda värde i föregående årsbokslut med tillägg av årets anskaffning, årets invärdering och med avdrag för inventarier som under året, utan ersättning, överförts till annan myndighet. Avskrivningar och avyttringar bokförs mot statskapital först påföljande år.

24. Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
IB avsättningar för pensioner	386 112	303 012
Periodens pensionskostnad	150 999	183 525
Periodens pensionsutbetalningar	-128 801	-100 425
UB avsättningar för pensioner	408 310	386 112

	2023	2022
Beräknat av Statens Pensionsverk för de personer där utbetalning har påbörjats	397 053	349 433
Beräknat av Försvarsmakten för fattade beslut utan påbörjad utbetalning	11 257	36 679
Antal personer där utbetalning har påbörjats	191	165
Antal personer där utbetalning ännu ej har påbörjats	9	13
Summa antal personer	200	178

25. Avsättningar för avhjälpan av miljöskador

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Ammunitionsrester	328 935	318 685
Deponier och vrak	110 400	110 600
Drivmedel och olja	461 625	515 955
Övriga föroreningar	191 400	205 950
Pågående rättsliga tvister miljöärenden	606 463	682 413
Summa	1 698 823	1 833 603

(tkr)	Årets förändring	2023-12-31	2020-12-31
Del av avsättningen som ej redovisats mot anslag	-103 477	1 696 391	1 799 868
Del av avsättningen som redovisats mot anslag enligt övergångsbestämmelse	-31 303	2 432	33 735
Summa	-134 780	1 698 823	1 833 603

Belopp som ännu inte har anslagsavräknats och som avser saneringsåtgärder beräknas belasta anslaget med 39 800 tkr år 2024, 17 300 tkr år 2025 och 39 800 tkr år 2026.

26. Övriga avsättningar

(tkr)	Beräknas regleras under 2024	Årets förändring	2023-12-31	2022-12-31
Ändamål:				
Kompetensväxlings- och kompetensutvecklingsåtgärder	39 000	17 958	250 021	232 063
Avveckling materiel enligt beslut	80 000	-81 013	479 730	560 744
Återställande av hyrd materiel, Minusma	40 000	33 895	40 000	6 105
Pensioner frivilligpersonal, Pensionsmyndigheten	0	-62 004	0	62 004
Summa	159 000	-91 165	769 751	860 915

27. Lån i Riksgäldskontoret

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
IB	1 252 749	1 249 168
Nya lån	318 651	250 121
Amorteringar	-252 629	-246 540
UB	1 318 771	1 252 749
Beviljad låneram	2 029 000	2 932 200
Utnyttjad låneram	1 318 771	1 252 749

28. Kortfristiga skulder till andra myndigheter

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Leverantörsskulder	2 312 523	2 277 758
Arbetsgivaravgifter	349 011	303 551
Utgående moms	170 122	143 393
Summa	2 831 656	2 724 703

29. Övriga kortfristiga skulder

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Personalens källskatt	303 226	281 272
Övriga skulder	46 777	2 699
Summa	350 003	283 971

30. Upplupna kostnader

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Ledighetsskuld och övrig upplupen lön	1 642 411	1 481 803
Sociala avgifter på ledighetsskuld och övrig upplupen lön	837 929	761 029
Pågående arbete hos FMV	797 766	1 176 911
Övriga upplupna kostnader	800 941	1 038 185
Summa	4 079 047	4 457 928

31. Övriga förutbetalda intäkter

(tkr)	2023-12-31	2022-12-31
Swedavia	0	14 353
Summa	0	14 353

32. Ansvarsförbindelser för avhjälpande av miljöskador

Åtagandet för avhjälpande (sanering/efterbehandling) av de av PFAS förorenade områden som Försvarsmaktens verksamhet gett upphov till är svårbedömt. Det beror på att en tillförlitlig uppskattning av kostnaden för att sanera dessa områden inte är möjlig, bland annat för att det i dagsläget inte finns några tillämpbara efterbehandlingsmetoder för PFAS. Till detta kommer även att föroreningarnas utbredning inte kan beräknas med tillräcklig tillförlitlighet för att redovisas som en skuld. En uppskattning av de större kända PFAS-föroreningarna har dock gjorts som uppgår till mellan 2-6 miljarder kronor.

Åtagandet för efterbehandling av Försvarsmaktens målområden kan inte beräknas med tillräcklig tillförlitlighet och beloppet för dessa objekt går därför inte att redovisa som skuld. Inte heller kostnaden för sanering av oexploderad ammunition (OXA) kan beräknas med tillräcklig tillförlitlighet för att redovisas som en skuld. I dagsläget redovisas därför ingen kostnadsuppskattning för varken målområden eller OXA.

NOTER TILL ANSLAGSREDOVISNINGEN

33. Kommentarer till anslagsutfall

(tkr)	Kommentar	Årets tilldelning - årets nettoutgifter ¹⁾	Avvikelse %
Anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap			
1:1.1	Förbandsverksamhet och beredskap	63 mnkr har omfördelats till anslag 1:1.2. 666 mnkr har tillförts i ändringsbudget, varav 517 mnkr avsett för stöd till Ukraina. Högre utfall beror bland annat på att personalvolymen har ökat.	-283 380 -1%
1:1.2	Statlig ålderspensionsavgift	63 mnkr har omfördelats från anslag 1:1.1.	1 339 1%
1:1.3	Vidmakthållande av materiel och anläggningar	364 mnkr har minskats i ändringsbudget, minskning 1 066 mnkr och ökning 703 avsett för stöd till Ukraina. Lägre utfall under 2023 beror på att en stor del av anslagskrediten användes 2022.	810 373 4%
1:1.4	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten		-9 879 -1%
1:2.1	Försvarsmaktens väpnade insatser internationellt samt Athena	60 mnkr har omfördelats till anslag 1:2.2. 15 mnkr har minskats i ändringsbudget.	3 184 2%
1:2.2	Försvarsmaktens övriga insatser internationellt	60 mnkr har omfördelats från anslag 1:2.1. 272 mnkr har tillförts i ändringsbudget, 300 mnkr avsett för NATO-avgift.	321 068 34%
1:3.2	Anskaffning av materiel och anläggningar	900 mnkr har tillförts i ändringsbudget, vara 700 mnkr avser en renodling av materielanslagen. Försvarsmakten har inte fått leveranser av materiel i motsvarande grad. 200 mnkr avser stöd till Ukraina.	878 928 11%
1:4.1	Forskning och teknik-utveckling		8 548 1%
Anslag inom Utgiftsområde 5 Internationell samverkan			
1:2.1	Freds- och säkerhets-främjande verksamhet	5 mnkr har minskats i ändringsbudget. Insatsen MINURSO har haft uppehåll under andra halvåret 2023 och insatsen UNMHA har inte genomförts p.g.a. säkerhetsläget.	22 885 36%

1. Årets tilldelning definieras som årets tilldelning i regleringsbrev och omdisponerade belopp.

NOTER TILL FINANSIERINGSANALYSEN

34. Kostnader

(tkr)	2023	2022
Kostnader enligt resultaträkning	-61 678 789	-58 366 045
Justering för ej likviditetspåverkande poster		
Avskrivningar och nedskrivningar enligt resultaträkning	6 170 384	6 145 172
Realisationsförluster	4 944	22 248
Överlämnade anläggningar, Ukraina	589 877	0
Nedskrivning pågående anläggningar	1 896	0
Förändring avsättning för pensioner och liknande förpliktelser	21 322	89 783
Förändring övriga avsättningar	-225 945	-52 805
Summa likviditetspåverkande poster	-55 116 310	-52 161 647

35. Ökning/minskning kortfristiga fordringar

(tkr)	2023	2022
Förändring av fordringar	19 007	-354 980
Förändring av periodavgränsningsposter	-350 302	-284 498
Summa	-331 295	-639 478

36. Ökning/minskning av kortfristiga skulder

(tkr)	2023	2022
Förändring av skulder m.m.	401 153	1 407 322
Justering för investeringslån	-66 022	-3 581
Justering för leverantörsskulder avseende anläggningstillgångar	107 868	-49 932
Förändring av periodavgränsningsposter	-393 233	1 109 159
Summa	49 766	2 462 967

REVISION, GRANSKNING, KONTROLL OCH TILLSYN

FÖRSVARSMAKTENS INTERNREVISION

Försvarsmaktens internrevision är direkt underställd överbefälhavaren och självständig i förhållande till den granskade verksamheten. Baserat på analys av verksamhetens risker granskar och utvärderar internrevisionen myndighetens interna styrning och kontroll.

Enligt fastställd Revisionsplan 2023 har granskningen särskilt inriktats mot Militärregionsstaber och Logistik samt jämställdhet och meritkontroller. Åtgärder relaterade till Internrevisionens rekommendationer har följts upp.

I enlighet med lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden, mottog Försvarsmaktens visselblåsarfunktion under 2023 19 ärenden. Detta är tre ärenden fler än 2022, men då omfattades endast två kvartal.

I Internrevisionens uppgifter ingår att ge råd och stöd till myndighetsledningen eller verksamheten. Rådgivning har främst bestått i medverkan som föreläsare på olika interna utbildningar. Vidare har samverkan med Försvarsmaktens interna kontrollfunktioner samt med internrevisionsfunktioner inom totalförsvaret skett under året.

Internrevisionens arbete rapporterades löpande till myndighetens ledning. Resultatet av Internrevisionens arbete har bidragit till överbefälhavarens bedömning om myndighetens interna styrning och kontroll i årsredovisningen.

FÖRSVARINSPEKTÖREN FÖR HÄLSA OCH MILJÖ

Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM) utövade under 2023 tillsyn och kontroll i enlighet med uppdraget i 21 § förordningen med instruktion för Försvarsmakten. Genomförd tillsynsverksamhet och dess resultat redovisas årligen i särskild ordning till regeringen (försvarsdepartementet).

Försvarsmaktens tillväxt ökar behovet av exploatering. Detta har medfört att antalet anmälningar till FIHM inom ett flertal områden ökade under 2023, bland annat avseende naturskydd, vattenverksamhet samt förorenade områden. Vidare ökade antalet anmälningar om ändring av miljöfarlig verksamhet enligt 1 kap. 11 § miljöprövningsförordningen (2013:251). Detta bedöms vara en följd av att de befintliga tillstånden för verksamheterna inte täcker upp det ökade behovet hos de olika försvarsgrenarna.

FIHM erhöll under 2023 bidragsmedel från Naturvårdsverket för deltagande i regeringsuppdrag för PFAS-förorenade områden (RUPFO). Bidragsmedlet möjliggjorde för FIHM att under ett år projektanställa en expert inom området.

Inom livsmedelstillsynen identifierade FIHM ett behov av att genomföra tätare kontroller av förplägnadstjänst vid förbanden, då dessa har utmaningar gällande rutiner kring livsmedelshygien och hur rutiner kan efterlevas i fält.

MILITÄRA FLYGINSPEKTIONEN

Militära flyginspektionens uppgifter utgörs i huvudsak av tillsyn respektive regelutveckling, vilka inom ramen för luftfartsförordningen (2010:770) löses på uppdrag av flygsäkerhetsinspektören respektive överbefälhavaren. Flygsäkerhetsinspektören utövade under 2023 instruktionsenligt sin tillsynsfunktion över militär luftfart enligt luftfartslagen (2010:500) och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Genomförd tillsynsverksamhet och dess resultat redovisas årligen i särskild ordning till regeringen (försvarsdepartementet samt landsbygds- och infrastrukturdepartementet). FLYGI har på uppdrag av överbefälhavaren arbetat med att utveckla regelverket (FFS 2019:10 och FFS 2020:4), i syfte att komplettera med nya delar och allmänt förbättra kvaliteten.

CHEFEN FÖR SÄKERHETSINSPEKTIONEN

Säkerhetsinspektionen genomförde inspektioner, besiktningar, tillsyn och revisioner i Försvarsmakten, Försvarets materielverk (FMV) och Fortifikationsverket (FortV) i omfattning enligt föregående år. Regelomlägningsarbetet har fortsatt där ett antal bestämmelser omarbetades till föreskrifter. Vidare pågår arbete med att tilldela Sjösäkerhetsinspektionen föreskriftsrätt.

Marksäkerhetsinspektionens (MARKI) inspektioner av verksamhetssäkerheten inklusive viss tillsyn av hantering av brandfarliga och explosiva varor, visade att arbetet genomförts på ett effektivt sätt och att resultatet ligger på godtagbar nivå, men vissa brister kvarstår inom områdena hantering av brandfarliga varor och transport av farligt gods. Avseende brandfarliga varor har dialog genomförts med FortV och MSB, vilket har börjat ge resultat. Den långsiktiga trenden för verksamhetssäkerheten indikerar en fortsatt positiv utveckling. Under året lämnades även stöd till Statens haverikommission (SHK) i deras utredningsarbete.

Sjösäkerhetsinspektionens (SJÖI) arbete med revision av sjösäkerhetsledningssystem samt genomförande av besiktningar och i förekommande fall inspektioner, visar att myndighetens verksamhet planeras och genomförs på ett godtagbart sätt i förhållande till gällande regelverk. Årets verksamhet bidrog till en fortsatt långsiktig positiv trend. Regelverket är under omarbetning, ett arbete som tar längre tid än planerat, vilket i sin tur riskerar att skapa eftersläpningar i förbandens sjösäkerhetsledningssystem. Försvarsmaktens tillväxt ställer stora krav på SJÖI avseende fler förband med fler enheter och mer verksamhet att genomföra tillsyn gentemot. Genomförd tillsyn visar på fortsatta brister i samband med ny- och ombyggnationer samt varvsbundna översyner. Trenden är positiv, men identifierade brister bedöms fortsatt utgöra en sjösäkerhetsrelaterad utmaning.

Sammanfattningsvis uppfattar Säkerhetsinspektionen att verksamheten vid granskade förband i allt ökande grad är välplanerad och att riskhantering ingår som en naturlig del i planering och genomförande i syfte att förebygga tillbud och olyckor. r.

MILITÄRA SÄKERHETSTJÄNSTEN OCH TILLSYN AV SÄKERHETSSKYDDET

MILITÄRA SÄKERHETSTJÄNSTEN

Den militära säkerhetstjänstens uppgift är att förebygga, upptäcka och motverka säkerhetshot som riktas mot Försvarsmakten och dess intressen i Sverige och utomlands. Säkerhetstjänsten genomför även kontroll av säkerhetsskyddet inom Försvarsmakten, tillsyn av säkerhetsskyddet inom försvarssektorn samt leder och samordnar signalskyddet i totalförsvaret.

Säkerhetsunderrättelsetjänsten analyserar och motverkar säkerhetshot från utländska underrättelsetjänster och andra aktörers försök att inhämta information från Försvarsmakten och dess säkerhetsintressen. Utländska underrättelsetjänsters aktiviteter ligger på en konstant hög nivå. Bedömningen är att det är en flerårig trend som fortsätter.

Försvarsmakten har, tillsammans med Säkerhetspolisen, lämnat stöd till åklagarmyndigheten avseende förundersökningar rörande hot mot rikets säkerhet. Försvarsmakten ser allvarligt på och beaktar det underrättelsehot som riktas mot verksamheten.

Under året lämnade säkerhetstjänsten stöd till utvecklingen av säkerhetsarbetet inom totalförsvaret, bland annat genom lärarstöd till Försvarshögskolans kurser i säkerhetsskydd.

Inom ramen för militär säkerhetstjänst bedrevs en stor mängd aktiviteter inom cyberområdet. Aktiviteterna inkluderar exempelvis kravställning och säkerhetsutlåtanden inför ackreditering och driftsättning av nya it-system till de säkerhetsåtgärder som vidtas för att skydda information och system genom tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder i hela Försvarsmaktens organisation. Vidare bedrevs även hantering samt utredning av säkerhetskändelser i cyberdomänen.

Säkerhetstjänsten, som en del av Försvarsmaktens operativa verksamhet i det nationella cyber-säkerhetscentret, lämnade också stöd till övriga myndigheter i arbetet med förutsättningsskapande aktiviteter, till exempel processer, it-system och säkerhetskompetens. Inom cyberområdet utvecklade säkerhetstjänsten även samarbetet med ett flertal myndigheter samt olika aktörer inom samhällskritisk verksamhet.

Säkerhetstjänsten ansvarar även för att försörja signalskyddssystemen inom totalförsvaret med kryptonycklar. Det förändrade säkerhetsläget har lett till att flera aktörer har identifierat ett utökat behov av signalskyddssystem, vilket resulterat i en större efterfrågan på kryptonycklar jämfört med tidigare år. Säkerhetstjänsten har svarat upp mot den ökade efterfrågan.

Det pågår en modernisering av portföljen av signalskyddssystemen, och under året genomfördes förberedelser för driftsättning av sambandssystem säkert tal med nyckelserver i totalförsvaret. Ett flertal andra projekt pågår och är i olika steg i utvecklingscykeln som sammantaget bedöms ge totalförsvaret ett säkert funktionsutbud som möter verksamhetens behov.

Kompetensförsörjning inom säkerhetsskydd

Ett försämrat omvärldsläge, en återupptagen totalförsvarsplanering och en ändrad säkerhetsskyddslagstiftning har ökat behovet av personal med kompetens inom säkerhetsskyddsområdet. Det regeringsuppdrag som Försvarsmakten och Säkerhetspolisen tillsammans med Försvarshögskolan (FHS) redovisade i februari 2022 har föranlett att FHS nu fått utökade budgetanslag för att omhänderta de förslag som framlagts. Försvarsmakten har under 2023 deltagit i gemensamma aktiviteter med de andra berörda myndigheterna. Dessa syftade till att identifiera struktur och organisation för ett sammanhängande system baserat på erfarenheter från bland annat tillsynsverksamhet, incidenthantering, omvärldsbevakning och underrättelsetjänst. Det gemensamma arbetet har legat till grund för inriktning av forskning och utbildning vid FHS.

Försvarsmaktens skyddsvärden inom industrin

Vid upphandling och vidmakthållande av försvarsmateriel förekommer sekretessbelagda uppgifter och säkerhetsskyddsklassificerad information såväl hos Försvarsmakten, Försvarets materielverk som inom industrin. För att identifiera sårbarheter som kan påverka Försvarsmaktens skyddsvärden samt bidra till ett likformigt säkerhetsskydd initierade och koordinerade Försvarsmakten ett gemensamt säkerhetsskyddsarbete mellan Försvarsmakten (Must och försvarsgrensstaber) samt valda delar av industrin.

Stöd till andra myndigheter

Under 2023 bidrog den militära säkerhetstjänsten till samhällets säkerhetsskydd genom rådgivning och stöd till andra myndigheter främst inom ramen för ledning av säkerhetsskydd avseende utveckling av totalförsvaret. Stödet resulterade i att förbättra vissa myndigheters förmåga att hantera säkerhetskänslig information. I detta sammanhang kan nämnas att säkerhetstjänsten har identifierat fyra särskilt viktiga sektorer att adressera i stödet, nämligen elförsörjning, transport och logistik, telekommunikationer samt grunddataförsörjning. Även bank- och finanssektorn har en särställning i sammanhanget.

TILLSYN AV SÄKERHETSSKYDDET

Försvarsmakten är tillsynsmyndighet med samordningsansvar och ska enligt säkerhetsskyddsförordningen (2021:955) utöva tillsyn av säkerhetsskyddet vid de myndigheter som hör till Försvarsdepartementet samt Försvarshögskolan (FHS) och Fortifikationsverket (FortV). I tillsynsuppdraget ingår att genomföra samråd vid exponering av säkerhetskänslig verksamhet samt besluta om förelägganden, sanktionsavgift alternativt förbud. Vidare syftar tillsynsuppdraget till att ge vägledning inom säkerhetsskydd.

Under 2023 initierades tillsyn av samtliga objekt genom en begäran om att inkomma med underlag avseende status för säkerhetsskyddet vid respektive tillsynsobjekt. Resultatet från dessa underlag kommer sedermera ligga till grund för närmare inriktning av tillsynsverksamheten under 2024.

Försvarsmakten och Säpo uppdaterade i samverkan med övriga tillsynsmyndigheter metodstöd för tillsyn och samråd vilka fortsatt ska bidra till en likvärdig och effektiv tillsyn.

Försvarsmakten ska kontrollera säkerhetsskyddet i den egna verksamheten enligt säkerhetsskyddslagen (2018:585). Det är chefen för den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must), tillika Försvarsmaktens säkerhetsskyddschef, som ansvarar för kontrollen av säkerhetsskyddet. Kontroll av säkerhetsskyddet genomförs för att identifiera ett eventuellt behov av säkerhetsskyddsåtgärder där risker och sårbarheter i en säkerhetskänslig verksamhet inte omhändertagits. Under 2023 genomfördes cirka 25 säkerhetsskyddskontroller vilket är fem fler än föregående år. Resultatet från säkerhetsskyddskontrollerna analyserades och de brister i säkerhetsskyddet som identifierats utgör underlag för Försvarsmaktens säkerhetsskyddsplan samt kommande inriktning för kontrollverksamheten.

FÖRSVARSMAKTENS INTERNA STYRNING OCH KONTROLL

3§ i myndighetsförordningen (2007:515) och förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll

Försvarsmaktens verksamhet omfattas av förordningen (2007:603) om intern styrning och kontroll.

Intern styrning och kontroll är den process som ska säkerställa att myndigheten fullgör sina uppgifter myndigheten med rimlig säkerhet, uppnår verksamhetens mål och uppfyller kraven i myndighetsförordningen (2007:515). Kraven i förordningen är att verksamheten bedrivs effektivt, enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen, samt att verksamheten redovisas på ett tillförlitligt och rättvisande sätt och att myndigheten hushållar väl med statens medel.

Intern styrning och kontroll ska även förebygga att verksamheten utsätts för korruption, otillbörlig påverkan, bedrägeri och andra oegentligheter.

lakttagelser från Riksrevisionen och interna granskningsenheter utgör grund för överbefälhavarens bedömning av den interna styrningen och kontrollen. Avvikelsehantering och uppföljning syftar till att identifiera de mest väsentliga riskerna och därtill hörande åtgärder.

Myndigheten bedömer att den interna styrningen och kontrollen har varit betryggande under 2023.

Försvarsmaktens verksamhet har under 2023 anpassat sig till en förändrad omvärld. Vid årsskiftet omorganiserades högkvarteret med syftet att skapa ett starkare försvar, öka robustheten, förenkla lednings- och lydnadsförhållanden. Genom decentraliserat mandat och ansvar ökar förutsättningarna för att uppnå mål och förväntade resultat. Arbetet är ett resultat av överbefälhavarens beslut under 2021 om organisationsutveckling.

Försvarsmakten har under året arbetat med följande riskområden:

Personlig utrustning (PU)

Under året har problem med brister i materieförsörjning avseende personlig utrustning fortsatt. Riskerna under 2023 kvarstår och hanteringen av kompletteringar fortgår och fortsätter under 2024.

Materielredovisningssystem (LIFT)

Försvarsmakten arbetar aktivt för en rättvisande redovisning gällande anläggningstillgångar. Arbetet aktualiserades i samband med materielstödet till Ukraina, där redovisningen blivit eftersatt på grund av brister i interna processer och rutiner vilket visat sig bland annat i hög arbetsbelastning och korta ledtider.

Intern rapportering

Som ytterligare en del av omorganisationen (L23), har den månadsvisa rapporteringen ersatts av kvartalsvis rapportering. Ur ett riskperspektiv bedömdes ändå frekvensen av rapporteringen vara adekvat, och kompletterades med dialoger med högre chef, dock saknas dokumentation från dessa dialoger.

Försvarsmakten har vid uppföljning och bedömning av riskerna inte identifierat sådana brister i den interna styrningen och kontrollen som är av en sådan art att de bedöms utgöra väsentligt underlag för regeringens uppföljning, prövning och budgetering av verksamheten.

Försvarsmakten genomförde i slutet av mars en konferens i syfte att höja myndighetens generella kompetens gällande intern styrning och kontroll. Löpande under året har regelbundna möten och utbildningstillfällen genomförts, för att öka medvetenheten inom myndigheten avseende regelefterlevnad och oegentligheter.

BILAGOR

Informationsklassificerade bilagor (sekretessklassificerad, hemlig och kvalificerat hemlig) utsänds i separata handlingar.

Bilaga 1 (öppen) Personalberättelse

Bilagan är en detaljerad redovisning av personalområdet.

Bilaga 2 (öppen) Materielberättelse

Bilagan omfattar detaljerad redovisning av materieförsörjningsområdet

I underbilaga 2.1 (hemlig) redovisas i förekommande fall hemlig information avseende resultatet av planerade och beställda materielinvesteringar.

I underbilaga 2.2 (sekretessklassificerad) redovisas ekonomiskt resultat av planerade och beställda materielinvesteringar.

Bilaga 3 (hemlig) Hemlig resultatredovisning.

Bilagan omfattar sammanfattning av Försvarsmaktens operativa förmåga, krigsorganisationens utveckling, personalplanering, försörjningstrygghet och cyberförsvar. Fördjupad redovisning av cyberförsvar sker i särskild ordning. Därutöver redovisas effekterna av genomförd verksamhet som haft väsentlig påverkan på måluppfyllelse samt Försvarsmaktens utveckling och operativa förmåga.

I underbilaga 3.1 (kvalificerat hemlig) sammanfattas krigsorganisationens samlade förmåga 2023.

I underbilaga 3.2 (kvalificerat hemlig) redovisas krigsorganisationens utveckling 2023.

Bilaga 4 (hemlig) Hemlig resultatredovisning, cyberförsvar

SÖKREGISTER ÅTERRAPPORTERINGSKRAV

Av tabell 16 på nästföljande sidor framgår ställda krav på *återrapportering i årsredovisning 2023* och följer numrering i regleringsbrev 2023 (RB) och särskilda regeringsbeslut är angivna som SRB. Längst ner i tabell återfinns hänvisning till avsnitt som är reglerat i förordningar.

Av tabell 17 framgår *särskilda redovisningar som skett under verksamhetsåret 2023* och följer *kronologisk ordning* i regleringsbrev 2023 (RB), särskilda regeringsbeslut är angivna som SRB.

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisas i dokument	Avsnitt i huvuddokument, personal- och materielberättelse (bilaga 1 och bilaga 2) Öppen redovisning
1	Mål för Försvarsmaktens operativa förmåga och utvecklingen av krigsorganisationen		
	Försvarsmaktens operativa förmåga		
	<i>Av resultatredovisningen i årsredovisningen ska en analys med eventuella avvikelser i förhållande till den i budgetunderlaget för 2022 planerade utvecklingen mot målen och orsakerna till dessa framgå. Resultatredovisningen i årsredovisningen ska omfatta både krigsorganisationens samlade förmåga och inom ramen för detta även förmågan för armen, marinen, flygvapnet samt logistik- respektive ledningsfunktionen</i>	Hemlig bilaga 3	
	Krigsorganisationens utveckling		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultatet av krigsorganisationens utveckling i förhållande till den planerade utvecklingen av krigsorganisationen som inkom i myndighetens budgetunderlag för 2022. Av redovisningen ska framgå en analys med slutsatser som fokuserar på avvikelser från den planerade utvecklingen och orsakerna till dessa</i>	Hemlig bilaga 3	
	Personalplanering		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa utvecklingen i förhållande till redovisad plan och den planerade utvecklingen av krigsorganisationen som inkom i myndighetens budgetunderlag för 2022. Av redovisningen ska framgå uppfyllnadsgrad av krigsplacerad personal i krigsförbanden och i reserver samt en analys med slutsatser med fokus på avvikelser.</i>	Hemlig bilaga 3	
	Infrastruktur		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen utgående från regeringens beslut den 17 december 2020 om inriktning för Försvarsmakten 2021-2025 (Fö nr 30) och Försvarsmaktens operativa förmåga och försvarsplanering 2021-2025 den 17 december 2020 (Fö nr 4) övergripande redovisa resultatet av myndighetens vidtagna och planerade åtgärder vad avser infrastrukturella åtgärder i krigs- respektive grundorganisationen med särskild tonvikt på den återinrättade organisationsenheten Bergslagens Artilleriregemente (A 9) samt uppföljande redovisning av Dalregementet (I 13), Västernorrlands regemente med utbildningsdetachement (I 21), Norrlands dragonregemente (K 4), Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) och Upplands flygflojtillj (F 16) som ska nå full kapacitet under perioden 2026-2030. Eventuella avvikelser eller risk för avvikelser och hur de bedöms ska framgå av redovisningen. [En delredovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 16 juni 2023.]. Redovisningarna ska lämnas in efter samverkan med Fortifikationsverket</i>	Huvuddokument Hemlig bilaga 3	INFRASTRUKTURFÖRSÖRJNING! Hittar inte referenskälla. med start på sid 68
	Försörjningstrygghet		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa vilka åtgärder som myndigheten har vidtagit för att utveckla försörjningstryggheten i materielförsörjningen. Redovisningen ska göras med utgångspunkt i kraven på operativ förmåga och krigsorganisationens uthållighet. Redovisningen bör bland annat inkludera vilka åtgärder som vidtagits för att öka robusthet och uthållighet i försörjningen av ammunition samt organisations- och effektbestämmande materiel. Redovisningen ska lämnas in efter att underlag och synpunkter har inhämtats Försvarets materielverk</i>	Hemlig bilaga 3	

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisas i dokument	Avsnitt i huvuddokument, personal- och materielberättelse (bilaga 1 och bilaga 2) Öppen redovisning
	Cyberförsvar		
	<i>Försvarsmakten ska i en separat bilaga till årsredovisningen lämna en samlad redovisning och analys av arbetet med cyberförsvarsförmågan inklusive förmågan att genomföra defensiva och offensiva operationer i cyberdomänen. Redovisningen ska även innehålla ekonomi uppdelat per anslagspost och en analys av hur samarbetet med Försvarets radioanstalt fortskrider.</i>	Hemlig bilaga 3 och särskild handling	
3	Internationella militära insatser		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultat och erfarenheter från genomförda internationella militära insatser. Försvarsmakten ska redovisa hur insatserna påverkat utvecklingen av krigsorganisationen och den operativa förmågan. Resultatet av genomförda insatser inom säkerhetssektorreform ska redovisas. Utfall i förhållande till budget ska redovisas i enlighet med särkostnadsmodellen.</i>	Huvuddokument Hemlig bilaga 3	INTERNATIONELLA INSATSER med start på sid 30
4	Övriga internationella insatser		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa samarbetet med andra svenska myndigheter om freds- och säkerhetsfrämjande samt konfliktförebyggande verksamhet och hur erfarenheterna tas om hand inom myndigheten.</i>	Huvuddokument	FREDSFRÄMJANDE INSATSER med start på sid 36
5	Internationellt samarbete		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa utvecklingen och sitt deltagande i bi- och multilaterala samarbeten, av redovisningarna ska framgå vilka resultat som har uppnåtts och hur resultatet har påverkat Försvarsmaktens operativa förmåga. Vidare ska resultatet av samarbetet med andra svenska myndigheter framgå. Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultat och erfarenheter från genomförandet av det svenska EU-ordförandeskapet 2023 och det svenska Nordefco-ordförandeskapet 2023. Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa vilka projekt i den Europeiska försvarsfonden som har medfinansierats.</i>	Huvuddokument Hemlig bilaga 3	INTERNATIONELLT SAMARBETE med start på sid 52
6	Personalförsörjning		
	Personalberättelse		
	<i>Försvarsmakten ska till årsredovisningen lämna en personalberättelse.</i>	Bilaga 1	
	Jämställdhet och likabehandling		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa resultat av de åtgärder avseende jämställdhetsintegrering som vidtagits för att myndighetens verksamhet ska bidra till att uppnå målen för jämställdhetspolitiken.</i>	Bilaga 1	Arbetet med jämställdhetsintegrering
7	Materieförsörjning		
	Investeringsplaner och objektsredovisningar		
	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen följa upp investeringsplanerna för vidmakthållande och anskaffning.</i>	Bilaga 2	Väsentlig verksamhet och ekonomi
	<i>Försvarsmakten ska följa upp, analysera och bedöma hur genomförandet av investeringsplanerna påverkar den planerade utvecklingen av krigsorganisationen som inkom i myndighetens budgetunderlag för 2022</i>	Hemlig bilaga 3	

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisas i dokument	Avsnitt i huvuddokument, personal- och materielberättelse (bilaga 1 och bilaga 2) Öppen redovisning
7	Miljökrav i den upphandlande verksamheten <i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa antalet upphandlingar, och den ekonomiska omfattningen, där miljöhänsyn tagits genom tillämpning av miljökriterier eller på annat sätt. Redovisningen ska också spegla det totala antalet upphandlingar och deras ekonomiska omfattning.</i>	Huvuddokument	MILJÖ start på sid 63
8	Forskning och utveckling <i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa hur resultat från forskning, utveckling och innovation, inklusive internationella samarbeten och civil-militär samverkan, tillgodogörs till nytta för försvarsförmågan.</i>	Huvuddokument	FORSKNING OCH UTVECKLING (FOU) med start på sid 40
8 (RB 22)	<i>Försvarsmakten ska i årsredovisningen redovisa hur myndigheten säkerställer tillgången till strategiska kompetenser vid höjd beredskap och å ytterst i krig.</i>		FORSKNING OCH UTVECKLING (FOU) med start på sid 40
10	Samverkan utifrån ny struktur för samhällets krisberedskap och civilt försvar <i>Försvarsmakten ska senast den 22 februari 2024 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa hur samverkan avseende totalförsvarsplanering med aktörer inom den nya strukturen för samhällets krisberedskap och civilt försvar har utvecklats. Försvarsmaktens samverkan med Myndighetens för samhällsskydd och beredskap, de tio sektorsansvariga myndigheterna och de sex civilområdesansvariga länsstyrelserna ska särskilt framgå. Försvarsmakten ska redovisa på vilket sätt myndigheten utformat och delgett Försvarsmaktens behov av stöd från det civila försvaret vid höjd beredskap. Framgångsfaktorer och utmaningar ska framgå.</i>	Huvuddokument Hemlig bilaga 3	SAMVERKAN INOM DEN NYA STRUKTUREN FÖR CIVILT FÖRSVAR med start på sid 50
21	Företrädare områden <i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 22 februari 2024 redovisa vilka konkreta åtgärder myndigheten har vidtagit under 2023 för att minska spridningen av höglourerade ämnen, PFAS.</i>	Huvuddokument	MILJÖ med start på sid 63
SRB 13	Rambeslut avseende Försvarsmaktens deltagande i internationell utbildnings- och övningsverksamhet under 2022 och 2023 (2021-10-28) Fö2021/0117 <i>Försvarsmaktens samlade operativa förmåga bygger på att det finns samövade krigsförband. Förmågan utvecklas bland annat genom utbildning och övning, där den internationella utbildnings och övningsverksamheten spelar en viktig roll i Försvarsmaktens utveckling. Försvarsmakten ska redovisa genomförd internationell utbildnings- och övningsverksamhet samt till den kopplade erfarenheter i årsredovisningen.</i>	Huvuddokument	UPPBYGGNAD AV KRIGSORGANISATION OCH BEREDSKAP med start på sid 14
SRB 8	Uppdrag om fördjupad samverkan inom cybersäkerhetsområdet genom ett nationellt cybersäkerhetscenter (Fö2019/01330 utfärdat 2020-12-10) <i>En gemensam redovisning av arbetet ska lämnas årligen till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet och Justitiedepartementet) i samband med att myndigheternas årsredovisning lämnas till regeringen. Redovisningen ska innehålla såväl en verksamhetsuppföljning som en ekonomisk redovisning.</i>	Huvuddokument och särskild handling	FÖRDJUPAD SAMVERKAN INOM CYBERSÄKERHETSOMRÅDET GENOM ETT NATIONELLT CYBERSÄKERHETSCENTER med start på sid 67
SRB 1:5	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Georgien under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisas i dokument	Avsnitt i huvuddokument, personal- och materielberättelse (bilaga 1 och bilaga 2) Öppen redovisning
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.</i>	Huvuddokument	INSATSER FÖR SÄKERHETSSEKTORREFORM, SSR med start på sid 33
SRB I:6	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Moldavien under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.</i>	Huvuddokument	INSATSER FÖR SÄKERHETSSEKTORREFORM, SSR med start på sid 33
SRB I:7	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Ukraina under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023.</i>	Huvuddokument	INSATSER FÖR SÄKERHETSSEKTORREFORM, SSR med start på sid 33
Förordningsstyrt			
5 B §	Förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten - Vind- och vågkraft		
	<i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) årligen redovisa myndighetens medverkan i beredningen av ärenden rörande vind- och vågkraft samt de åtgärder myndigheten har vidtagit för att bidra till att nå den nationella planeringsramen för vindkraft. Förordning (2010:650)</i>	Huvuddokument	SAMHÅLLSPLANERING INKLUSIVE VIND- OCH VÅGKRAFT med start på sid 70
Kap 3, 3 §	Förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag (FÅB)		
	<i>Kompetensförsörjning Myndigheten ska redovisa de åtgärder som har vidtagits i syfte att säkerställa att kompetens finns för att fullgöra de uppgifter som avses i 1 § första stycket. I redovisningen ska det ingå en bedömning av hur de vidtagna åtgärderna sammantaget har bidragit till fullgörandet av dessa uppgifter. (F. 2008:747)</i>	Bilaga 1	Antal anställda per personalkategori

Tabell 16 Sökregister återrapporteringskrav i årsredovisning 2023

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisat datum	FM-Beteckning/övrig info
26 (RB 2022)	Övningar med internationellt förbandsdeltagande		
	<i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 15 april, den 19 augusti respektive den 14 oktober 2022, samt den 20 januari 2023 inkomma med kvartalsredovisning avseende genomförda övningar med internationellt förbandsdeltagande. Av respektive redovisning ska även framgå planerade övningar med internationellt förbandsdeltagande i fråga om kommande tolv månaders period. Redovisningarna ska innefatta deltagande länder samt en kort beskrivning av det svenska och de utländska bidragen i respektive övning.</i>	2023-01-16	FM2021-22412:38
31 (RB 2022)	Information om tillträde till svenskt territorium		
	<i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 15 april, den 19 augusti respektive den 14 oktober 2022, samt den 20 januari 2023 lämna en skriftlig kvartalsredovisning i fråga om utländska statsfartygs, statsluftfartygs samt militära fordons närvaro på svenskt territorium. Redovisningen ska omfatta en övergripande sammanställning av verksamhet vilken förutsätter myndighetens beslut om tillträde till svenskt territorium enligt tillträdesförfordningen (1992:118), samt innefatta tillträde inom ramen för gällande regeringsbeslut, inklusive rambeslut och beslut som gäller för viss tidsperiod. Av respektive redovisning ska även framgå planerad motsvarande verksamhet, i den utsträckning myndigheten har uppgift om detta.</i>	2023-01-16	FM2021-22412:39
28 (egentligen pkt 29)	Prognoser		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa prognoser för 2023-2025 vid nedanstående prognostillfällen. Prognoserna ska kommenteras per anslagspost. Av kommentarerna ska framgå bakomliggande antaganden, osäkerhetsfaktorer samt ekonomiska och verksamhetsmässiga orsaker till eventuella förändringar. Prognoserna ska kommenteras både i förhållande till föregående prognostillfälle och i förhållande till budgeten. Vid väsentliga avvikelser mot tilldelade medel och gällande planering ska myndigheten ange vilka åtgärder som har vidtagits eller som planeras. Prognoserna lämnas i informationssystemet Hermes senast den: 6 februari, 25 april, 28 juli och den 23 oktober.</i>	2023-02-06 2023-04-25 2023-07-28 2023-10-23	Registreras direkt i Hermes utan FM-beteckning
	Prognos för beställningsbemyndiganden		
	<i>Myndigheten ska redovisa en prognos för de förslag om beställningsbemyndiganden som lämnats i budgetunderlaget och för de åtaganden som ingåtts med stöd av äldre beställningsbemyndiganden. Prognosen ska lämnas senast den 28 juli 2023 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) och utformas enligt närmare anvisningar från Regeringskansliet.</i>	2023-07-28	Redovisades i anslutning med ovan myndighetsprognos och registrerades direkt i Hermes utan FM-beteckning
28	Delfaktorer försvarsprisindex		
	<i>Försvarsmakten ska senast den 15 februari 2023 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa anslagen 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap för anslagspost 1 och 3 och 1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar för anslagspost 2 fördelade för 2022 på delfaktorer i försvarsprisindex enligt bilaga 5.</i>	2023-02-15	Delfaktorer har redovisats per mejl till Regeringskansliet.

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisat datum	FM-Beteckning/övrig info
15	Redovisning av resultatet flyginspektörens tillsynsfunktion		
	Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>22 februari 2023</u> redovisa resultatet av sin tillsynsfunktion, innehållande bland annat en bedömning av den militära luftfartens sammantagna risknivå kopplat till Försvarsmaktens huvuduppgift att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.	2023-02-21	FM2023-6124:1
19	Statens behov av it- och teletjänster med höga säkerhetskrav		
	Försvarsmakten ska under perioden 2022-2025 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa hur arbetet fortskrider avseende statens behov av it- och teletjänster med höga säkerhetskrav. Redovisningarna ska inkomma den <u>22 februari från och med år 2023</u> och sedan varje år fram till att uppdraget slutredovisas den 22 februari 2026. Av den årliga redovisningen ska Försvarsmaktens förbrukning av tilldelade medel framgå.	2023-02-23	FM2023-6146:1 (SK)
27	Rapportering Enligt den nationella handlingsplanen för kvinnor, fred och säkerhet		
	Försvarsmakten ska bidra till genomförandet av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet i enlighet med regeringens beslut Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av 2016-2020 den 28 april 2016 (UD2016/07898, UD nr 1:5). Försvarsmakten ska senast den <u>22 februari 2023</u> till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa resultatet av det arbete myndigheten bedrivit med utgångspunkt i handlingsplanen om kvinnor, fred och säkerhet	2023-02-21	FM2019-2723:5
22 (RB 2022)	Minskade utsläpp från tjänsteresor		
	Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) och Naturvårdsverket senast den <u>22 februari 2023</u> redovisa hur Försvarsmakten arbetar för att ta tillvara de erfarenheter av vad pandemin inneburit i fråga om minskade utsläpp från tjänsteresor. Av redovisningen ska även framgå hur Försvarsmakten fram till 2025 kan fortsätta att utveckla arbetssätt som innebär alternativ till fysiska möten och en allt mindre miljö- och klimatpåverkan, samtidigt som verksamhetens behov och andra för myndigheten särskilda förutsättningar beaktas.	2023-02-23	FM2023-6295:1
SRB 8	Uppdrag om fördjupad samverkan inom cybersäkerhetsområdet genom ett nationellt cybersäkerhetscenter (Fö2019/01330 utfärdat 2020-12-10)		
	En gemensam redovisning av arbetet ska lämnas <u>årligen</u> till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet och Justitiedepartementet) i samband med att myndigheternas årsredovisning lämnas till regeringen. Redovisningen ska innehålla såväl en verksamhetsuppföljning som en ekonomisk redovisning.	2023-02-15	NCSC redovisning 2023-02-15 är registrerad i Försvarsmaktens IT-stöd för dokument- och ärendehantering 2023-03-22 med beteckning FM2023-8862:1.
11	Förbandsomsättningsystem		
	Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>1 mars 2023</u> , skriftligen redovisa myndighetens förbandsomsättningsystem med tillhörande förbandsomsättningsplan.	2023-02-24 (daterad) 2023-02-27 (fastställd)	FM2023-5808:1

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisat datum	FM-Beteckning/övrig info
16	Personlig materiel		
	Försvarsmakten ska senast den <u>1 mars 2023</u> redovisa hur arbetet med beställning och fördelning av personlig utrustning till krigs- och grundorganisationen, inklusive grundutbildningen med värnplik, fortskrider.	2023-02-21	FM2023-6090:1 - SK
33 (RB 22)	Analysera infrastrukturförsörjningen		
	Försvarsmakten ska i samverkan Fortifikationsverket analysera sina interna, respektive myndighetsgemensamma processer inom ramen för infrastrukturförsörjning i syfte att effektivisera och rationalisera dessa. Resultat av översynen och vidtagna åtgärder ska redovisas till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>1 mars 2023</u> .	2023-03-16	FM2023-8114:1
7	Materieförsörjning		
	Investeringsplaner och objektsredovisningar		
	Försvarsmakten ska senast den <u>1 april 2023</u> lämna in objektsredovisningar i enlighet med redovisad investeringsplan.	2023-03-30	FM2022-10372:18
13	Övningar (del 2)		
	Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>14 april, den 18 augusti, den 13 oktober 2023</u> och den 19 januari 2024, inkomma med kvartalsredovisning avseende genomförda övningar med internationellt förbandsdeltagande. Av respektive redovisning ska även framgå planerade övningar med internationellt förbandsdeltagande i fråga om kommande tolv månadersperiod. Redovisningarna ska innefatta deltagande länder samt en kort beskrivning av det svenska och de utländska bidragen i respektive övning.	2023-04-13 2023-08-18 2023-10-13	FM2023-9190:1 FM2023-9190:8 FM2023-9190:21
14	Information om tillträde till svenskt territorium		
	Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>14 april, den 18 augusti, den 13 oktober 2023</u> och den 19 januari 2024, lämna en skriftlig kvartalsredovisning i fråga om närvaro av utländska statsfartyg, statsluftfartyg samt militära fordon på svenskt territorium. Redovisningen ska omfatta en övergripande sammanställning av verksamhet vilken förutsätter myndighetens beslut om tillträde till svenskt territorium enligt tillträdesförordningen (1992:118), samt innefatta tillträde inom ramen för gällande regeringsbeslut, inklusive rambeslut och beslut som gäller för viss tidsperiod. Av respektive redovisning ska även framgå planerad motsvarande verksamhet, i den utsträckning myndigheten har uppgift om detta	2023-04-13 2023-08-18 2023-10-13	FM2023-9190:2 FM2023-9190:9 FM2023-9190:20
17	Integritetskritiska områden och omvälvande nyckeltekniker		
	Försvarsmakten ska efter att ha inhämtat underlag och synpunkter från Försvarets materielverk och Totalförsvarets forskningsinstitut senast den <u>15 juni 2023</u> till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) inkomma med en redovisning av integritetskritiska områden och omvälvande nyckeltekniker, vilka bedöms ha stor påverkan på materieförsörjning, förmåga och operationsmiljö. Redovisningen ska innehålla behov och prioriteringar samt åtgärder för hur dessa ska tillfredsställas såväl nationellt som genom bi- och multilaterala internationella samarbeten.	2023-06-15	FM2023-9190:5

RB p/ SRB	Namn åiterrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisat datum	FM-Beteckning/övrig info
1	Mål för Försvarsmaktens operativa förmåga och utvecklingen a krigsorganisationen Infrastruktur		
	<i>[Försvarsmakten ska i årsredovisningen utgående från regeringens beslut den 17 december 2020 om inriktning för Försvarsmakten 2021-2025 (Fö nr 30) och Försvarsmaktens operativa förmåga och försvarsplanering 2021-2025 den 17 december 2020 (Fö nr 4) övergripande redovisa resultatet av myndighetens vidtagna och planerade åtgärder vad avser infrastrukturella åtgärder i krigs- respektive grundorganisationen med särskild tonvikt på den återinrättade organisationsenheten Bergslagens Artilleriregemente (A 9) samt uppföljande redovisning av Dalregementet (I 13), Västernorrlands regemente med utbildningsdetachment (I 21), Norrlands dragonregemente (K 4), Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) och Upplands flygflottilj (F 16) som ska nå full kapacitet under perioden 2026-2030. Eventuella avvikelser eller risk för avvikelser och hur de bedöms ska framgå av redovisningen.] En delredovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>16 juni 2023</u>. Redovisningarna ska lämnas in efter samverkan med Fortifikationsverket</i>	2023-06-16	FM2023-9190:6
13	Övningar		
	<i>Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska gemensamt redovisa till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>1 juli 2023</u> en kartläggning av övningar som innehåller större övningsmoment med deltagande av civila och militära aktörer som övande och som planeras fram till 2026, med utblick till 2030. Övningar med deltagare från de tio beredskapssektorerna och sex civilområdena ska inkluderas. Av redovisningen ska det bland annat framgå vilka aktörer som ska delta, vilka förmågor som ska övas och hur övningen avser bidra till att stärka förmågan inom totalförsvaret utifrån det övergripande målet för totalförsvaret samt målen för det militära försvaret respektive det civila försvaret enligt prop. 2020/21:30. Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska i arbetet samverka med berörda aktörer.</i>	2023-06-28	FM2023-16349:1
SRB 1:9	Uppdrag till Försvarsmakten att tillfälligt utöka statsflygets verksamhet		
	<i>Regeringen beslutar att Försvarsmakten under perioden 1 januari-30 juni 2023 ska säkerställa att tre i stället för två parallella resor med statsflyget kan genomföras när behov för detta föreligger under Sveriges ordförandeskap i Europeiska unionens råd. Försvarsmakten ska lämna en redovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>31 augusti 2023</u></i>	2023-08-29	FM2023-9190:1
5	Internationellt samarbete		
	<i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den <u>1 september 2023</u> redovisa en kartläggning av myndighetens internationella samarbeten och deras bidrag till förmågeutvecklingen. Efter dialog med Försvarsdepartementet ändrades redovisningstiden från 1 september till 31 december 2023.</i>	2023-12-21.	FM2023-24909 (H)

RB p/ SRB	Namn återrapporteringskrav inklusive beskrivning	Redovisat datum	FM-Beteckning/övrig info
12	Frivillig försvarsverksamhet		
	<i>Försvarsmakten ska senast den 1 september 2023 till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) redovisa myndighetens arbete med att stärka de ekonomiska förutsättningarna, både vad gäller organisationsstöd och uppdragsersättning, för de frivilliga försvarsorganisationerna. Av redovisningen ska även framgå hur myndigheten arbetat med att införa en ny fördelningsmodell för organisationsstödet samt eventuella skillnader i förhållande till det förslag på en gradvis ökning av de ekonomiska nivåer som myndigheten redovisat i sitt förslag från den 25 augusti 2022.</i>	2023-09-01 2023-10-02	FM2023-9190:14 FM2023-9190:16
20	Minskad användning av blyad ammunition		
	<i>Försvarsmakten ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) senast den 1 september 2023 redovisa myndighetens arbete med att minska användningen av blyad ammunition. Av redovisningen ska framgå vidtagna åtgärder för att minska tillförsel av bly till mark och vatten.</i>	2023-09-01	FM2023-9190:13
SRB I:5	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Georgien under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023. En delredovisning ska lämnas i samband med att Försvarsmakten lämnar förslag till årsplan för samarbetet med och stödet till Georgien under 2024, senast den 20 september 2023.</i>	2023-09-25	FM2023-21376:1 (SK)
SRB I:6	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Moldavien under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023. En delredovisning ska lämnas i samband med att Försvarsmakten lämnar förslag till årsplan för samarbetet med och stödet till Moldavien under 2024, senast den 20 september 2023.</i>	2023-09-25	FM2023-21376:1 (SK)
SRB I:7	Framställning från Försvarsmakten om att få genomföra säkerhetssektorreform med Ukraina under 2023 (2022-12-22) Fö2022/01189 (delvis)		
	<i>Försvarsmakten ska redovisa genomförd verksamhet och uppnådda resultat samt förbrukning av medel i samband med årsredovisningen för 2023. En delredovisning ska lämnas i samband med att Försvarsmakten lämnar förslag till årsplan för samarbetet med och stödet till Ukraina under 2024, senast den 20 september 2023.</i>	2023-09-25	FM2023-21376:1 (SK)
SRB 23	Uppdaterad inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret (Fö2021/01328)		
	<i>Försvarsmakten och MSB ska till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet och Justitiedepartementet) gemensamt redovisa en samlad bedömning av förmågan inom totalförsvaret, utifrån målet för totalförsvaret. Mot bakgrund av Försvarsberednings arbete inför kommande försvarsbeslutsperiod 2025-2030 och i syfte att medge omhändertagande av den samlade bedömningen av förmågan inom totalförsvaret tidigareläggs redovisningen från senast den 1 maj 2024 till senast den 2 oktober 2023.</i>	2023-10-02	FM2021-17683:6 (H).

18	Innovationsprogram för forskning och utveckling		
	<i>Försvarsmakten ska efter att ha inhämtat underlag och synpunkter från Försvarets materielverk och Vinnova senast den <u>15 oktober 2023</u> inkomma till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) med förslag på hur innovationsprogram för forskning och utveckling, vilka utnyttjar civil-militära synergier, kan etableras och förvaltas inom ekonomisk ram samt hur detta kan koordineras med innovationsinitiativ inom Nato.</i>	2023-10-09	FM2023-9190:17
SRB I:16	Uppdrag till Försvarsmakten att inkomma med reviderat underlag inför kommande försvarsbeslut (Fö2022/01063 Fö2022/01360 Fö2023/00917 (delvis))		
	<i>Försvarsmakten ska senast den <u>6 november 2023</u> inkomma till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) med ett reviderat underlag inför kommande försvarsbeslut med förslag gällande det militära försvarets fortsatta utveckling fram till 2035, med fokus på perioden 2025-2030.)</i>	2023-11-06	FM2023-23092:14
SRB I:5	Uppdrag till Försvarsmakten att redovisa materieluppfyllnad (Fö2023/01574)		
	<i>Regeringen ger Försvarsmakten i uppdrag att redovisa uppfyllnadsgrad och tilldelning av personlig utrustning och gruppmateriel i grund- och krigsorganisationen. Redovisningen ska ske i förhållande till myndighetens fastställda reglementerade utrustning. Redovisningen ska även omfatta en beskrivning över hur Försvarsmakten arbetar med frågan inklusive vidtagna och planerade åtgärder. Redovisningen ska göras kvartalsvis under 2023 och 2024. Den första redovisningen ska lämnas till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) <u>den 6 november 2023</u></i>	2023-11-06	FM20203-25202:1 (SK)
SRB I:5	Uppdrag till Försvarsmakten om erfarenheter och lärdomar från kriget i Ukraina (Fö2023/01323))		
	<i>Försvarsmakten ska inkomma med en redovisning av erfarenheter och lärdomar från kriget i Ukraina och hur dessa kan tas tillvara i Försvarsmaktens verksamhet och i den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret. [...] Försvarsmakten ska i samband med myndighetens redovisning av underlag inför kommande försvarsbeslut senast den 6 november 2023 lämna en delredovisning till Regeringskansliet (Försvarsdepartementet). En slutredovisning av uppdraget ska lämnas senast den 7 juni 2024. Försvarsmakten ska löpande hålla Regeringskansliet uppdaterat under arbetets gång</i>	2023-11-02	FM2023-2379:9

Tabell 17 Särskilda redovisningar som skett under 2023

ÖVERBEFÄLHAVARENS INTYGANDE AV MYNDIGHETENS ÅRSREDOVISNING

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamhetens resultat samt av kostnader, intäkter och myndighetens ekonomiska ställning.

Jag bedömer att den interna styrningen och kontrollen vid myndigheten har varit betryggande under den period som årsredovisningen avser.⁴⁵

Micael Bydén

---

⁴⁵ Grundar sig på redovisningen i avsnitten *Intern styrning och kontroll* samt *Revision, granskning, kontroll och tillsyn*.

FÖRSVARSMAKTEN